

DIE ROL VAN MUSIEK IN DIE UITBREIDING VAN EMOTIEWE KONSTRUKTE

deur

Sarina de Beer

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

**MAGISTER ARTIUM
(Sielkunde)**

in die

Fakulteit Geesteswetenskappe

Departement Sielkunde

Universiteit van Pretoria

Promotor

Dr G.J.van Schalkwyk

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

OPGEDRA AAN MY OUERS WOUTER EN RINA STEYN

DANKBETUIGING

Aan my promotor Gertina,

Ek sal nooit genoeg kan dankie sê vir al jou geduld en waardevolle leiding nie. Al jou tyd en insette word opreg waardeer.

Aan my man Derick,

Baie dankie vir al jou liefde, ondersteuning, hulp en motivering.

Gertina en Derick, sonder julle kon ek nooit die einde van hierdie studie visualiseer nie.

Baie dankie aan my ouers vir julle oneindige geloof in my.

Baie dankie aan my familie en vriende vir jul belangstelling en ondersteuning. In besonder dankie aan Loray vir al jou tyd en raad en veral vir jou emosionele ondersteuning en motivering.

Baie dankie aan al die individue wat deelgeneem het aan die studie. Julle tyd en bereidwilligheid word opreg waardeer.

Dan, bo alles, dankie vir my Skepper vir al die geleenthede en krag waarmee U my seën.

INHOUDSOPGAWE

OPSOMMING	iv
ABSTRACT	vii
LYS VAN TABELLE	x
LYS VAN FIGURE	xi
1. HOOFSTUK 1: PROBLEEMSTELLING	2
1.1 Inleiding	2
1.2 Voorspelling en beheer	4
1.3 Emotiewe belewenisse	5
1.4 Emotiewe belewenisse in verhoudings	6
1.5 Verloop van die studie	8
2. HOOFSTUK 2: EMOSIE EN DIE EMOTIEWE KONSTRUKSISTEEM	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Die prosesmatige ontwikkeling van emosie	11
2.2.1 Definiëring van die begrip emosie	12
2.2.2 Gemoedstoestand	13
2.2.3 Persepsie en betekenisgewing	15
2.2.4 Kognisie	18
2.3 Die konstruksisteem en die konstruering van emosie	21
2.3.1 Funksionaliteit van konstruksisteme	23
2.3.2 Verwagtinge	24
2.3.3 Doelwitbereiking of -verhindering	27
2.3.4 Emotiewe konstruering	28
2.4 Die diadiese verhouding	29
2.4.1 Definiëring van verskillende tipes verhoudings	31
2.4.2 Verwagtinge in die diadiese verhouding	34
2.4.3 Konflik in die diadiese verhouding	37
2.5 Slotsom	41

3.	HOOFSTUK 3: MUSIEK EN EMOTIEWE KONSTRUERING	43
3.1	Inleiding	43
3.2	Musiek en emosie	44
3.2.1	Die absolutisties-formalistiese beskouing	44
3.2.2	Die ekspressionistiese beskouing	46
3.2.3	Die verwysende of assosiatiewe beskouing	48
3.3	Musiek as 'n hulpmiddel om emotiewe konstrakte uit te brei	50
3.3.1	Musiek en die bewuswordingsproses van emosie	52
3.3.2	Musiek en die diadiese verhouding	54
3.4	Slotsom	56
4.	HOOFSTUK 4: NAVORSINGSONTWERP	57
4.1	Inleiding	57
4.2	'n Kwalitatiewe benadering	59
4.3	Deelnemers	63
4.4	Metode	65
4.4.1	Die repertoriumrooster	66
4.4.2	Die repertoriumtoets	69
4.4.3	Deelnemende navorsing en onderhoud as metode	72
4.5	Geldigheid en betroubaarheid van die repertoriumtegniek	74
4.6	Geloofwaardige konstruering	80
4.7	Proses	82
4.7.1	Keuse van elemente vir die repertoriumtoets	83
4.7.2	Administrasie van die repertoriumtegniek	86
4.7.3	Opsomming van die verloop van die data-insamelingsproses	90
4.8	Metode van analise	93
4.9	Slotsom	95

5.	HOOFSTUK 5: DATA-ANALISE EN BESPREKING	97
5.1	Inleiding	97
5.2	Biografiese agtergrond van respondente	98
5.3	Konstruerings van Verhoudingspaar 1 (Respondent A en Respondent B)	100
5.3.1	Identifisering van konfliktsituasies	100
5.3.2	Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 1	103
5.3.3	Emotiewe konstruerings op die uitruilrooster	107
5.4	Konstruerings van Verhoudingspaar 2 (Respondent C en Respondent D)	113
5.4.1	Identifisering van konfliktsituasies	113
5.4.2	Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 2	115
5.4.3	Emotiewe konstruerings op die uitruilrooster	119
5.5	Konstruerings van Verhoudingspaar 3 (Respondent E en Respondent F)	122
5.5.1	Identifisering van konfliktsituasies	122
5.5.2	Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 3	123
5.5.3	Emotiewe konstruerings op die uitruilrooster	128
5.6	Navorser se konstruering	132
5.7	Slotsom	136
6.	HOOFSTUK 6: REFLEKTERING EN AANBEVELINGS	138
6.1	Inleiding	138
6.2	Die rol van musiek	138
6.3	Die emotiewe bewuswordingsproses	140
6.4	Die waarde van die repertoriumtegniek	141
6.5	Probleme en leemtes van die studie	143
6.6	Ten slotte	145
	BRONNELYS	147

DIE ROL VAN MUSIEK IN DIE UITBREIDING VAN EMOTIEWE KONSTRUKTE

Student: S de Beer
Studentenommer: 9212736
Graad: MA (Sielkunde)
Promotor: Dr G.J.van Schalkwyk

OPSOMMING

Individue se handeling en gedrag in verskillende situasies word in baie opsigte gerig deur die konstrakte wat hulle gebruik om die situasie te voorspel en te beheer. Tesame met die kognitiewe konstrakte wat ten opsigte van die situasie gehuldig word, is daar ook emotiewe konstrakte wat die emotiewe belewenisse en gedrag van die individu rig. Die emotiewe belewenis van die individu in 'n bepaalde situasie word gewoonlik voorafgegaan deur 'n vae en onduidelike gevoel waarna verwys word as 'n gemoedstoestand. Deur middel van kognisie word daar betekenis aan die gemoedstoestand gegee wat in taal as 'n emosie uitgedruk word. So word 'n emotiewe konstruksistiem gekonstrueer wat deel is van die voorspel en beheer van toepaslike gedrag in die situasie.

Interpersoonlike verhoudings word dikwels gekompliseer deur individue se gebrek aan insig in en begrip vir hul eie en ander se emotiewe konstruksisteme wat gedrag in die verskillende situasies rig. Persone in 'n diadiese verhouding het ook bepaalde verwagtinge van die verhoudingsmaat se emotiewe response

in die situasie. Hierdie verwagtinge hou nie noodwendig verband met hul eie of die verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse nie. Ten einde die toepaslike gedrag in 'n situasie te fasiliteer, is insig in en begrip vir hul eie en mekaar se emotiewe konstrueringsprosesse nodig.

Die doel van hierdie studie is om ondersoek in te stel na die wyse waarop musiek 'n rol speel by die uitbreiding van emotiewe konstruksie. Aan die hand van 'n ondersoekende benadering wil die navorser vasstel of die subjektiewe assosiasies wat die luisteraar na musiek het, individue kan help om hul emotiewe belewenisse te verbaliseer en hul konstruksistiem uit te brei. Sodanige uitbreiding van die emotiewe konstruksistiem sou individue in staat kan stel om hul eie en hul verhoudingsmaat se emotiewe konstrueringsproses beter te verstaan en toepaslik in situasies binne die verhouding te kan optree.

Die repertoriumtegniek is as 'n metode gebruik om individue te help om hierdie insig te verwerf. Musiek is as 'n element tesame met situasies wat deur die navorser en die respondente geïdentifiseer is, gebruik om die repertoriumtoets (REP-toets) toe te pas en individue in kontak te bring met hul eie emotiewe belewenisse. Drie verhoudingspare is by die studie ingesluit om sodoende ook gestalte te gee aan die konstruksie van George Kelly.

Musiek is 'n nie-bedreigende element wat 'n bepaalde gemoedstoestand kan ontlok en versterk. Hierdie gemoedstoestand word in verband gebring met die

emosies wat in 'n spesifieke situasie ervaar word en deur middel van kognisie kan individue betekenis aan die emotiewe belewenis gee. Die emotiewe belewenis kan dus versterk word en emotiewe konstrunkte sodoende uitgebrei word. Die emotiewe konstrunkte word op die repertoriumrooster aangeteken om aan die navorser insig te gee ten opsigte van die respondent se emotiewe konstrueringsproses. Die repertoriumtegniek maak ook voorsiening vir die toepassing van 'n uitruilrooster waarvolgens individue mekaar se emotiewe konstrunkte kan konstrueer. Sodoende kan individue bewus word van en begrip ontwikkel vir hul maat se emotiewe konstruksisteem het.

Die emotiewe bewuswordingsproses en konstruering van emotiewe konstrunkte wat in hierdie studie ondersoek is, bied 'n raamwerk vir individue en beraders waardeur insig verkry kan word in hul eie en mekaar se belewenisse van situasies. Daardeur kan individue gehelp word om hul verwagtinge in hierdie situasies te hersien en ook om begrip vir hul verhoudingsmaat se optrede te ontwikkel. Begrip vir mekaar se emotiewe konstruering lei verder daartoe dat meer ondersteunend in die verhouding opgetree kan word.

Sleutelwoorde:

Emotiewe bewuswording	Emotiewe konstrunkte
Gemoedstoestand	Konstruksisteem
Konstruering	Musiek
Repertoriumtoets	Repertoriumrooster
Romantiese verhouding	Uitruilrooster

THE ROLE OF MUSIC FOR EXTENDING EMOTIVE CONSTRUCTS

Student: S de Beer
Student number: 9212736
Degree: MA (Psychology)
Promoter: Dr G.J.van Schalkwyk

SUMMARY

Individual actions and behaviour in different situations are usually directed according to the constructs that they use to predict and control the situation. Cognitive constructs of the situation are coupled with emotive constructs to direct the individual's emotive experiences and behaviour. A vague awareness or mood usually precedes the emotive experience in a specific situation. Through cognition meaning is attributed to the mood and it is expressed in language as an emotion. In this way, appropriate behaviour is predicted and controlled using both the cognitive and emotive constructs construed for the situation.

Interpersonal relationships are often complicated because individuals lack insight and understanding of the emotive construct system that directs their own and other people's behaviour in different situations. Persons in a dyadic relationship also have very specific expectations regarding the partner's emotive responses in the situation. The expected behaviour does not always relate directly to the individual's or the partner's emotive experience of the situation. In

order to facilitate the expected behaviour, it is necessary for individuals to gain insight and understanding of their own and their partner's emotive construction process.

The aim of this study is to investigate the way in which music plays a role in the extending of emotive constructs. By taking on the posture of the curious investigator, the researcher wants to determine whether the subjective associations of the music listener can be utilised to help individuals to verbalise their emotive experiences and extend their construct system. Apart from extending the emotive construct system for a better understanding of one's own emotive experiences in different situations, this insight should also facilitate more appropriate behaviour within the relationship.

The repertory technique is used as method to assist individuals in gaining this insight. To help individuals get in touch with their own emotional experiences, music is used as an element on the repertory test (REP-test), together with situations identified by the researcher in consultation with the respondents. In correspondence with George Kelly's construct theory, three couples were included in this investigation.

Music is a non-threatening element that can elicit and intensify a specific mood. The mood is related to the emotions experienced in a specific conflict situation, and through cognition the individual gives meaning to the emotional experience.

The emotive constructs are entered on the repertory roster to provide the researcher with insight in the respondent's process of emotive constructing. Furthermore, the repertory technique also provides the opportunity to apply the exchange roster according to which individuals construe one another's emotive constructs. In this way an awareness and understanding of the partner's emotive construct system can be facilitated.

The emotional awareness process and construing of emotional constructs investigated in this research provide framework for individuals and counsellors to gain insight in their own and one another's experiences in situations. Individuals can therefore be helped to revise their expectations in these situations, and to develop an understanding for their partner's behaviour. Understanding one another's emotional construing can furthermore lead to more supportive behaviour in a relationship.

Key words:

Emotional awareness	Emotive constructs
Construct system	Construing
Mood	Music
Repertory test	Repertory roster
Romanitic relationships	Exchange roster

LYS VAN TABELLE

Tabel 5-1:	Emotiewe konstrunkte van Respondent A , Verhoudingspaar 1	104
Tabel 5-2:	Emotiewe konstrunkte van Respondent B , Verhoudingspaar 1	106
Tabel 5-3:	Respondent A se konstruering van Respondent B se emotiewe konstruksisteem	108
Tabel 5-4:	Respondent B se konstruering van Respondent A se emotiewe konstruksisteem	110
Tabel 5-5:	Emotiewe konstrunkte van Respondent C , Verhoudingspaar 2	116
Tabel 5-6:	Emotiewe konstrunkte van Respondent D , Verhoudingspaar 2	118
Tabel 5-7:	Respondent C se konstruering van Respondent D se emotiewe konstruksisteem	120
Tabel 5-8:	Respondent D se konstruering van Respondent C se emotiewe konstruksisteem	121
Tabel 5-9:	Emotiewe konstrunkte van Respondent E , Verhoudingspaar 3	124
Tabel 5-10:	Emotiewe konstrunkte van Respondent F , Verhoudingspaar 3	127
Tabel 5-11:	Respondent E se konstruering van Respondent F se emotiewe konstruksisteem	129
Tabel 5-12:	Respondent F se konstruering van Respondent E se emotiewe konstruksisteem	130

LYS VAN FIGURE

Figuur 1-1:	'n Diagrammatiese uiteensetting van die verloop van die studie	9
Figuur 2-1:	'n Skematiese voorstelling van die prosesmatige ontwikkeling van 'n emosie	11
Figuur 2-2:	Gemoedstoestand, doelstelling en betekenisvolheid as voorafgaande prosesse in emotiewe bewuswording	13
Figuur 2-3:	Die bewuswordingsproses vanaf gemoedstoestand tot emosie	14
Figuur 2-4:	Persepsie en betekenisvolheid as deel van die emotiewe bewuswordingsproses	17
Figuur 2-5:	Die bewuswordingsproses van emosie	20
Figuur 2-6:	Die diskrepanse tussen die eksterne gebeurtenisse en die interne konstruering van 'n situasie	26
Figuur 2-7:	Die bewuswordingsproses van 'n emosie as 'n voorstelling van die emotiewe konstruksisteem	29
Figuur 3-1:	Drie uitgangspunte ten opsigte van die mens se ervaring in interaksie met musiek	44
Figuur 4-1:	'n Voorbeeld van die formaat vir die notering van konstruke volgens die repertoriumtoets waar Deel A na rolle of persone verwys	70
Figuur 4-2:	'n Voorbeeld van die repertoriumrooster vir die notering van konstruke	71

HOOFSTUK 1

PROBLEEMSTELLING

1.1 Inleiding

Voorspelling en beheer in verskillende alledaagse situasies is die kern van George Kelly (1955) se konstrueteorie en hierdie sentiment word deur ander navorsers ondersteun. Lewis en Brooks-Gunn (1979, p.184) beskryf hierdie beginsel as “to understand one’s world one must understand the actions in that world as well as the agent of that action, be it self or other”. Ten einde eie en ander se gedrag in verskillende situasies betekenisvol te voorspel en te beheer vereis dat individue in kontak kom met die interne raamwerk waarvolgens response motiveer word. Dit impliseer dat dit ook nodig is om in kontak te kom met die emotiewe leefwêreld en die gevoelens wat hierdie belewenisse onderlê sodat ‘n voorspelling gemaak kan word en toepaslike response beheer kan word.

Die mens wil gewoonlik weet wat om in ‘n spesifieke situasie te verwag sodat hy of sy hul gedrag daarby kan aanpas. Dit is veral belangrik in ‘n verhouding tussen twee mense en is ‘n poging van die individu om beheer oor sy of haar leefwêreld te verkry. Dit het ook waarde vir die gedrag en emotiewe response wat een individu teenoor ‘n ander in ‘n verhouding kan openbaar.

In die interaksie met ons leefwêreld beleef ons verskillende gemoedstoestande wat kognitief as 'n emosie betekenis kry. Die doel van hierdie studie is om vas te stel hoe hierdie betekenis in interaksie met musiek versterk en uitgebrei kan word en die musiek dit vir die individu makliker kan maak om die emosies verbaal te konstrueer. Musiek gaan dus aangewend word as 'n hulpmiddel om individue te help om die aanvanklike gemoedstoestand en emotiewe konstruering wat hulle in spesifieke situasies ervaar, te identifiseer en betekenis daaraan te gee. Deurdat die individu se gevoelens of bepaalde gemoedstoestand deur musiek versterk word, kan dit bydra daartoe dat hy of sy makliker in kontak met sy of haar emosies kom en sodoende kan 'n uitbreiding van emotiewe konstruksisteme bewerkstellig word.

Sloboda (1985, p.1) beweer dat "music is capable of arousing in us deep and significant emotions". Hy brei hierdie beskrywing van 'n musikale ervaring uit wanneer hy sê dat musiek meer is as net 'n versameling van klanke. Dit is die simbole vir iets meer as suiwer klank, "something which enables us to laugh or cry, like or dislike, be moved or indifferent" (Sloboda, 1985, p.1).

Die ondersoek in hierdie studie is gebasseer op die deduktiewe beginsel, naamlik dat daar afleidings gemaak word van die algemene na die besondere. Daar word eers holisties na die vae gemoedstoestand wat individue in situasies ervaar, gekyk. Hiervandaan word gelet op die wyse waarop individue hulle emotiewe konstruksisteme ten opsigte van spesifieke situasies en interaksie met

musiek konstrueer. Daar word kognitief betekenis gegee aan die emotiewe belewenis in 'n spesifieke situasie en die geïdentifiseerde emosies word deur die navorser as emotiewe konstrakte konstrueer in 'n poging om 'n geloofwaardige beskrywing van die fenomeen te kan gee.

1.2 Voorspelling en beheer

Die mens gebruik bepaalde konstrakte oor die wêreld en situasies in daardie leefwêreld ten einde beheer oor gedrag en response in die situasie uit te oefen. Steckel (in Berger & Luckmann, 1967, p.9) beweer “our time has been distinguished more than anything else, by a drive to control the external world, and by an almost total forgetfulness of the internal world”. Kennis van ons konstrakte, veral die emotiewe konstrakte wat response in 'n situasie kan motiveer, is nodig ten einde die toepaslike response in die situasie te kan selekteer. Wanneer die individu sy of haar eie emotiewe leefwêreld verstaan, sal dit makliker wees om die toepaslike gedrag en response te openbaar. Die ideaal sou wees dat hierdie verbeterde kennis en begrip van 'n mens se eie emotiewe leefwêreld kan lei tot beter begrip vir ander in verhoudings.

Emotiewe betekenisgewing is egter 'n baie subjektiewe persepsie wat die individu met betrekking tot sy of haar beleweniswêreld het en die konstrueringsproses wat met die emotiewe konstraksisteem verband hou. Dit sal moeilik wees om 'n begrip te hê vir die motiewe wat emotiewe response onderlê

as mens se konstrueringsproses van sodanige emosionele belewenisse vaag of onbekend aan jousef is. Daarom kan die behoefte om kennis met betrekking tot mens se eie emotiewe konstruksisteem en konstrueringsproses uit te brei gesien word as 'n onderliggende vertrekpunt vir die ondersoek wat in hierdie studie aangepak gaan word. Die vraag is of musiek, weens die subjektiewe opwekkingspotensiaal daarvan vir emosies, deur die individu gebruik kan word om emotiewe konstrukte te versterk en kennis van sy of haar konstrueringsproses kan ontsluit en die konstrukte uitbrei.

Dit gaan in hierdie opsig nie oor die 'regte' belewenisse of realiteit nie, maar oor 'n subjektiewe belewenis of realiteit en die begrip daarvan. Wanneer die emotiewe konstrueringsproses meer bekend is, kan die individu se eie sowel as ander se response in 'n verhouding op 'n 'nuwe' manier gesien word en kan daar op 'n 'nuwe' manier opgetree word. Sodoende kan 'n meer positiewe, ondersteunende interaksiepatroon geskep word (Greenberg & Mateu-Marques, 1998).

1.3 Emotiewe belewenisse

Selfkennis met betrekking tot ons emotiewe beleweniswêreld is nodig om 'n gesonde verhouding te bou en in stand te hou. Verskeie emosies word binne die konteks van 'n verhouding ontlok en intimiteit impliseer dat ons ons diepste ervarings, "innermost experiences", ten minste gedeeltelik toeganklik vir ons

verhoudingsmaat moet maak. Die wyse waarop verhoudingsmaats op mekaar se vrese en behoeftes reageer en die wyse waarop gedagtes en gevoelens uitgeruil word, sowel as die verbale en nie-verbale uitruiling van emosies, het 'n groot invloed op die toestand van die verhouding (Greenberg & Mateu-Marques, 1998). "Emotional expression tells others how we are defining the relationship, and it pulls for particular responses from them" (Johnson, 1998, p.2). Die toestand van die verhouding is in 'n groot mate direk afhanklik van die verwagte respons en die gevoel dat die toepaslike respons werklik ontvang is.

Wat wel deurentyd in gedagte gehou moet word, is die subjektiwiteit van sodanige belewenisse. Die individu interpreteer nie 'n situasie volgens 'n eksterne of sogenaamde ware realiteit nie, maar eerder volgens 'n subjektiewe realiteit. Hierdie subjektiewe realiteit het te make met die interne konstrueringsproses van elke individu en die interpretasie van situasies ooreenkomstig elkeen se eie verwysingsraamwerk of konstruksisteem (Kelly, 1955). Daarom is kennis of begrip van die konstrueringsproses belangrik sodat ons ons eie en ander se emotiewe konstruering van die situasie kan verstaan soos wat dit volgens hierdie subjektiewe realiteit beleef word.

1.4 Emotiewe konstrukte in verhoudings

Kennis en begrip van ons eie emotiewe konstrukte is belangrik binne verhoudings. Die waarde daarvan lê dieper as net ter ondersteuning van

mekaar. Dit het ook waarde vir die emosionele verbondenheid van die betrokke partye en “the lack of sustainable emotional engagement between intimates has been found to predict the future dissolution of relationships “ (Johnson, 1998, p.2).

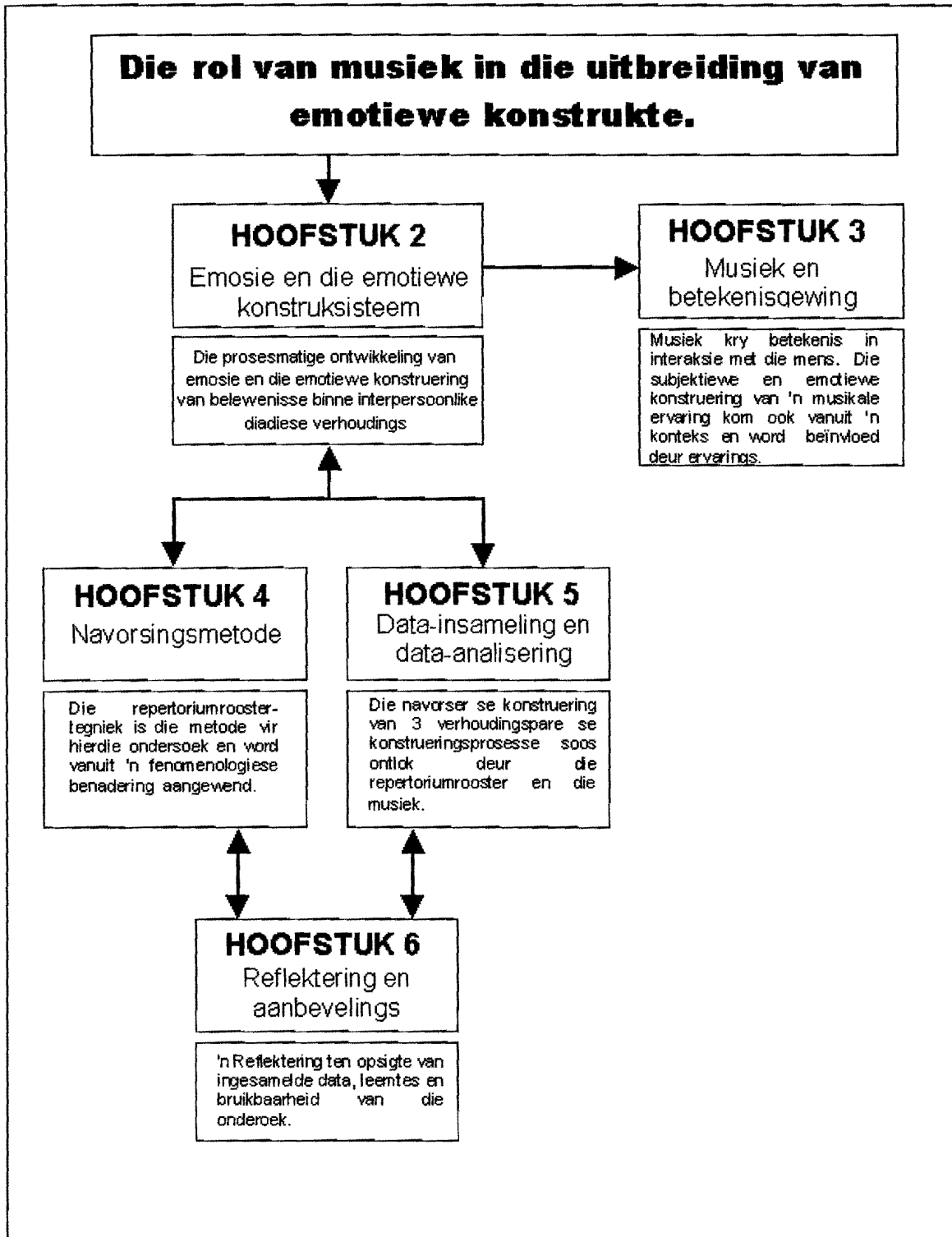
Die wyse waarop 'n individu groter insig in sy of haar eie emotiewe beleweniswêreld verwerf, dui op 'n interaksie tussen selfkennis en kennis van die toepaslike response in interaksie met ander. Dit is 'n wisselwerking en interafhanklikheid. Deur die uitruiling van intieme belewenisse tussen individue word die innerlike bewustheid en insig verbeter en omgekeerd. Johnson (1998, p.2) beklemtoon die waarde van emotiewe uitruiling met die stelling dat “emotions do not have an impact on social life, they constitute social life”.

Hoewel hier sprake is van 'n empatiese invoeling vir die emotiewe leefwêreld van 'n ander, is dit nie die doel van hierdie ondersoek om empatie assulks te bestudeer nie. Daar wil eerder vasgestel word hoe die individu sy of haar gemoedstoestand in 'n spesifieke situasie beleef en betekenis aan sy of haar eie emosionele belewenis in interaksie met 'n belangrike ander gee en hoedanig musiek gebruik kan word om hierdie betekenisgewing te versterk en uit te brei. Dit is ook relevant om vas te stel hoe die individu betekenis aan die verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld gee ten einde groter begrip vir die verhouding te bekom.

Ons konstrueer onself ook in terme van ander se konstruerings van onself. Die sosiale konstruksioniste verwys hierna as die “common dance”. McNamee en Gergen (1992, p.8) verduidelik die dans van verhoudingsmaats as dat “only through the on-going conversation with intimates does the individual develop a sense of identity or an inner voice”. Verhoudingsmaats se insig in hul eie en mekaar se konstrueringsprosesse kan dus begrip vir mekaar se emotiewe konstrunkte verbeter en toepaslike response fasiliteer.

1.5 Verloop van hierdie studie

In hierdie studie gaan dus ondersoek word hoedanig musiek 'n rol kan speel om die emotiewe konstrunkte bloot te lê en hoedanig musiek bydra tot die uitbreiding van individuele konstrueringsprosesse. Daar sal ook gekyk word na die rol van musiek vir die uitbreiding van begrip vir die emotiewe konstrueringsproses van persone in 'n verhouding met 'n ander persoon, spesifiek in 'n romantiese verhouding. Die verloop van die studie word vervolgens in die diagram (Fig. 1-1) uiteengesit.

Figuur 1-1: 'n Diagrammatiese uiteensetting van die verloop van die studie.

HOOFSTUK 2

EMOSIE EN DIE EMOTIEWE KONSTRUKSISTEEM

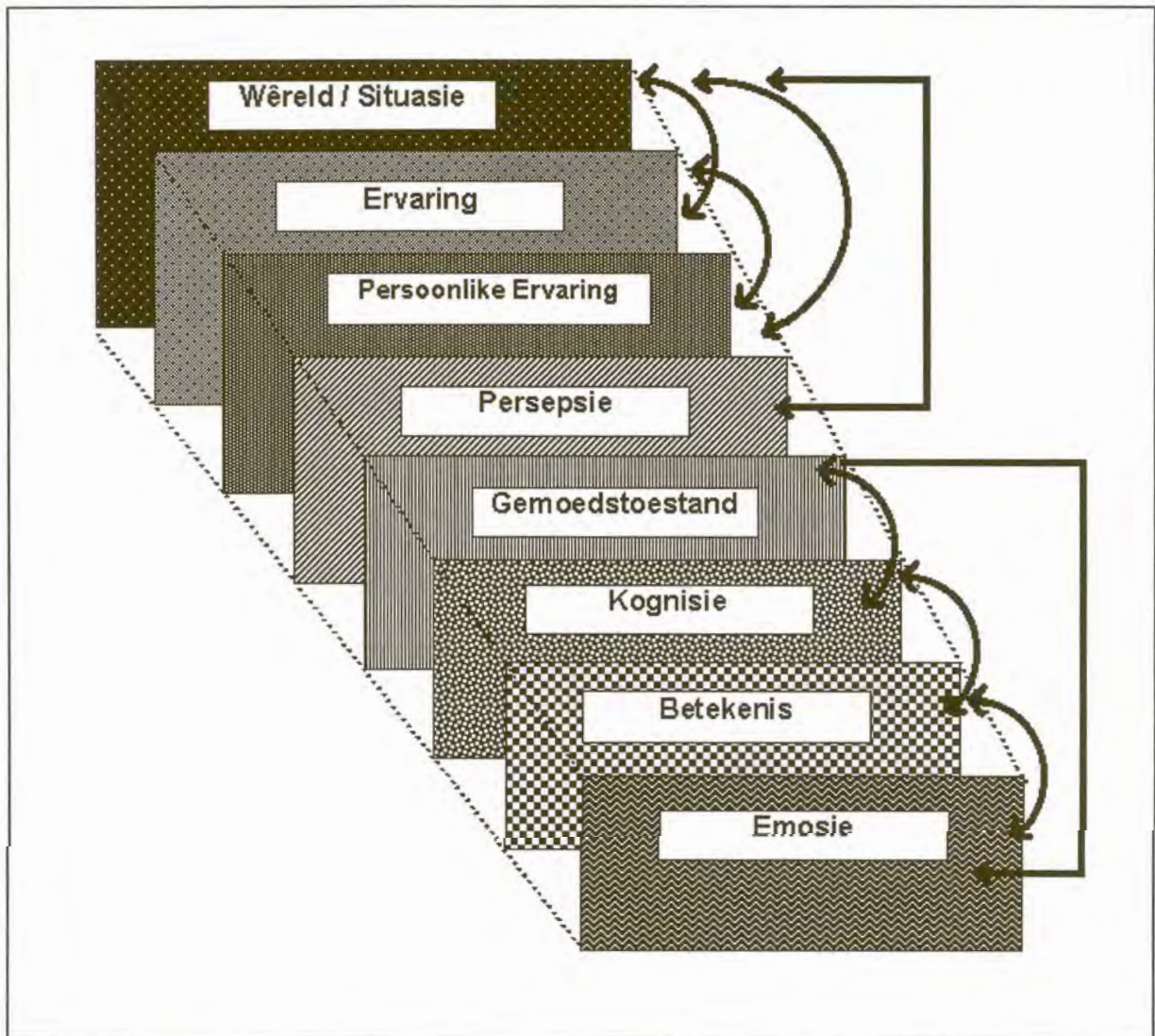
2.1 Inleiding

Die voorstellings en idees wat ons van die wêreld het, sluit beide gevoelens en denke in. Die voorstellings van verskeie situasies in die wêreld word kognitief gekonseptualiseer, terwyl die emosionele belewenis ook deel vorm van die geheelbeeld. Dit is 'n subjektiewe persepsie van al die ervarings wat op 'n situasie betrekking het en wat lei tot die konstruering van die omstandighede van die situasie. 'n Beskrywing van die emosie, sowel as die persoonlike betekenisgewing van ervarings in interpersoonlike verhoudings is die fokus van hierdie hoofstuk.

In die prosesmatige ontwikkeling van emosie word aandag gegee aan die verwagtinge wat individue in bepaalde situasies het en die wyse waarop hierdie verwagtinge en die gepaardgaande emotiewe response gekonseptualiseer en gekonstrueer word. Verder sal die rol van die emotiewe belewenis in die verwagtinge en die realisering van sodanige verwagtinge al dan nie binne die diadiese verhouding bespreek word.

2.2 Die prosesmatige ontwikkeling van emosie

Die volgende diagram (Fig. 2-1) is 'n uiteensetting van die prosesmatige ontwikkeling van emosie. Vanaf die ervaring van die situasie in die wêreld totdat die individu bewus word van die emosie wat hy of sy in die situasie ervaar en die betekenis wat dié ervaring vir die individu het, kan stapsgewyse voorgestel word. Dit kan beskryf word as die emotiewe bewuswordingsproses, 'n subjektiewe proses wat vir elke individu in die situasie sal verskil.

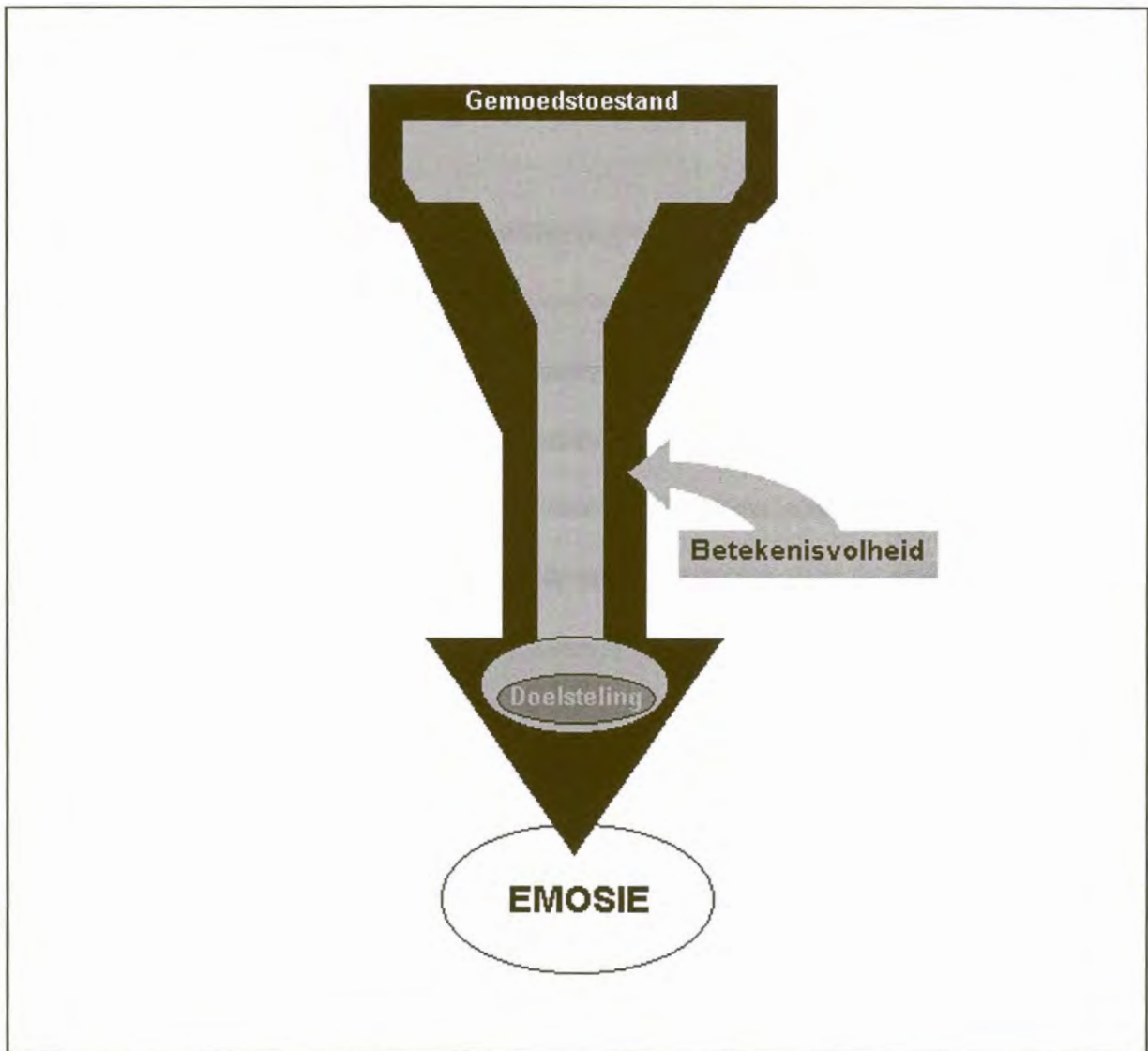
Figuur 2-1: 'n Skematiese voorstelling van die prosesmatige ontwikkeling van 'n emosie

Ten einde hierdie prosesmatige ontwikkeling van 'n emosie te verstaan, is dit nodig om die aspekte in die proses onafhanklik te definieer en te beskryf.

2.2.1 Definiëring van die begrip emosie

Emosie word in verskillende bronne beskryf as dat dit deur 'n bepaalde kognitiewe doelstelling gemotiveer of geaktiveer word en 'n belewenis is van die wyse waarop 'n doel in die situasie bereik of verhinder word (Oatley & Jenkins, 1996). Die dringendheid van die doel intensifiseer die belewing van die emosie (Lazarus & Lazarus, 1994). Freud (in Smith, 1983) en Bertocci (in De Riviera, 1991) sluit hierby aan deur emosie te beskryf as 'n basiese menslike motiveringsdisposisie. Emosie kan dus nie los van 'n kognitiewe doelstelling gesien word nie.

Verder is die gemoedstoestand en persoonlike betekenis wat aan die ervaring gegee word, verweef met die doelstelling. 'n Gemoedstoestand wat ervaar word wanneer 'n kognitiewe doelstelling nagestreef word, kry persoonlike betekenis in 'n emosie. Gemoedstoestand, doelstelling en betekenis gaan dus die emosie vooraf en 'n emosie kan nie van hierdie aspekte ontkoppel word nie. In figuur 2-2 word 'n skematiese voorstelling van hierdie proses gegee.

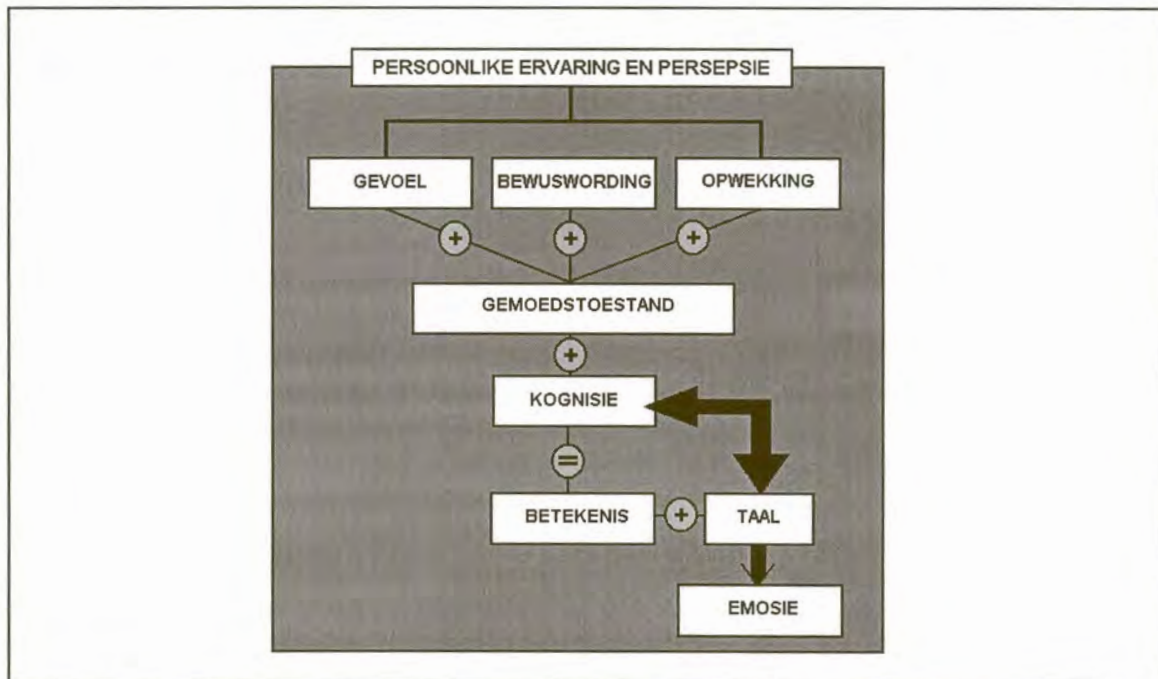
Figuur 2-2: Gemoedstoestand, doelstelling en betekenisvolheid as voorafgaande prosesse in emotiewe bewuswording

2.2.2 Gemoedstoestand

Ten opsigte van hierdie studie word daar onderskei tussen emosie en gemoedstoestand. Gemoedstoestand is die gevoel, bewuswording of opwekking wat emosie voorafgaan. Niedenthal en Kitayama (1994, p.41) beskryf gemoedstoestand as 'n "directive force toward or against a given

object, either actual or imagined – it underlies virtually every human action and cognition”. In hierdie opsig word gemoedstoestand beskou as die onbekende gevoel wat deur middel van kognisie betekenis kry en deur taal uitgedruk word as ‘n emosie.

Emosie verwys dus na die verbinding van gemoedstoestand met bewustheid en ervaring wat deur middel van kognisie persoonlike betekenis aan die gemoedstoestand gee (Fig 2-3). Die bewuswording van die gemoedstoestand word deur middel van taal uitgedruk as ‘n emosie (King, 1998).

Figuur 2-3: Die bewuswordingsproses vanaf gemoedstoestand tot emosie

Ons maak sin van 'n gemoedstoestand deur ons kennis en die wyse waarop 'n doelstelling bereik word. Deur middel van ons denke gee ons betekenis aan die situasie en ook aan die gemoedstoestand. Nietzsche (in Parry, 1998, p.70) beskryf bogenoemde as "once an emotion has overtaken us, however, it demands a story of its own to explain it".

2.2.3 Persepsie en betekenisgewing

Persepsie is 'n aspek van die bewuswordingsproses van 'n emosie wat verband hou met die subjektiewe belewenisse van 'n situasie. "Perceiving enters all aspects of our lives, conscious and unconscious including our feelings and emotions" (Young, 1975, p.6). Deur middel van persepsie erken ons en raak ons bewus van dinge in ons ervaringswêreld. Persepsies verwys altyd na iets in die wêreld of 'n situasie wat ons in die wêreld beleef.

Dit is egter 'n subjektiewe bewuswording, "the act whereby a meaningful world appears to us" (Kruger, 1988, p.98). Volgens Spigel, Pilmer en Blankstein (1979) sluit persepsie ook die interpretasie van die omgewing in, asook die intrinsieke voorstellings en idees wat ons van die wêreld het. Figuur 2-4 illustreer hoe persepsie deel vorm van die proses van emotiewe bewuswording. Hieruit is dit duidelik dat persepsie ten nouste

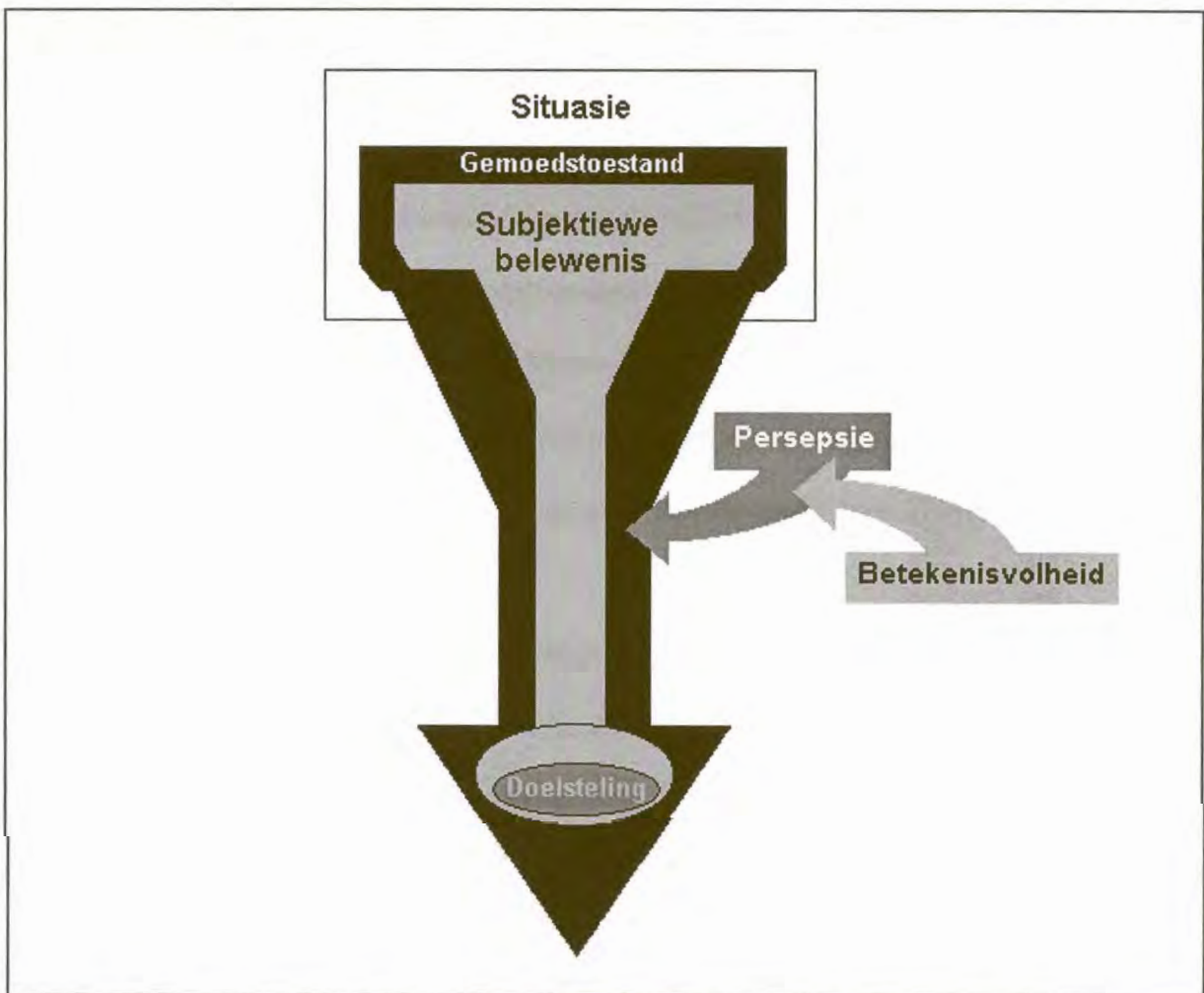
saamhang met die gemoedstoestand, doelstelling en betekenisgewing wat die emosie voorafgaan.

Bertocci (in De Riviera, 1991) beweer dat ons deur kognisie sin maak van ons emosie en beklemtoon die subjektiwiteit van hierdie betekenisgewing. Volgens Bertocci is mense “predisposed to perceive these meanings because of their emotional underpinnings” (De Riviera, 1991, p.569). ‘n Mens reageer dus op die persepsies volgens die subjektiewe betekenis wat dit inhou.

Die wêreld en ‘n situasie is nie insigself betekenisvol nie. Die betekenisvolheid lê in hoe ons dit sien en ervaar. In ‘n unieke verhouding met die wêreld vind ons betekenis in dit wat vir ons spesifiek en uitsonderlik is. Volgens Sternberg (1995), Kruger (1988) en ander het ons ook nooit ‘n persepsie insigself nie, maar altyd ‘n persepsie binne sekere parameters, want “everything I perceive is perceived from the perspective of a wide coherence of meaning” (Kruger, 1988, p.101).

In figuur 2-4 word geïllustreer hoe die emotiewe bewuswordingsproses opgebou is uit verskillende aspekte wat die emosie voorafgaan. Saam met die persepsie wat ons van ‘n bepaalde situasie het, ervaar ons ‘n gemoedstoestand wat betekenis kry volgens ons subjektiewe belewenis van die situasie.

Die gemoedstoestand wat vanuit die persepsies in 'n bepaalde situasie voortvloei is nog 'n vae onduidelike gevoel wat nie as 'n emosie uitgedruk kan word nie. Wanneer ons 'n gemoedstoestand ervaar, is dit bloot 'n subjektiewe belewenis van die situasie. Dit hou ook nie noodwendig verband met die realiteit waarbinne die situasie plaasvind nie. Deur middel van ons denke word die subjektiewe belewenis wat ons in 'n situasie het, deurdink totdat die gemoedstoestand geïdentifiseer kan word as 'n bepaalde emosie. Parry (1998) sluit hierby aan en beweer dat emosie onskeibaar is van kognisie.

Figuur 2-4: Persepsie en betekenisvolheid as deel van die emotiewe bewuswordingsproses

2.2.4 Kognisie

Neisser (1976, p.1) definieer kognisie as die “activity of knowing: the acquisition, organization, and use of knowledge”. Dit is die proses van om te weet (Benjafield, 1993). Kognisie behels dus verskillende verstandsaktiwiteit soos bewustheid, intelligensie, herkenning, herroeping en begrip. Verder sluit kognisie 'n verskeidenheid van vorige ervarings en assosiasies in. Hierdie vorige ervarings en assosiasies word in die geheue gestoor en is beskikbaar wanneer die individu hom of haarself in soortgelyke en in nuwe situasies bevind. Dit word gebruik as verwysingsmateriaal vir die kognitiewe prosesse wat in die aksie van om te weet gebruik kan word.

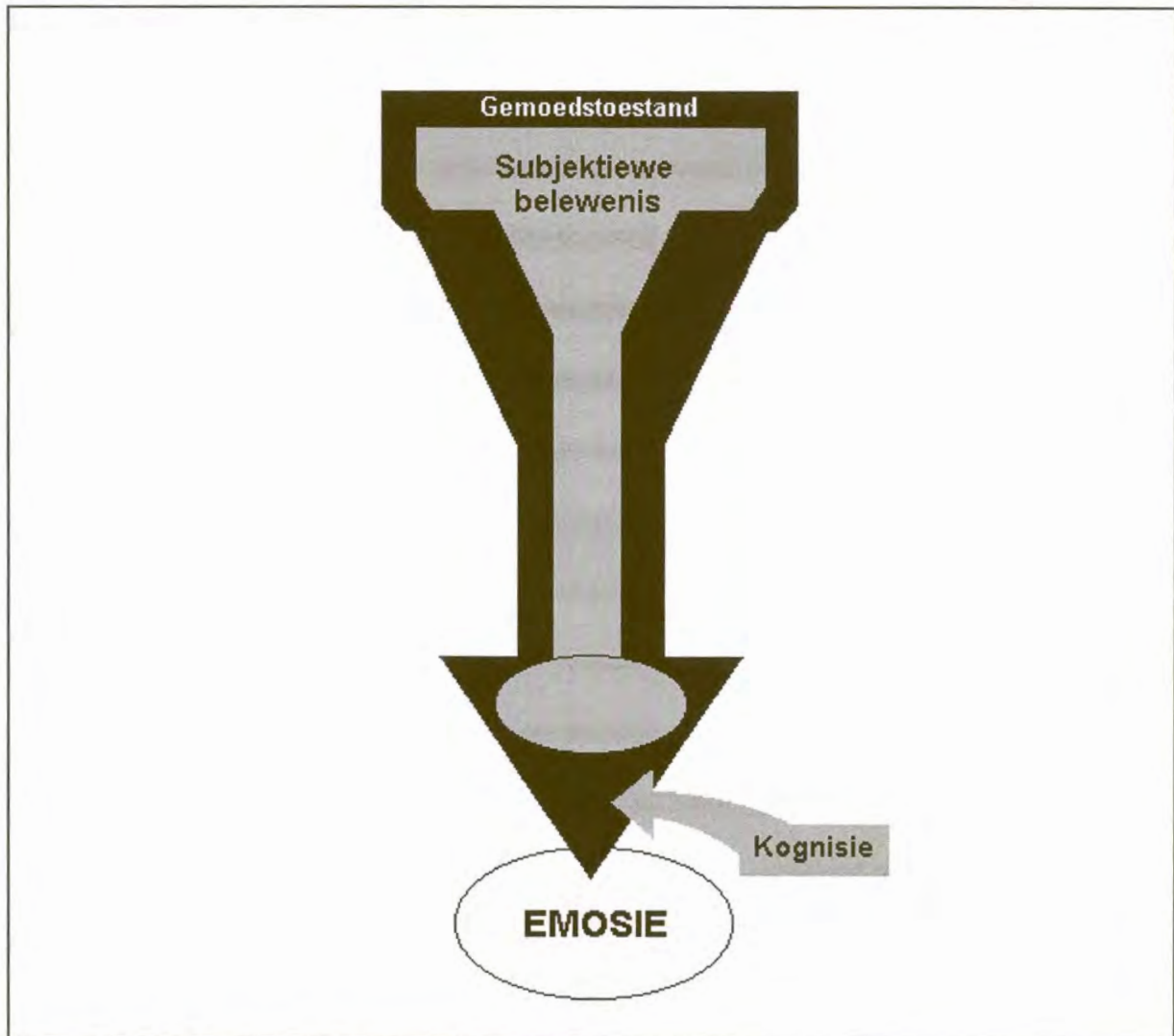
Ten einde affektief te repondeer op 'n stimulus maak die mens gebruik van sensoriese toevoer en gestoorde inligting van vorige ervarings wat herroep word (Niedenthal & Kitayama, 1994). Dit wat ons kan onthou van vorige, soortgelyke ervarings beïnvloed huidige persepsies en gemoedstoestand en die wyse waarop ons daaroor dink. Deur geheue word ons verlede herroep en die herroeping kan ook die oorspronklike affektiewe kwaliteit van die ervaring herhaal (Young, 1975). Daar moet egter in ag geneem word dat die herroeping nie noodwendig betroubaar is nie. Vorige emotiewe belewenisse vervaag en die belewenis kan nie noodwendig in dieselfde intensiteit onthou word nie. Derhalwe is die

intensiteit van die oorspronklike en die nuwe affek nie noodwendig dieselfde nie. As 'n soortgelyke situasie voorheen positief beleef is, sal die huidige situasie waarskynlik ook positief beleef word. Daarenteen sal 'n negatiewe herinnering 'n negatiewe invloed uitoefen op die beleving van die nuwe situasie.

In figuur 2-5 word die rol van kognisie in die emotiewe bewuswordingsproses skematies voorgestel. Kognisie is veral belangrik vir die verbale etikette wat ons aan emosies toeken. Die geverbaliseerde emosies hoef nie noodwendig eksakte emotiewe begrippe te wees soos byvoorbeeld die nege basiese emosies wat deur Stein en Oatley (1992) geïdentifiseer is nie. Dit is bloot 'n uitdrukking of verbalisering van die ervaarde gemoedstoestand sodat hierdie abstrakte emotiewe belewenis 'n meer konkrete bewustheid kan word. Kelly (1955) beklemtoon die belangrikheid hiervan en brei hierop uit wanneer hy die kompleksiteit van die konstruksistiem verduidelik. Hy beweer dat 'n konstruk nie verwar moet word met die verbale etiket wat gebruik kan word om dit te identifiseer nie. Sommige konstrukte kan nie verbaal gesimboliseer word nie en dit is veral die geval met gemoedstoestand.

Die beskrywing van die emotiewe bewuswordingsproses wat hierbo gegee is, sluit ten nouste aan by die konstrukteorie van George Kelly (1955). In sy konstrukteorie beskryf Kelly (1955) situasies as gebeurtenisse of

subjektiewe belewenisse van die wêreld en die individu se voorstellings daarvan as persoonlike konstrakte waardeur hierdie gebeurtenisse verstaan en verklaar kan word (Meyer, Moore & Viljoen, 1989).

Figuur 2-5: Die bewuswordingsproses van emosie

2.3 Die konstruksisteen en die konstruering van emosie

Mayer en Sutton (1996, p.136) definieer 'n persoonlike konstruk as 'n "personalised version of the factual material of reality often expressed as a verbal label which the individual applies to a situation or events". Hierdie verbale etikette help die individu om sin te maak van dit wat hy of sy in 'n situasie beleef. 'n Persoonlike konstruk is dus 'n idee of 'n gedagte wat 'n mens gebruik om die wêreld en verskillende situasies in die wêreld te konstrueer, te interpreteer, te verduidelik en voorspellings oor soortgelyke situasies te kan maak.

Konstrukte is kognitiewe aksies wat ons uitvoer om die kompleksiteit van die wêreld te verstaan. Die konstrukte wat die individu formuleer, het ten doel om hom of haar te help in die voorstelling van die wêreld. Dit dien ook as 'n struktuur vir handeling en as motivering vir gedrag in verskillende situasies in interaksie met die wêreld (Mayer & Sutton, 1996; Meyer *et al.*, 1989). Ons konseptualisering van die wêreld volgens die konstrukte wat ons daarvan het, gee betekenis aan situasies wat ons in die wêreld beleef. Daar word kognitief betekenis gegee aan die situasie sowel as aan die gemoedstoestand wat in die situasie ter sake is.

Verder kan daar onderskei word tussen kognitiewe en emotiewe konstrukte. Daar word aanvaar dat, net soos wat ons kognitiewe voorstellings van die wêreld het om situasies kognitief te kan evalueer en betekenis te kan gee, ons ook

emotiewe konstrunkte het wat bepaal hoe ons hierdie situasies ervaar. Binne ons konstruksisteem het ons bepaalde emotiewe konstrunkte waarvolgens ons die wêreld emotief konstrueer en interpreteer. Sekere emosies kan meer as ander ervaar word afhange van ons belewenisse van die situasies. Hiermee word nie bedoel dat net sekere emosies ervaar word nie, maar dat daar 'n patroon ontwikkel van meer dominante emosie of emosies wat meer dikwels ervaar word.

Net soos wat die individu kognitief probeer sin maak van 'n situasie, word emosie en emotiewe konstrunkte gebruik om betekenis aan die situasie te gee. Ons probeer ook kognitief sin maak uit ons emotiewe ervarings in die situasie. Wanneer ons die werking van die emotiewe konstruksisteem verstaan, kan ons verstaan hoe ons die situasie emotief konstrueer en watter emosies in bepaalde situasies ervaar word.

Deur ons kognitiewe en emotiewe konstruering van 'n situasie word vorige ervarings in ag geneem. Die belewenis word deurdink en sodoende kan die gemoedstoestand as 'n spesifieke emosie benoem word. Van die intrinsieke emotiewe belewenis maak ons sin deur dit kognitief te evalueer en te benoem volgens ons attribusie daarvan (Izard, Kagan & Zajonc, 1984). Festinger (in Palmer & Alock, 1991) beskryf hierdie attribusie van emosie as 'n poging deur die persoon om die gemoedstoestand wat hy of sy ten opsigte van die situasie ervaar, te konseptualiseer. Die emosie is nie noodwendig die enigste emosie

wat ervaar word nie, maar kan beskou word as die oorhoofse emosie wat beleef word of waarvan die individu op 'n spesifieke tydstip bewus is.

Lazarus en Lazarus (1994) meen ook dat daar geen emosie sonder denke of rede bestaan nie. Emosie is die produk van ons konstruering van lewensgebeurtenisse wat in die persoonlike konstruksisteem opgeneem is. Dit sluit die kognitiewe en die emotiewe konstruksisteme in.

2.3.1 Funksionaliteit van konstruksisteme

Die funksionaliteit van konstrakte is afhanklik van die subjektiewe evaluering van elke situasie. Kelly (1955) beklemtoon dat ware realiteit onbeskryflik is. Dit is eerder ons subjektiewe persepsie van 'n realiteit wat ter sake is. Omdat persepsies subjektief is, is dit afhanklik van elke individu se eie interpretasie van sy of haar eie 'realiteit'. Daarom kan ons persepsies ook verdraaid wees om aan te pas by ons eie subjektiewe konstruering van die realiteit en het die konstrakte subjektiewe funksionaliteit. Dit geld vir beide die kognitiewe en emotiewe konstruksisteem.

Die konstruk 'self' word ook geëvalueer aan die hand van die voorspellingseffektiwiteit van die konstruksisteem. Konstruksisteme wat nie effektief funksioneer nie, kan verander word ten opsigte van die

konstrukte wat by die sisteem ingesluit is (Mayer & Sutton, 1996). Dit word egter dikwels gedoen sonder om die verwagtinge wat met die konstruksisteem saamhang te herevalueer en die subjektiwiteit rondom die konstrueringsproses in ag te neem.

Wanneer 'n konstruk wat gewysig word, 'n perifere konstruk is omdat dit slegs met 'n klein aantal ander konstruksie saamhang, is die aanpassing nie so problematies nie. Maar wanneer dit 'n kernkonstruk is, met ander woorde 'n konstruk wat met baie ander konstruksie saamhang, is die aanpassing nie altyd moontlik nie. Die verandering van 'n kernkonstruk het tot gevolg dat baie ander konstruksie ook moet verander (Sechrest, 1963).

2.3.2 Verwagtinge

Verwagtinge hou verband met die voorspellings wat ons van situasies en die handeling wat in die situasie ter sake behoort te wees. Kelly (1955, p.90) beskryf voorspelling in sy fundamentele postulaat as "a person's processes [that] are psychologically channelized by the ways in which he anticipates events". Mayer en Sutton (1996, p.136) beklemtoon verder die subjektiwiteit van hierdie voorspellings en beweer dat elke persoon die omgewing verskillend voorstel en "responds to his or her own representation as reality. People have different expectations and

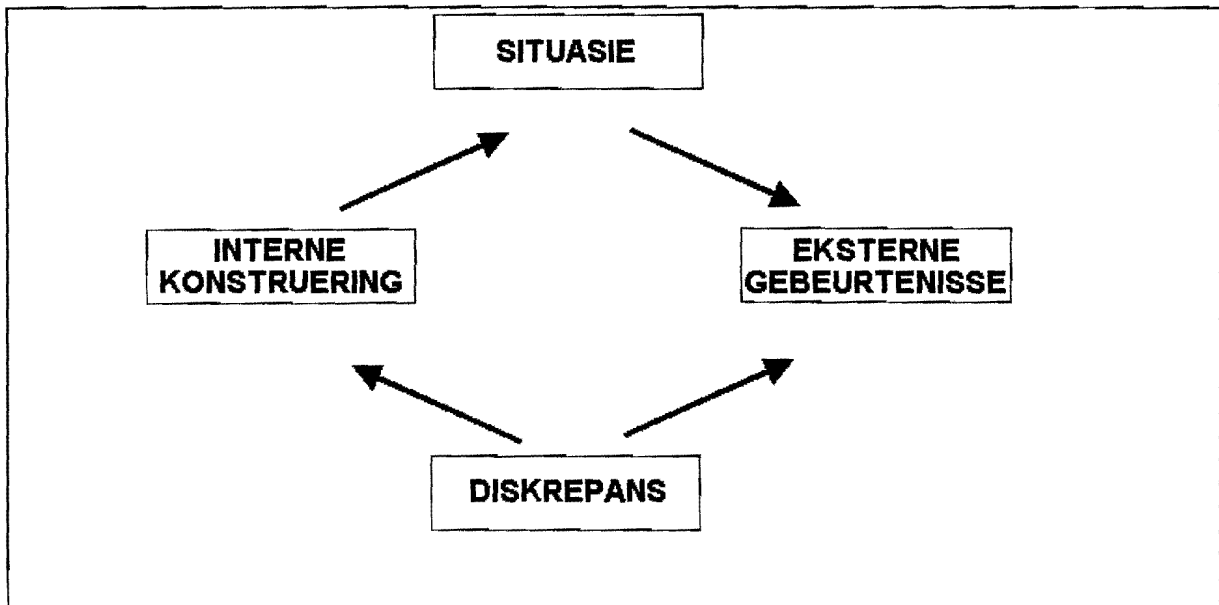
anticipate that different things will happen, [and] they adjust their behaviour accordingly”.

Kognitiewe en emotiewe konstrunkte dien as raamwerk van die verwagtinge wat ons van die wêreld het en motiveer die handeling wat ons in verskillende situasies openbaar. Deur die verwagtinge in 'n spesifieke situasie te kan voorspel, kan die individu 'n sekere mate van beheer uitoefen oor sy of haar eie gedrag wat in die situasie ter sake is (Lazarus & Lazarus, 1994; Meyer *et al.*, 1989). Dit beteken ook dat die individu bepaalde verwagtinge van die situasie en die handeling van ander in die situasie het.

Die verwagtinge is dus gebaseer op die kognitiewe en emotiewe konstruering van die situasie. Sou die verwagtinge realiseer of nie, is daar ook bepaalde emotiewe belewenisse wat daarmee saamhang. Hoe meer waarde aan 'n situasie geheg word en hoe belangriker dit is dat die verwagtinge in die situasie moet realiseer, hoe meer intens sal die emosie wees wat ervaar word. Indien die verwagtinge teleurgestel word, sal die emotiewe belewenis daarvan ook meer intens wees.

Begrip en kennis van ons emotiewe konstruksisteem maak dit moontlik om insig te verkry in ons eie verwagtinge wat in 'n bepaalde situasie ter sake is. Dit sal ook makliker wees om sin te maak uit ons ervarings

wanneer verwagtinge bereik is al dan nie. Die verband tussen kognisie en emosie kan verder verduidelik word aan die hand van die diskrepsiateorie (Izard *et al.*, 1984). Volgens hierdie teorie word emosies beskou as die produk van 'n sekere diskrepsie of inkongruensie tussen eksterne gebeurtenisse en interne konstruerings of verwagtinge van die situasie (Fig 2-6). Die diskrepsie verwys na die aanvanklike konstruering van die situasie en die uiteindelijke emotiewe beleving daarvan.

Figuur 2-6: Die diskrepsie tussen die eksterne gebeurtenisse en die interne konstruering van 'n situasie

Die verwagtinge van 'n situasie is gebaseer op die konstruerings wat vanuit die persoonlike konstruksisteem gevorm word. Indien die situasie nie aan verwagtinge voldoen nie, sal 'n diskrepsie of inkongruensie ervaar word. 'n Situasie wat wel aan verwagtinge voldoen skep vir die individu die gevoel dat sy of haar aanvanklike konstruering korrek was en

weer gebruik kan word (Meyer *et al.*, 1989). Eksterne gebeure vorm deel van die situasie en kan daartoe bydra dat die individu se interne konstruering van 'n situasie en die verwagtinge van die situasie bevredig word al dan nie. In hierdie studie word daar veral gefokus op die interne konstruering wat die individu van 'n situasie het en die wyse waarop dit aansluit by die emosie wat in die situasie ervaar word.

2.3.3 Doelwitbereiking of -verhindering

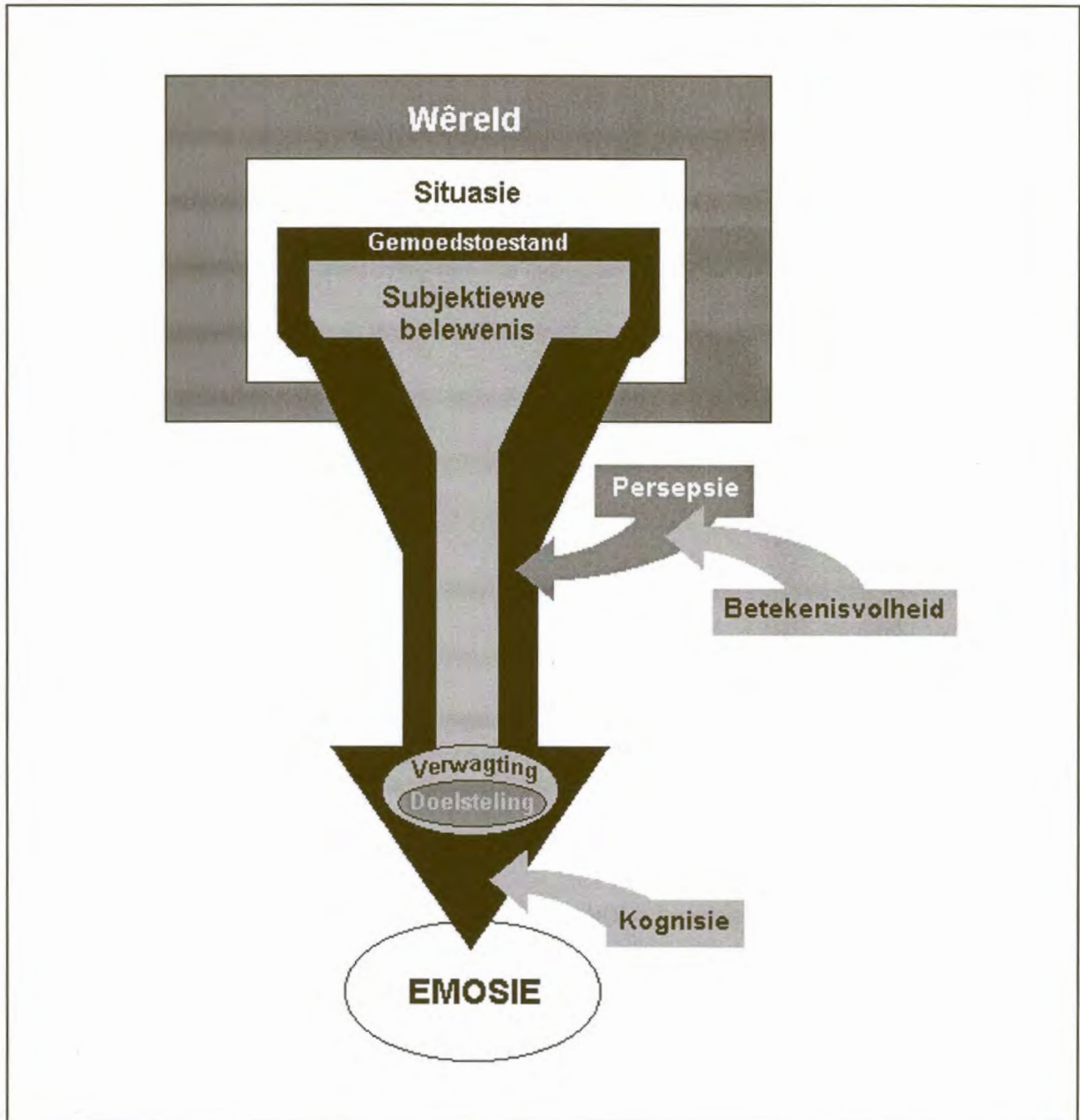
Die doel waarna verwys is in die definiëring van die begrip emosie (2.2 hierbo) sluit aan by die idee van verwagting. Die emosie wat ervaar word wanneer die doel bereik word al dan nie, resulteer uit die diskrepansie ten opsigte van die verwagtinge rondom die doelwitbereiking of -verhindering. In hierdie opsig verwys 'doel' na 'n bepaalde kognitiewe verwagting binne 'n spesifieke konteks. Die verwagting ten opsigte van 'n interpersoonlike verhouding kan wees waar sekere optrede van 'n ander persoon verwag word, byvoorbeeld ondersteuning of affeksie, wat dan óf verkry óf verhinder word en dan die emosie ontlok.

Intrapersoonlike doelwitte hou veral verband met verwagtinge soos byvoorbeeld sukses, bekwaamheid of deursettingsvermoë wat verkry of verhinder kan word. Indien die doel bereik word, word 'n positiewe emosie beleef. Indien die doel egter nie bereik word nie, word 'n

negatiewe emosie soos teleurstelling ervaar. Omdat individue meer as een doelwit op 'n slag kan hê en beide intra- en interpersoonlike doelwitte tegelyk kan nastreef, word party doelwitte meer dringend as ander ervaar. Hoe dringender en belangriker die doelwit, hoe meer tyd en energie sal aan die bereiking daarvan bestee word en hoe intenser sal die emosie wees wat ervaar word. Die intensiteit van die emosie hou ook verband met die diskrepansie al dan nie wat ontstaan met die interne konstruering van die gebeure in die situasie.

2.3.4 Emotiewe konstruering

In figuur 2-7 word 'n skematiese voorstelling gegee van die konstruering van die wêreld of 'n situasie soos wat dit deel vorm van die emotiewe konstruksisteem van die individu. 'n Ervaring in die wêreld of van 'n situasie word waargeneem as die unieke ervaring van 'n spesifieke individu en is dus 'n persoonlike ervaring. Hierdie persoonlike ervaring is gebaseer op die persepsies van die individu en is 'n subjektiewe belewenis wat lei tot 'n bepaalde gemoedstoestand as die vae gevoel wat in die situasie beleef word. Hierdie gemoedstoestand kry betekenis volgens die vorige ervarings en gestoorde assosiasies wat ook verband hou met die verwagtinge in die spesifieke situasie. Kognitiewe prosesse help ons om sin te maak van die gemoedstoestand en betekenis daaraan te gee sodat dit as 'n spesifieke emosie geverbaliseer kan word.

Figuur 2-7: Die bewuswordingsproses van 'n emosie as 'n voorstelling van die emotiewe konstruksisteem

2.4 Die diadiese verhouding

Die rol van emosie en die emotiewe konstruksisteem is veral van belang in verhoudings. In die diadiese verhouding staan twee persone in 'n besondere

verhouding tot mekaar en is daar baie spesifieke konstruerings van verwagtinge wat verband hou met die doel van die verhouding. Parry (1998) beskou emosie as die aktiwiteit van 'n verhouding, terwyl Johnson (1998) dit verreken as die konteks vir interaksie en die betekenis wat aan die interaksie gekoppel word. Die interaksie tussen mense in 'n intieme, diadiese verhouding gee ook die konteks vir die emosionele response in die interaksie.

Interpersoonlike verhoudings is die middelpunt van menslike bestaan. "Humans are conceived within relationships, born into relationships, and live their lives within relationships with others" (Berscheid, Christensen, Harvey, Hutson, Kelly, Levinger, Peplau & Peterson, 1983, p.1). Ons is almal êrens deel van 'n verhouding en hierdie verhoudings wissel in grade van intimiteit en nabyheid. In verskillende verhoudings leer ons onself beter ken en kan ons behoefte aan sosiale ondersteuning bevredig word. Ons kry byvoorbeeld die nodige aanvaarding en toegeneendheid waarna ons verlang en bevredigende verhoudings maak ons leefwêreld betekenisvol.

Kennis en insig van ons eie emotiewe konstruksisteme is belangrik om suksesvolle en bevredigende verhoudings te kan vorm en handhaaf. Verder kan begrip vir ander se emotiewe konstruksisteme dit vir ons moontlik maak om toepaslike response te openbaar en die ander se response of gebrek aan response te verstaan. Sodoende kan ons meer ondersteunend optree en meer

begrip openbaar vir die realisering al dan nie van ons eie en ander se verwagtinge.

“To understand one’s world one must understand the actions in that world as well as the agent of that action, be it self or other” (Lewis & Brooks-Gunn, 1979, p.184). Ten einde ons eie en ander se leefwêreld te verstaan en deel daarvan te wees, moet ons dus verstaan hoe die mens aksies, reaksies en die gebrek aan aksie aan die hand van sy of haar emotiewe belewenisse konstrueer. Ons moet kennis dra van ander se emotiewe konstruksisteme en die proses van konstruering binne bepaalde situasies. Aangesien die individu se konstruksisteam egter op subjektiewe persepsies gebaseer is, kan ons hoogstens begrip vir ‘n ander se konstruksisteam openbaar in die mate waartoe ons self die ander se emotiewe beleweniswêreld subjektief konstrueer. Dit bly dus steeds ons eie konstruering van die ander se veronderstelde emotiewe konstrueringsproses en ware kennis van ‘n ander se konstruksisteam is nie moontlik nie (Sechrest, 1963).

2.4.1 Definiëring van verskillende tipes verhoudings

‘n Verhouding word gekenmerk deur die mate van gehegtheid en intimiteit wat tussen die partye in interaksie bestaan, die duur en konteks van die interaksie, die emosionele verbondenheid wat tussen die partye tot stand kom en die impak wat die persone in die interaksie op mekaar het. Hoe

hegter die band tussen twee persone, hoe groter en meer gereeld sal die impak wees wat die persone in die interaksie op mekaar het (Weber & Harvey, 1994). In die diadiese verhouding is dit spesifiek die interaksie tussen twee persone van dieselfde en/of teenoorgestelde geslag wat van belang is.

Daar kan onder andere tussen die volgende tipes verhoudings onderskei word:

- Kennisse wat toevallige en/of korttermyn kontak met persone van beide geslagte insluit.
- Vriendskapsverhoudings wat dui op 'n langer termyn kontak en 'n groter mate van gehegtheid en verbondenheid in die interaksie tussen persone van dieselfde en/of van die teenoorgestelde geslag.
- Werksverhoudings waar die aard en duur van die verhoudings bepaal word deur die konteks waarbinne die interaksie tussen persone van beide geslagte plaasvind.
- Verhoudings tussen gesins- en familielede wat gerig word deur die spesifieke verbintenis tussen ouers en hulle kinders, kinders met mekaar, grootouers en hulle kleinkinders, ens.
- Romantiese verhoudings wat 'n wedersydse emosionele en intieme verbondenheid tussen twee persone impliseer.

Hoewel verskillende tipes verhoudings onderskei kan word, is dit spesifiek die romantiese verhouding wat in hierdie studie ter sake is. 'n Romantiese verhouding is 'n intieme, diadiese verhouding met 'n emosionele verbintenis tussen twee persone wat wedersydse toewyding, vertroue, begrip en liefde vir mekaar insluit. Binne hierdie verhouding bestaan daar 'n emosionele interafhanklikheid wat die aard van die verhouding meer kompleks maak. Emosionele interafhanklikheid kan onder andere die verwagtinge en konstruering van situasies kompliseer. Hinde (1979, p.302) beweer dat:

...others with whom an individual forms intimate relationships become a part of his perceived world, and in so far as the construction and validation of his own self depends on them.

Die meeste emosies wat ons daaglik ervaar ontstaan vanuit die konteks van ons verhoudings en in die besonder ons intieme verhoudings (Weber & Harvey, 1994). Ten einde 'n mate van bevrediging of sukses in so 'n verhouding te ervaar, het elke betrokke individu 'n eie unieke en individuele belewenis van die verhouding en die wyse waarop die emosionele belewenisse in die verhouding konstrueer word. Hierdie emosies hou onder andere verband met die verwagtinge wat die verhoudingsmaats van mekaar koester en die emosies wat met vervulde en onvervulde verwagtinge gepaardgaan.

2.4.2 Verwagtinge in die diadiese verhouding

In die diadiese verhouding impliseer bogenoemde dat die ander persoon se perspektief van 'n situasie in ag geneem moet word. Dit noodsaak dat sekere konstruksie deurdringbaar moet wees (Kelly, 1955) ten einde heroorweeg of aangepas te kan word en om voorsiening te maak vir nuwe elemente (Meyer *et al.*, 1989). Die konstruksie self word nie noodwendig verwerp nie, maar gewysig om nog elemente daarin toe te laat. So byvoorbeeld kan die verhoudingsmaat aanvanklik as selfsugtig konstrueer word, maar later kan liefdevol by die konstruering ingesluit word.

Emosie is sentraal in enige interpersoonlike verhouding en veral in die romantiese verhouding. Sonder 'n emosionele respons kan daar geen verhouding wees nie. Johnson (1998) beweer dat emosie nie bloot 'n impak op ons sosiale lewe het nie, maar dat dit ons sosiale lewe vorm. Deur middel van ons kognitiewe en emotiewe konstruering van 'n situasie inisieer ons kontak of reageer ons op ander persone in die situasie. Die wyse waarop ons uitdrukking aan die emosies in die situasie gee, sê aan ander hoe ons die verhouding definieer en ontlok weer 'n respons van die ander persoon. In die diadiese verhouding hou dit ook verband met die mate van kennis en insig in die verhoudingsmaat se emotiewe belewenis en die vermoë om die gedrag by sy of haar konstruering te kan aanpas.

Kennis van eie en ander se emotiewe konstruksisteme in die intieme, diadiese verhouding kan 'n bydrae lewer tot die voorspelling van verwagte emotiewe response binne spesifieke situasies. Kelly (1955, p.96) beweer onder andere dat "if we can predict accurately what others will do, we can adjust ourselves to their behaviour". In 'n spesifieke situasie kan 'n emosie soos byvoorbeeld onsekerheid deur die verhoudingsmaat voorspel word aan die hand van die kennis wat hy of sy van die maat se konstruksisteme het. Sodoende kan gedrag of response aangepas word om die nodige ondersteuning in die situasie te bied. Terselfdertyd moet individue egter in ag neem dat hul verwagtinge nie noodwendig ooreenstem met die verwagtinge van die verhoudingsmaat nie en indien dit nie geverbaliseer word nie, kan die verhoudingsmaat nie noodwendig kennis daarvan dra nie.

Kelly (in Sechrest, 1963) se sosialiteitstelling impliseer dat 'n persoon effektief 'n rol in die sosiale interaksie met 'n ander persoon kan speel indien hy of sy die konstruering van die ander persoon kan voorspel. Die verlangde en toepaslike sosiale ondersteuning kan byvoorbeeld gebied word wanneer die ander persoon se emotiewe konstrueringsproses redelik akkuraat voorspel kan word. Die sosialiteitstelling impliseer verder dat betekenisvolle interaksie met 'n ander persoon slegs kan plaasvind indien daar begrip is vir hoe die ander persoon die wêreld sien en wat die persoon van hom of haar in die situasie verwag. Ten einde 'n goeie

verhoudingsmaat te wees vereis dat die individu bewus moet wees van wat die ander party van jou verwag.

Binne enige intieme verhouding is daar sekere verwagtinge van wat die aard van die verhouding behoort te wees, sowel as hoe hierdie verwagtinge bevredig sal word al dan nie. Daar bestaan byvoorbeeld verwagtinge ten opsigte van die aksies en reaksies van die verhoudingsmaat wat onder andere sosiale ondersteuning impliseer. Die mate waarin aan hierdie verwagtinge voldoen word, skep 'n raamwerk waarvolgens 'n verhoudingspaar die bevrediging en sukses van die verhouding konstrueer en evalueer.

Die evaluering van die verhouding raak veral problematies wanneer die betrokke persone verskillende verwagtinge het. Fincham (1999) meen dat "conceptualizing marital quality in terms of evaluative judgments links it to...an association between the cognitive representation of an object and a summary evaluation of the object" (<http://www.findarticles.com/cf-0/m0961-Annual/54442293/print.jhtml>). Wanneer 'n situasie gekonstrueer word en een van die verhoudingsmaats ervaar teleurstelling van sy of haar kognitiewe of emotiewe verwagtinge, kan daar onder andere misverstande binne die verhouding ontstaan.

Daar is reeds aangetoon dat verwagtinge deel vorm van die konstruksisteem wat 'n persoon gebruik om sy of haar en ander se handeling in 'n spesifieke situasie te voorspel en te beheer. Wat egter die konstruering van verwagtinge in die diadiese verhouding kompliseer, is die feit dat verwagtinge dikwels nie geverbaliseer of uitgespreek word nie en dat die individue self nie eens bewus is van hul eie verwagtinge in die situasie nie. Wanneer die verwagtinge egter teleurgestel word, word intense emosies ontlok.

Kernkonstrukte kan in verskillende situasies gebruik word om verwagtinge in die situasie te konstrueer (Mayer & Sutton, 1996; Meyer *et al.*, 1989). Teleurgestelde verwagtinge in die intieme, diadiese verhouding hou onder andere verband met die effektiwiteit van die kernkonstrukte om die situasie en gedrag te kan voorspel. Wanneer die kernkonstrukte nie suksesvol toegepas kan word om 'n situasie te voorspel ten einde verwagtinge te bevredig nie, word intense emosies ervaar. Daar is dus ook sprake van 'n oneffektiewe emotiewe konstruksisteem en die wyse waarop 'n situasie emotief konstrueer word.

2.4.3 Konflik in die diadiese verhouding

Aangesien konflik in verhoudings meestal tot baie intense en onaangename emotiewe response kan lei en 'n negatiewe impak op 'n

verhouding kan hê, gaan daar in hierdie studie op die emotiewe konstruering van konfliktsituasies gefokus word. Hiermee word nie bedoel dat ander emosies en die konstruering van sodanige emosies in die diadiese verhouding ontken word nie. Daar gaan slegs ter wille van die afbakening vir hierdie studie op konfliktsituasies gefokus word.

Konflik ontstaan dikwels weens 'n verskil in houdings en waardes, soos byvoorbeeld 'n behoefte aan nabyheid teenoor 'n behoefte aan afstand (Family Crisis, 2000). Volgens Fincham (1999) hou hierdie houding en behoefte verband met die kognitiewe voorstelling van die verwagtinge wat die individu in die verhouding het. Die kognitiewe voorstelling hou ook verband met die emotiewe konstruksie wat gebruik word om in die situasie die verlangde respons te voorspel en te beheer. 'n Opsommende evaluering van die situasie en uiteindelijke gedrag (Fincham, 1999) hou verband met die emotiewe konstruering wat die respons onderlê.

Diskrepancies tussen die kognitiewe voorstelling en die opsommende evaluering lei daartoe dat verhoudingsmaats se behoeftes en verwagtinge dikwels nie bevredig word nie. Dit lei ook tot konflik in die verhouding. Wanneer konflik die verhouding domineer kan die verhoudingsmaats kwaad, seergemaak, misverstaan of selfs verwerp voel (Lingren, 1997). Misverstande is dikwels die gevolg van onvervulde of teleurgestelde verwagtinge in spesifieke situasies. Teen die tyd dat daar ingesien is dat

die konflik wel die gevolg van 'n misverstand ten opsigte van verlangde of gewenste emosionele response was, het dit moontlik reeds 'n negatiewe uitwerking op die verhouding gehad en is emosionele afstand geskep.

Lingren (1997) beweer dat die sukses van 'n verhouding afhang daarvan hoe goed individue vaardighede ontwikkel het om hulle probleme te kan oplos en hoe hulle in die verhouding die emosionele afstand wat as gevolg van die probleem ontstaan het, kan verklein. Die vermoë om mekaar se emotiewe beleweniswêreld ooreenstemmend te kan konstrueer en begrip vir hierdie leefwêreld te hê, is onder andere 'n vaardigheid wat verhoudingsmaats kan ontwikkel ten einde die emosionele afstand te oorbrug. Sodoende kan beter kommunikasievaardighede ook ontwikkel word en verhoudingsmaats leer om mekaar se teleurgestelde verwagtinge te verstaan en konflikpatrone te verbreek (Marital conflict, 2000).

Wanneer die verhoudingsmaats nie begrip vir hul eie en mekaar se emotiewe konstrueringsproses het nie of nie verstaan hoe hulle self of hul maat 'n spesifieke situasie emotief ervaar nie, interpreteer hulle die gedrag of respons óf verkeerd, óf hul eie reaksie op hul maat se gedrag is onbevredigend vir die maat. Die verhoudingsmaat se gedrag in 'n spesifieke situasie kan dan byvoorbeeld óf as afsydig óf as onbetrokke geïnterpreteer word, terwyl dit dalk eerder gevoelens van minderwaardigheid is wat beleef word. Terselfdertyd kan die

verhoudingsmaat ondersteunende gedrag verwag, maar net afsydigheid ontvang of subjektief konstrueer word.

Die onvermoë om die korrekte gedrag of respons te voorspel en beheer gee aanleiding tot negatiewe gemoedstoestande wat as 'n negatiewe emosie betekenis kry en 'n gevoel by die verhoudingsmaat dat hy of sy afgeskeep word (Marital Conflict, 2000). Verskillende standpunte word gehuldig oor die funksie van konflik in 'n diadiese verhouding. Die funksie van konflikgedrag kan enersyds gesien word as 'n gewilligheid om die probleem op te los of andersyds as 'n onttrekking van die probleem (Christensen & Pasch, 1993). Holmes & Murray, 1996) meen dat konflikgedrag ook 'n funksie het vir óf die instandhouding van die verhouding óf 'n situasie van moed opgee reflekteer.

Die konflik wat in hierdie studie ter sprake is, is konflik wat as gevolg van ontoereikende kennis of insig in die verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse ontstaan. Verhoudingsmaats beleef nie altyd 'n probleem op dieselfde wyse nie en daar is nie noodwendig ooreenstemming in die wyse waarop die situasie kognitief en emotief konstrueer word nie. Fincham, Garnier, Gano-Phillips & Osborne (1995) meen dat groter insig in mekaar se evaluerende konstruering tot meer gematigde verwagtinge ten opsigte van die maat se gedrag kan bydra. Dit sou beteken dat

verhoudingsmaats ook groter insig in mekaar se emotiewe konstruksie moet verkry en begrip moet toon vir mekaar se emotiewe belewenisse.

Wanneer verhoudingsmaats kennis van mekaar se emotiewe konstruksie het, behoort hulle meer ondersteunend binne spesifieke situasies te kan optree en aan mekaar se verwagtinge kan voldoen. Sodoende sou konflik in die verhouding verminder kan word. Om oop en eerlik gevoelens oor te dra en verskillende konstruktief op te los, is 'n uitdaging vir enige verhouding. Hiervoor is wedersydse begrip vir mekaar se emotiewe beleweniswêreld nodig. Dit kan verkry word deur kennis van mekaar se emotiewe konstruksieprosesse.

2.5 Slotsom

In elke situasie is daar 'n bepaalde gemoedstoestand wat ervaar word en wat verband hou met die interne konstruksie wat ons van die situasie het. Die gemoedstoestand is vir ons betekenisvol in die mate wat dit verband hou met ons verwagtinge in die situasie en die realisering van ons doelwitte al dan nie. Die emotiewe bewuswordingsproses volg wanneer ons die ervaarde gemoedstoestand kan verstaan en dit deur kognitiewe prosesse kan identifiseer as 'n spesifieke emosie. In interpersoonlike verhoudings speel emosie en die emotiewe konstruksieproses soos dit in konfliktsituasies na vore kom, 'n belangrike rol. Effektiewe interpersoonlike kommunikasie en hantering van

probleemsituasies vereis onder andere kennis en begrip van mekaar se emotiewe leefwêreld. Die kennis is nie 'n objektiewe kennis nie, maar 'n subjektiewe verstaan van die emotiewe konstrueringsproses van die verhoudingsmaat in 'n spesifieke situasie. Emosie is die bindingselemente tussen twee persone in 'n romantiese verhouding en dus 'n sentrale deel van die verhouding. In die volgende hoofstuk word ondersoek ingestel na musiek as meganisme om emosie te ontlok of te intensifiseer.

HOOFSTUK 3

MUSIEK EN EMOTIEWE KONSTRUERING

3.1 Inleiding

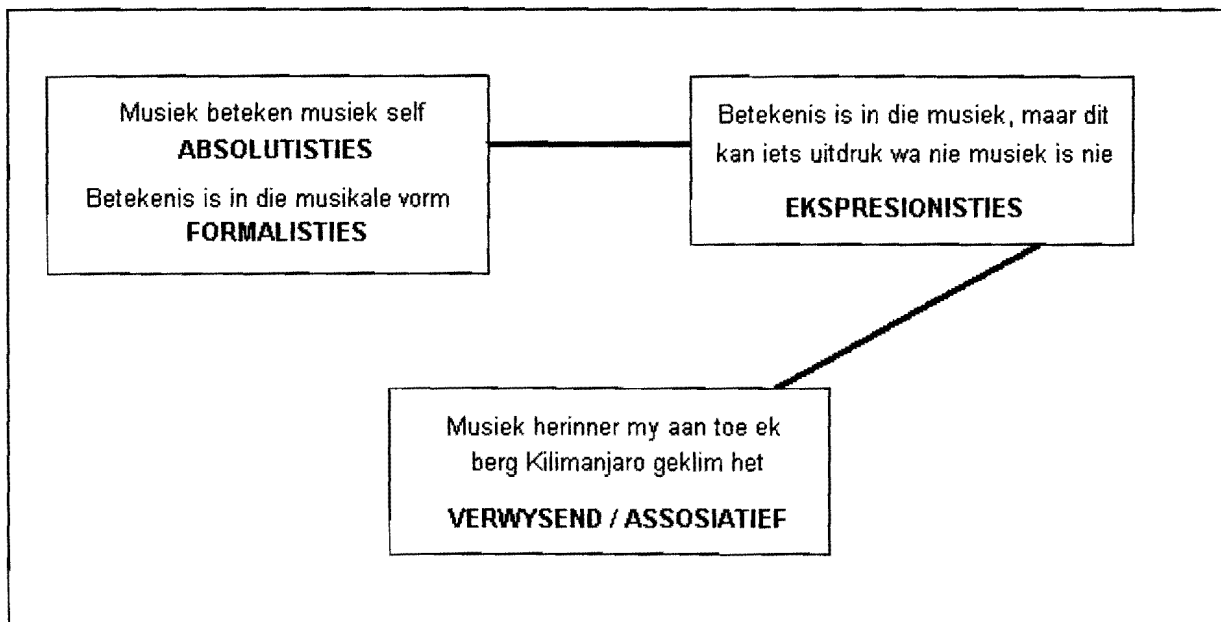
Musiek word deur baie outeurs beskryf as die vergestaltung van menslike emosies. In die interaksie met musiek vind die mens, volwassenes en kinders, 'n emosionele uitlaat of simbolisering van hulle emosies. Strich (1983, p.20) beweer ook dat "music is an attempt to understand the patterns of human relationships by organizing them in symbolic form". Verskillende verhoudings vind simbolisering in musiek, soos byvoorbeeld die verhouding tussen 'n ma en haar kind wanneer sy vir hom of haar 'n wiegeliedjie sing. Die persone in 'n romantiese verhouding het dikwels ook 'n assosiasie met 'n spesiale liedjie wat goeie herinneringe oproep.

Die vraag is egter of die emosie en betekenis in die struktuur van die musiek gesetel is en of dit die emotiewe belewenis en betekenis van die luisteraar is wat op die musiek geprojekteer word. Komponiste en musikante vanuit alle kulture stem saam dat musiek wel betekenis vir die luisteraar het. Maar wat konstitueer hierdie betekenis en deur watter prosesse word dit gekommunikeer. In hierdie hoofstuk gaan ondersoek ingestel word na die wyse waarop musiek gebruik kan

word as stimulus vir die bewuswordingsproses van emosies en hoe dit in die diadiese verhouding aangewend kan word.

3.2 Musiek en emosie

Meyer (1956) het reeds geargumenteer dat daar verskillende standpunte ten opsigte van die emotiewe betekenisgewing van musiek en die aard van musikale ervaring bestaan. Hiervolgens kan drie breë uitgangspunte identifiseer word ten opsigte van die betekenis van musiek vir die mens (Fig 3-1).

Figuur 3-1: Drie uitgangspunte ten opsigte van die mens se ervaring in interaksie met musiek

3.2.1 Die absolutisties-formalistiese beskouing

Die absolutisties-formalistiese beskouing meen dat betekenis en emosie inherent aan die formele aspekte van die musiek is. Betekenis is

byvoorbeeld geleë in dit wat die ritme, melodie en harmonie onderling doen om die musiek vir die luisteraar betekenisvol te maak. “Music means itself and each composition contains its own particular set of significant meaningful elements” (Hanslick in Reimer & Wright, 1992, p.87). Hanslick, vir wie musiek nie gevoelens of emosies kan beliggaam nie, meen dat die betekenis in die musiek en nêrens anders lê nie. Dit is nie binne die luisteraar nie en dit het niks te make met enige iets anders as die musiek self nie (Pavlicevic, 1997).

Pavlicevic (1997) verwys ook na Stravinsky wat beweer het dat musiek nie gevoelens of emosies of enige iets wat nie musiek is nie, kan voorstel nie. Ten einde betekenis aan musiek te kan toeskryf, vereis begrip van die styl en tradisie waarin die musiek gekomponeer is. Kennis van musiek en die formele elemente van musiek is ook nodig om die betekenis te kan verstaan. Meyer (1956) meen dat die suiwer musikale betekenis primêr intellektueel van aard is en niks met emosionele uitdrukking te make het nie.

Bernstein (in Reimer & Wright, 1992, p.18) beweer dat die fokus van enige musikale ervaring altyd binne die musiek self is en “if we are to explain the music, we explain the music, not the whole array of appreciators’ extra-musical notions which have grown like parasites around it”. Die musikale ervaring is ‘n kommunikasie tussen die komponis en die luisteraar. Indien

die individu 'n emosie ervaar wanneer hy of sy na musiek luister, is dit bloot 'n identifisering met die emosie wat die komponis in die musiek ingebou het en "you are simply replying to the composer" (Bernstein in Reimer & Wright, 1992, p.18). Die ervaarde emosie is dus in die musiek self en net daardie 'gekomponeerde' emosie kan deur die luisteraar ervaar word. Die komponis wend 'n doelbewuste poging aan om 'n emosie in die musiek 'in te komponeer' en dit vereis harde werk om sodanige idee in die vorm en struktuur van die musiek in te werk.

3.2.2 Die ekspressionistiese beskouing

In teenstelling met bogenoemde, argumenteer Langer (in Reimer & Wright, 1992) dat musiek nie individuele gevoelens simboliseer nie, maar dat dit eerder 'n logiese ooreenkoms met menslike gevoelens weergee. "Music cannot embody or contain emotions, but because of its dynamic character music possesses properties that are similar to the form of feelings" (Langer in Reimer & Wright, 1992, p.87). Musiek verteenwoordig nie definitiewe gevoelens nie, maar as ekspressiewe kunsvorm gee dit uitdrukking aan ons emotiewe belewenisse. Ons kan ook sekere aspekte van ons subjektiewe lewens leer ken deur die interaksie met musiek. Musiek is dus 'n analogie vir emotiewe lewe.

Langer (in Reimer & Wright, 1992) bevraagteken die standpunt van die “popular romantic theory of self-expression” dat musiek ‘n verteenwoordiging van die komponis se gevoelens is. Sy verwys na die onmoontlike taak om die spesifieke emotiewe belewenis van die komponis in die musiek te ontdek of vas te stel. Dit sal dan juis daartoe lei dat ‘n musikale komposisie nie op meer as een manier interpreteer kan word nie. Davies (1994) meen ook dat dit nie die intensie van die komponis is om ‘n spesifieke emosie in die musiek te komponeer nie. Komponiste probeer eerder om iets te skep “that invites attention, engagement and consideration” (Davies, 1994, p.ix).

Verskillende mense kan verskillende emosionele reaksies of response toon ten opsigte van dieselfde musiekstuk (Davies, 1978). Terselfdertyd kan dieselfde musiekstimulus ‘n emosie by een persoon ontlok en nie by ‘n ander persoon nie. Die verskil lê in die verhouding tussen die musikale stimulus en die individu self (Sloboda, 1985). Geen spesifieke gevoel of emosie kan aan die inhoud van ‘n spesifieke musikale werk toegeskryf word nie. Betekenis kan ook nie in die stimulus alleen gelokaliseer word nie en daarom kan dieselfde stimulus verskillende betekenis inhou.

3.2.3 Die verwysende of assosiatiewe beskouing

Aiello (1994) voer die argument ten opsigte van die betekenis van musiek vir die mens verder, deur te beweer dat dit sinneloos is om te vra na die intrinsieke betekenis van 'n enkele toon of reeks tone. Musikale tone word slegs betekenisvol "insofar as they point to indicate or imply something beyond themselves" (Aiello, 1994, p.30). Volgens hierdie standpunt bevat musiek bloot informasie wat assosiasies met sekere emosies vir die mens ontsluit. Die assosiatiewe beskouing aanvaar dat die betekenis van musiek te make het met die konteks en die assosiasies eerder as met die musiek self. Die luisteraar bring iets anders, iets nie-musikaals, na die interaksie met die musiek. Pavlicevic (1997) en Meyer (1956) beskryf dit as die "designative" betekenis van musiek deurdat dit na iets buite dit self verwys.

Daar moet 'n onderskeid getref word tussen die begrip van musikale betekenis wat deur bewustheid van die "tendencies, resistances, tensions and fulfilment" (Aiello, 1994, p.33) in 'n musikale werk ingesluit of beliggaam is en die selfbewuste objektivering van betekenis wat die individu het wanneer na musiek geluister word. Om na musiek te luister en betekenis daaruit te kry, is 'n emotiewe ervaring waar die emosie deel is van die musiek asook die emosie van die luisteraar se eie gemoedstemming weerspieël (Madell, 1996). Betekenis van musiek kan

nie uitsluitlik in die objek, gebeurtenis of ervarings wat die stimulus toewys, gelokaliseer wees nie. Betekenis ontstaan eerder as 'n triadiese verhouding tussen objek of stimulus (musiek), dit waarna die stimulus verwys en die bewuste observeerder of luisteraar.

Newcomb (1984) meen dat die emosie in musiek of die uitdrukking daarvan in die musiek juis herken word weens die ooreenkoms tussen die musikale emosie en die struktuur van ons eie emosies. "Music is seen (or heard) as gestures of sound which resemble some elements of our expressive behaviour and act on our emotions because we recognize these resemblances" (Newcomb, 1984, p.618).

'n Fenomenologiese beskouing van musiek handhaaf ook die standpunt dat musiek nie as 'n objek apart van 'n "perceiver" gesien kan word nie, maar dat dit juis 'n ervaring is wat afhanklik is van die "perceiver". "Music is what I am when I experience it" (Clifton in Reimer & Wright, 1992, p.52). Musiek het geen intrinsieke kommunikasiepotensiaal nie, maar kry betekenis in die interaksie met die mens (Van Schalkwyk, 1998). Ballentine (1984) beweer dat dit juis 'n sosiale of menslike konteks is wat betekenis aan musiek gee en nie die musiek self nie. Daar is 'n hegte verwantskap tussen objek en subjek en Clifton (in Reimer & Wright, 1992, p.52) meen "we see things from a center lying within ourselves".

Dit is juis hierdie laaste beskouing, die verwysende of assosiatiewe beskouing, van musiek en emosie wat in hierdie studie ter sake is. Daar word aanvaar dat daar besliste assosiasies tot stand kom wanneer die mens in interaksie met musiek is (Van Schalkwyk, 1998). Die vraag is egter of emosie deur musiek ontlok kan word wat verband hou met vorige emosies in kontekste waar musiek nie ter sake was nie. Is die ontlokte emosie verwant aan 'n vorige ervaring en of daar 'n verband bestaan tussen die ontlokte emosie en die ervaarde emosie vanuit die luisteraar se vorige konteks wat in die huidige luisteraktiwiteit 'n rol speel?

3.3 Musiek as 'n hulpmiddel om emotiewe konstruksie uit te brei

People do not listen in a vacuum, they choose different types of music to suit different activities and environments and actively or passively listen with varying degrees of attentiveness (Hargreaves, 1986, p.105).

Die standpunt van Hargreaves aanvaar onder andere dat die konteks van die luisteraar en die kognitiewe en emotiewe konstruksie van die konteks of situasie sal bepaal watter musiek vir 'n luisteraktiwiteit gekies word. Hierdeur kry musiek vir die individu spesifieke betekenis wat verband hou met die konteks waarbinne na die musiek geluister word en die ervaarde emosie in die konteks. Wanneer musiek gekies word sal dit ook waarskynlik ooreenstem met die ervaarde emosie

van die luisteraar. Die musiek dien dan eerder as 'n bevestiging van die luisteraar se emosies as 'n ontlokking daarvan soos wat deur die assosiatiewe beskouing aanvaar word.

Indien die emosie deur musiek bevestig kan word, sou dit ook moontlik wees dat musiek 'n bepaalde emosie kan versterk. Pratt (1968, p.135) beweer "music sounds the way the emotions feel" en as nie-verbale kommunikasie kan dit die emosies wat in die konteks ervaar word, uitbrei tot 'n meer omvattende belewenis. Musiek is nie 'n taal soos ander tale waardeur betekenis gekommunikeer kan word nie. Die mens gee betekenis aan die musiek ooreenkomstig die kognitiewe en emotiewe konstruerings van die konteks waarbinne na die musiek geluister word.

In Hoofstuk 2 is aangetoon dat daar 'n bepaalde proses in die bewuswording van 'n emosie is. Hierdie proses vorm deel van die emotiewe konstruering wat ons gebruik om 'n spesifieke situasie te voorspel en ons emotiewe response in die situasie te beheer. Daar is ook verwys na die spesifieke eienskappe en aard van die diadiese verhouding en die wyse waarop die bevrediging of verhinderings van hierdie verwagtinge in die verhouding lei tot sekere emosies. Musiek het die potensiaal om in die verhouding tussen twee mense die bewuswordingsproses van 'n emosie te versterk en die emotiewe konstruering uit te brei.

3.3.1 Musiek en die bewuswordingsproses van emosie

Betekenisgewing in enige konteks is 'n subjektiewe aksie waardeur ons die konteks of situasie konstrueer om sin te maak van ons persepsies en gemoedstoestand in die konteks. Deur na musiek te luister is ook 'n vorm van persepsie van 'n eksterne stimulus wat in die konteks bestaan. Ons persepsie van die musiek en die emosie wat dit ontlok of bevestig is 'n subjektiewe proses.

Mursell (in Reimer & Wright, 1992) beweer dat musiek die subjektiwiteit van emotiewe belewenisse in die konteks beklemtoon. Dit is “extra-musical images and associations” (Mursell in Reimer & Wright, 1992, p.122) wat as hulpmiddels dien om emosie meer volledig te ervaar. Die emosie in musiek is nie 'n letterlike verteenwoordiging van 'n emosie nie, want dit verskil van die sogenaamde objektiewe emosie wat ons in ons daaglikse lewe ervaar. Dit is eerder 'n persoonlike en subjektiewe betekenis wat vir elke individu wat na die musiek luister sal verskil.

“The musical idiom with which we identify ourselves is often an index of our inner condition” (Spigel *et al.*, 1979, p.2). Dit is 'n unieke ervaring van elke luisteraar wat bepaal watter emosie sy of haar aandag gaan trek en watter emosies deur die luisterervaring ontlok en versterk gaan word. Daarom sal ons vanuit 'n subjektiewe konteks of ervaring 'n subjektiewe

emotiewe konstruering van die musikale ervaring of emosie hê wat beïnvloed is deur ons agtergrond of ander situasionele ervarings. Die variasie in die emotiewe belewenis van die musiek word beïnvloed deur die emosies uit ons konteks.

As gevolg van die konteksgebondenheid van ons emotiewe ervarings moet die subjektiwiteit van hierdie ervarings nooit buite rekening gelaat word nie. Ons konstrueer almal 'n eie realiteit ooreenkomstig ons ervarings en belewenisse. Musikale ervarings en belewenisse word, net soos ander persepsies en gemoedstoestande in die konteks, gestoor en word herroep wanneer na musiek geluister word. Die vorige ervarings dra by tot die emotiewe konstruering wat in die huidige konteks ter sake is. Verder kan musiek ook die emotiewe belewenis van 'n spesifieke ervaring versterk sodat die emosie van daardie ervaring opnuut beleef kan word.

Die emotiewe belewenis wat die luisteraar konstrueer hou ook verband met sy of haar persepsie van die musiek en die betekenis wat die musiek vir hom of haar inhoud. Hierdie persepsie en betekenis is afkomstig van die luisteraar se eie subjektiewe konteks wat deel is van die luisterervaring. Die betekenisvolheid van die musiek in terme van die subjektiewe persepsie vorm deel van die gemoedstoestand wat die luisteraar ervaar wanneer hy of sy na die musiek luister. Dit is met ander woorde nog nie 'n bewuste proses nie, maar 'n bewuswording van die

gemoedstoestand wat ervaar word in die luisterkonteks. Deur betekenisgewing aan die gemoedstoestand deur middel van kennis word die musiek emotief konstrueer. Hierdie emotiewe konstruering sluit nou aan by die persepsie wat die luisteraar aanvanklik van die musiek het, sowel as die subjektiewe betekenisvolheid daarvan.

3.3.2 Musiek en die diadiese verhouding

Enige situasie en verhouding vereis 'n emosionele respons. Wanneer ons na musiek luister, vereis dit ook 'n emosionele respons, veral "if it is connected with, or indicates, or refers to, [something] beyond itself, so that its full nature points to and is revealed in that connection" (Aiello, 1994, p.30).

Ons emosionele respons tot dieselfde stuk musiek kan egter varieer elke keer wat ons daarna luister (Sloboda, 1985). Van Schalkwyk (1998, p.52) verwys na die uniekheid van elke interaksie tussen die mens en musiek en beweer dat "die interaksie tussen mens en musiek in elke nuwe konteks sal verskil van enige vorige of toekomstige interaksies".

Die variasie in die emotiewe belewenis van die musiek word beïnvloed deur die emosies uit ons konteks, die emosie wat ons dikwels vanuit ons verhoudings saambring wanneer ons na musiek luister. Die musikale

stimulus funksioneer bloot as “a kind of catalytic agent, enabling the response to take place but playing no controlling part in shaping or determining the experience and figuring nowhere in the end result” (Aiello, 1994, p.11).

Volgens Van Schalkwyk (1998) vind interaksies tussen mens en musiek binne abstrakte konseptuele ruimtes plaas. Hierdie konseptuele ruimtes kan beskou word as die konteks van die diadiese verhouding. Die musiek waarna die verhoudingsmaats luister ontlok by elkeen spesifieke en unieke emotiewe belewenisse wat verband hou met die emosies wat hulle in die verhouding ervaar. Dit is emotiewe betekenis wat intrinsiek verweef is met die inhoud en betekenis wat in die tyd en ruimte van die verhouding tot stand kom.

Net soos wat die luisteraar 'n persepsie van musiek in 'n bepaalde luisterervaring het in terme van dit wat vir hom betekenisvol binne die spesifieke konteks is, het die individu binne 'n diadiese verhouding ook 'n persepsie in terme van dit wat vir hom of haar binne die spesifieke konteks betekenisvol is. Hierdie betekenisvolheid hou verder verband met die verwagtinge wat hy of sy met betrekking tot sy of haar verhoudingsmaat het. Emotiewe konstruksie wat betrekking het op dit wat vir individue betekenisvol is en deur musiek ontlok en versterk kan word,

kan daarom 'n bydrae lewer tot die konstrueringsproses en gedrag in die situasie.

3.4 Slotsom

In hierdie studie word erkenning gegee daaraan dat betekenisgewing van musiek gegrond is op die emotiewe inhoude van ons eie emosionele leefwêreld soos dit in musiek reflekteer word. Die musiek funksioneer as 'n versterking van reeds ervaarde emosies. Dit sluit aan by Bonny (in Pavlicevic, 1997, p.24) se beskouing dat “the music intself is secondary: its role is to enhance the person’s pre-existing image”. Madell (1996) meen ook dat musiek in die konteks van die musikale aktiwiteit 'n funksie het om vir die individu pynvolle emosies te laat herbeleef in 'n ruimte wat veilig en vry van werklike gevaar is. In die volgende hoofstuk word die navorsingsontwerp vir hierdie studie bespreek en sal aandag gegee word aan die rol van musiek in hierdie studie.

“You are the music while the music lasts” Elliot (Madell, 1996)

HOOFSTUK 4

NAVORSINGSONTWERP

4.1 Inleiding

In Hoofstuk 1 is aangetoon dat hierdie studie ten doel het om vas te stel hoe individue situasies emotief konstrueer en hoe musiek gebruik kan word om die konstrueringsproses uit te brei. Weens die abstrakte aard van die fenomene wat bestudeer wil word, wil die navorser dit vanuit die kwalitatiewe navorsingsbenadering ondersoek en interpreteer. Begrippe soos emosie, musikale ervarings en die konstruering van emosionele belewenisse in 'n verhouding, is volgens die navorser té subjektief om op 'n ander manier bestudeer te word. Volgens Neuman (1994) is die fokus van kwalitatiewe navorsing juis gerig op die subjektiewe betekenis, definisies, simbole en beskrywings van spesifieke fenomene soos dit in die navorsingsproses ontvou.

Verder meen Chenail (2000) dat die kwalitatiewe metodes gepas is wanneer die navorser 'n houding van "curious investigator" teenoor die fenomene inneem.

If curiosity is the tenor of your relationship, if you want to know more about the particulars of the subject (i.e., what you already know about the subject is limited), then you should most likely approach your project from a qualitative research perspective. A hallmark of the qualitative

approaches is their emphasis on open-mindedness and curiosity (Chenail, 2000, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/sevencs.html>).

Die verwysing na “curiosity” dui op ‘n nuuskierigheid of weetgierigheid van die navorser om die fenomeen beter te wil verstaan. Dit sluit aan by ‘n navorsingsontwerp wat ondersoekend en verduidelikend of “explanatory” van aard is. Derhalwe wil die navorser in hierdie studie ‘n ondersoekende houding inneem, terwyl daar ooreenkomstig verduidelikende navorsing gepoog gaan word om die navorsingsfenomeen so deeglik moontlik te beskryf. Dit is dus nie hipotese-toetsende navorsing nie, maar eerder eksplorerende navorsing met die moontlikheid dat hipoteses vir verdere navorsing genereer kan word.

In aansluiting by die navorsingsvraag is dit nodig om die emotiewe beleweniswêreld van individue en die wyse waarop die emotiewe konstruksistiem in interaksie met musiek konstrueer word, te verstaan. Die navorser probeer om so ‘n verstaan te bewerkstellig deur sin te maak van individue se kontrueringsprosesse met betrekking tot die emosies wat binne spesifieke situasies en in assosiasie met bepaalde musiek ervaar word. Hiervoor benodig die navorser die samewerking van die deelnemers wat weer ‘n “collaborative action research or collaborative inquiry approach” (Chenail, 2000, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/sevencs.html>) veronderstel.

Kwalitatiewe navorsing veronderstel egter ook dat die navorser subjektief betrokke is by die ontvouing van die fenomene in die konteks van die navorsing.

Dit impliseer dat die uitkoms van die navorsing noodwendig verband sal hou met die navorser se eie konstruering en riep noodwendig die presiese weergawe van die deelnemers se emotiewe konstrukte volgens bepaalde kriteria kan wees nie. Die navorser sal egter poog om die emotiewe konstrukte wat in die navorsingsproses identifiseer word, so getrou as moontlik weer te gee as verduidelikings van die emotiewe belewenisse of gevoelens van die individue self. Hiervoor word eksploratiewe of verklarende navorsing erken as 'n aanvaarde ontwerp om die navorsingsproses en die uitkomste te verduidelik (Neuman, 1994; Van Schalkwyk, 1998).

Die navorsingsontwerp word vervolgens in hierdie hoofstuk verder bespreek. Daar word veral aandag gegee aan die kwalitatiewe benadering, die ondersoekende aard van die navorsing en die repertoriumtegniek wat as metode gebruik is. Prosedures vir die insameling en voorstelling van die data wat aansluit by Kelly (1955) se konstrukteorie en 'n kwalitatiewe benadering, word ook bespreek.

4.2 'n Kwalitatiewe benadering

'n Ondersoekende benadering tot die fenomene wat in hierdie navorsing bestudeer is, sluit aan by 'n kwalitatiewe benadering wat in die fenomenologie ter sake is. Hierdie benadering is veral van toepassing vir die bestudering van gedrag in interaksie met die konteks waarin dit tot stand kom. Plug, Meyer, Louw

en Gouws (1988) beskryf die fenomenologie as 'n metode waardeur navorsers individue se gedrag en ervarings binne die raamwerk van hulle eie beleweniswyses wil verstaan. Fenomenologie word deur Giorgi (in Van Vuuren, 1989, p.65) ook beskryf as:

...the study of how things appear to consciousness. Phenomenology takes 'phenomena' in a strict sense to mean how things and events are for the consciousness that behold them and not how they are in themselves.

In die studie van emosie en die rol van musiek in die emotiewe konstrueringsproses gaan dit oor die mens as bewuste wese wat in interaksie met die wêreld dinge ervaar. Dit gaan oor die alledaagse wêreld waarin mens leef en die werklike situasies waarin hulle hulself bevind (Giorgi, 1983). Dit is dus 'n beskrywing van hoe mense betekenis gee aan hulle subjektiewe belewenisse wat van belang is.

Die subjektiwiteit van hierdie ervarings en handeling is ter sake, eerder as een of ander objektief, kenbare realiteit. Dit gaan ook nie oor 'n begrip van 'n totaliteit van ervarings nie, net oor 'n aspek daarvan. Uiteindelik gaan dit oor 'n verstaan "within the lived context of the one living through the situation and as those aspects are perceived and understood by the researcher" (Giorgi, 1983, p.99).

Kelly (in Meyer *et al.*, 1989) se konstruksie kan nie *per se* as 'n fenomenologiese teorie beskryf word nie. Hy verwys egter na hierdie filosofiese uitgangspunt wanneer hy klem lê daarop dat die werklike voorkoms van die wêreld van minder belang is as die mens se subjektiewe voorstelling en belewing daarvan. Die mens se voorstelling van die wêreld is sy of haar persoonlike werklikheid. Ons enigste toegang tot die eksterne realiteit is ons subjektiewe kennis en ervaring van daardie realiteit. Ons ken nie die realiteit soos dit is nie, ons ken dit net deur ons konstruksie daarvan en die konstruksie wat ons gebruik om die realiteit te voorspel.

Konstruksie word deur ons geskep en kan ook verander word ten einde meer effektief te wees. Dit gaan vir Kelly (1955) nie soseer oor die mate waartoe individue se konstruksie van die realiteit ooreenstem met die 'ware' realiteit nie. Hierdie sogenaamde 'ware' voorkoms van die realiteit is vir hom minder belangrik as die individu se interpretasie en ervaring daarvan. Dit het tot gevolg dat individue hulle omstandighede kan manipuleer en dat hulle nie op 'n deterministiese wyse aan die genade van die eksterne realiteit oorgelewer is nie (Meyer *et al.*, 1989). Hierdie benadering plaas Kelly se konstruksie tereg binne die fenomenologiese denkraamwerk.

Net soos die wêreld en situasies subjektief beleef word, het individue 'n subjektiewe belewenis van musiek. Musiek is 'n individuele ervaring vir elke luisteraar, ongeag die spesifieke struktuur van die musiek en die konteks

waarbinne met musiek in interaksie getree word (Van Schalkwyk, 1998). Hiermee word nie bedoel dat die struktuur van die musiek nie 'n rol speel in die aard van die gevoelens wat ervaar word nie. Daar word eerder erkenning gegee aan die vorige ervarings en assosiasies wat die luisteraar na sy eie luisterervaring saambring.

'n Musikale belewenis is egter nie 'n geïsoleerde belewenis nie, maar 'n interaksie van gevoelens wat die persoon binne die konteks van sy leefwêreld ervaar en die gevoelens wat deur die musiek ontlok word. Die musiek kan derhalwe as 'n versterker of "amplifiser" van die kontekstuele gevoelens beskou word. In hierdie opsig is die betekenis van musiek in die konteks 'n subjektiewe interpretasie en gee dit aanleiding tot uniek persoonlike emotiewe konstruerings.

In die ondersoekende benadering wat in hierdie studie gevolg wil word, word aandag gegee aan die individu se emosies in sekere situasies in interaksie met musiek. Dit is die individu se unieke betekenis eerder as eksakte feite ten opsigte van die belewenis. Die struktuur van die musiek kan beskou word as die meer feitlike aspek van musiek, terwyl die betekenis wat binne verskillende kontekste bydra tot die emotiewe konstruering van die luisterervaring 'n uitsluitlik subjektiewe aksie is. Dit impliseer dat die emotiewe belewenis wat die musiek vir die luisteraar inhou, ook as 'n versterking kan dien van die emotiewe belewenis van sy of haar konteks, of die vorige situasie of emosie waaraan hy of sy in die konteks van die navorsingsproses aan dink.

4.3 Deelnemers

In kwalitatiewe navorsing word nie van enige metode vir steekproeftrekking gebruik gemaak nie. Daar word eerder 'n aantal kriteria gestel waaraan deelnemers of respondente behoort te voldoen om by die navorsingsproses ingesluit te kan word (Neuman, 1994). Die kriteria dien as riglyne vir die seleksie van gepaste respondente ten einde die fenomeen wat ondersoek word, verstaanbaar te maak en verduidelikings te kan gee wat toepaslik vir die navorsingsontwerp sal wees. Die kriteria word ook gerig deur die teoretiese raamwerk wat die studie onderlê en in hierdie opsig is konsepte wat in Kelly (1955) se konstruksie teorie relevant is, ter sake.

Die fokus van hierdie studie is primêr gerig op die verstaan van individue se emotiewe konstruksie in interkasie met musiek. Aangesien die sekondêre fokus gerig is op individue se konstruksie van emotiewe beleweniswêreld binne 'n intieme, diadiese verhouding, is die eerste kriterium dat respondente in 'n verhouding betrokke moet wees, spesifiek soos dit in die romantiese verhouding manifesteer. Die romantiese verhouding impliseer in baie gevalle 'n huwelik, maar kan ook verwys na verhoudingsmaats wat volgens ooreenkoms in 'n langtermyn, permanente verhouding betrokke is en wat soms tot 'n huwelik kan lei.

Om getroud te wees is dus nie 'n voorvereiste vir deelname aan hierdie studie nie. Verhoudingspare moet egter wel 'n wedersydse verbintenis ("commitment") tot mekaar hê en ten minste twee jaar al in die spesifieke verhouding wees. Die rede hiervoor is dat individue wat in sodanige verhoudings betrokke is, ooreenkomstig Kelly (1955) se sosialiteitstelling, 'n behoefte behoort te hê om mekaar se konstrueringsprosesse te verstaan ten einde toepaslike response te kan genereer (sien Hoofstuk 2 in hierdie studie). Die aard van die verhouding veronderstel ook dat individue emotiewe belewenisse ten opsigte van onder andere konfliktsituasies het wat meer intens beleef word as wanneer die aard van die verhouding anders sou wees.

Die tweede kriterium vir seleksie van deelnemers sluit aan by Kelly (1955) se benadering dat drie elemente telkens in die konstrueringsproses en die vorming van 'n konstruksisteam gebruik word. Derhalwe is **drie** verhoudingspare by die studie ingesluit. Soos reeds hierbo genoem, is hierdie studie die navorser se eie konstruering van die emotiewe konstrukte van individue wat in 'n verhouding betrokke is. Deur van drie verhoudingspare of 'elemente' in die navorsing gebruik te maak, word daar op metavlak aangesluit by die teoretiese onderbou. Van die drie verhoudingspare wat aan die studie deelgeneem het, was twee van die pare getroud, terwyl die derde paar ongetroud was, maar reeds vir 'n lang tyd in hul verhouding betrokke was en van plan was om in die huwelik te tree.

'n Derde kriterium is die wenslikheid in ondersoekende kwalitatiewe navorsing dat die navorser en die deelnemers mekaar se taal en kultuur moet verstaan (Kvale, 1983; Neuman, 1994). Dit is veral ter sake wanneer emotiewe konstruksie geverbaliseer moet word soos wat dit in hierdie studie ter sake is. Die individuele deelnemers is dus almal blanke, Afrikaanssprekende individue. Dit het die proses om emosies en gevoelens te verbaliseer vergemaklik, alhoewel taal en kultuur nie as 'n uitsluitingskriteria beskou is nie.

Ten slotte is individue as deelnemers geselekteer vir hulle beskikbaarheid en bereidwilligheid om aan die navorsing deel te neem. Verhoudingspare is genader om aan die ondersoek deel te neem wat vir die navorser toeganklik was en wat aan die kriteria hierbo voldoen het. Die eerste verhoudingspaar het ook as informante gedien vir die identifisering van ander verhoudingspare wat aan die kriteria voldoen het. Sodoende kon die navorser drie verhoudingspare identifiseer wat aan die ondersoek kon deelneem (Welman & Kruger, 1999).

4.4 Metode

Die repertoriumtegniek is oorspronklik deur Kelly (1955) ontwerp as 'n metode om die persoonlike konstruksisteme van persone in kliniese terapie te ondersoek. Die repertoriumtegniek omsluit drie hoofkomponente:

- Elemente: Definiëring van die area van konstruering wat ondersoek word.

- **Konstrukte:** Die maniere waarop 'n persoon elemente groepeer en differensieer.
- **Verbindingsmeganismes:** Die wyse waarop elke element volgens elke konstruk word beoordeel word.

Die laaste komponent, die verbindingsmeganisme, is uitsluitlik van toepassing op die repertoriumrooster waar die onderlinge verhouding tussen konstrukte bestudeer word. Dit is egter nie in hierdie studie relevant nie, omdat die fokus eerder op die ontlokking en uitbreiding van die emotiewe konstrukte val, as op die onderlinge verhouding van hierdie konstrukte met die elemente.

4.4.1 Die repertoriumrooster

Die oorspronklike repertoriumrooster (REP-rooster) is ontwikkel ten einde vas te stel hoe persone belangrike ander in hul lewens konstrueer. Die konstrukte wat op die rooster gereflekteer word, word geïdentifiseer volgens beskrywings van die ervarings van die individu in verhoudings met hierdie mense. Die rooster gee nie 'n weerspieëling van die verhoudings nie, maar eerder van die persepsies wat mense van die mense het met wie daar 'n verhouding bestaan.

Mendoza (in Beail, 1985) beskryf die doel van die REP-rooster as 'n manier om ons in te lig oor die wyse waarop ons sisteem van persoonlike

konstrukte ontvou. Dit verskaf ook inligting ten opsigte van beperkinge en moontlikhede van die konstruksisteem. Geen rooster kan die konstruksisteem van 'n persoon volledig reflekteer nie. Deur interpretasies van situasionele gegewens kan die rooster egter uitgebrei word om 'n duideliker beeld van 'n persoon se konstruksisteem te verkry.

Net soos ons die wêreld konstrueer, het ons ook sekere konstruerings van die mense wat saam met ons in die wêreld leef. Ten einde betekenisvol in interaksie met iemand anders te wees, is dit nodig dat ons probeer om ten minste 'n sekere gedeelte van die persoon se konstruksisteem deur ons eie konstruerings te kan voorspel.

Harmonious social interaction requires that one person psychologically places himself or herself in the shoes of another so that he or she is better able to understand and predict the other's present and subsequent behaviour (Hjelle & Ziegler, 1992, p.412).

Volgens Kelly (1955) is dit verder nie noodwendig soortgelyke konstruerings wat van belang is nie, maar die effektiewe konstruering van mekaar se konstrueringsprosesse. Kelly beskou dit as die basis van alle sosiale interaksie wat lei tot sosiale begrip en belangriker is as bloot gedeelde ervarings. Sosiale begrip vereis noodwendig effektiewe

konstruering van mekaar se konstrakte ten einde 'n ander se gedrag te kan antisipeer en jou eie gedrag daarby te kan aanpas.

In die diadiese verhouding sou sodanige wedersydse kennis en insig van verhoudingsmaats se emotiewe konstrueringsprosesse ook waarde hê vir die hantering van probleemsituasies. Wanneer 'n verhoudingspaar probleme ervaar, of wanneer daar 'n behoefte aan verryking in die verhouding bestaan, is sodanige kennis en insig veral belangrik. Dit dien as 'n basis waarvandaan daar gewerk kan word aan die oplossing van die probleem. Die REP-rooster kan gebruik word om sodanige konstrueringsprosesse bloot te lê en tot groter insig en begrip te lei.

In hierdie studie is die REP-rooster aangepas om meer spesifiek emotiewe konstrakte te ontlok. Die REP-rooster is al op verskeie maniere aangewend, alhoewel die literatuur daarvoor beperk is. Musiek is ook selde in die konteks soos in hierdie studie beoog, gebruik. Emotiewe belewenisse van musiek is eerder nagevors ten opsigte van die komponente in die struktuur van die musiek wat emosies ontlok. Die navorser is egter van mening dat die gebruik van musiek as element op die REP-rooster groot waarde kan hê vir die blootlegging van emotiewe konstrakte en het dit derhalwe as element by die repertoriumtegniek ingesluit.

Musiek is dus gebruik as een van die elemente van die rooster met die doel om die emosies te versterk sodat die konstrukte meer effektief ontlok kan word. Die verdere elemente van die REP-rooster is saamgestel uit konfliktsituasies wat in die verhouding ter sake is en wat deur die verhoudingspaar in die aanvangsonderhoud geïdentifiseer word. Emotiewe konstrukte is sodoende ontlok wat verband hou met die konfliktsituasies wat deur die verhoudingspaar ervaar word en wat deur die musiek tydens die konstrueringsproses versterk is. Hierdie kombinasie van elemente kan baie bruikbaar en waardevol wees vir die bewuswording van die individu se emotiewe leefwêreld in die verhouding.

4.4.2 Die repertoriumtoets

Die repertoriumtoets (REP-toets) soos dit oorspronklik deur Kelly (1955) gebruik is, is gemik op rolkonstrukte. Die doel is hoofsaaklik om insig te verkry in die persoonlike en sosiale gedrag van 'n persoon. Elemente wat hiervoor gebruik word, is persone waarmee die respondent in sy of haar alledaagse lewe te doen het. Die REP-toets is dus gemoeid met die respondent se verhoudings met die spesifieke persone in sy of haar lewe.

In die oorspronklike toepassing van die REP-toets is daar aan die respondent 'n roltitellys gegee. Dit kan mondelings oorgedra word of die respondent kan die lys in 'n geskrewe formaat ontvang. Die respondent

gee aan elke rol 'n naam van 'n persoon wat volgens hom of haar die beste verteenwoordiger is van die rol wat ter sprake is. Die toetsafnemer gebruik die lys van name en gee telkens aan die respondent 'n kombinasie van drie van die rolle of persone. Daar is geen spesifikasies van die volgorde waarvolgens of spesifieke samestelling van elemente wat deur die toetsafnemer aan die respondent voorgedra word nie en die toetsafnemer het dus 'n vry hand in die wyse waarop die elemente gekombineer word.

Die respondent moet telkens aan die toetsafnemer sê in watter belangrike opsig twee van hierdie persone of rolle dieselfde en anders is as die derde persoon of rol. Hierdie konstruksie word noukeurig deur die toetsafnemer genoteer (Fig. 4-1).

Nommers			
#	DEEL A	KONSTRUK	KONTRAS
1.	10,11,12	_____	_____
2.	6,13,14	_____	_____
3.	6,9,12	_____	_____
4.	3,14,15	_____	_____

Figuur 4-1: 'n Voorbeeld van die formaat vir die notering van konstruksie volgens die repertoriumtoets waar Deel A na die rolle of persone verwys

In hierdie studie is dieselfde prosedure ten opsigte van die identifisering van elemente gevolg. Die konstrukte kan egter in ooreenstemming met die formaat vir die REP-rooster genoteer word (Fig. 4-2) wat dit vir die navorser moontlik maak om die konstrukte wat deur die elemente ontlok word, duidelik bloot te lê.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
															1		
															2		
															3		
															4		
															5		
															6		
															7		
															8		

Figuur 4-2: 'n Voorbeeld van die repertoriumrooster vir die notering van konstrukte

Die elemente of konfliktsituasies wat vooraf deur die navorser en die respondente geïdentifiseer is en die musiek as element, word op die rooster by 1-15 aangetoon. Hiervolgens word die emotiewe konstrukte wat deur die elemente ontlok word, onderskeidelik as ontluikende en implisiete pole aangeteken. Die ontluikende pool dui op elemente wat as

manifeste emotiewe belewenisse konstrueer word, terwyl die implisiete pool verwys na latente konstrunkte wat ook met die emotiewe belewenis verband hou.

4.4.3 Deelnemende navorsing en onderhoud as metode

Chenail (2000) meen:

If collaboration is the tenor of your relationship, if you want to examine the community's needs by involving the perspective of non-researchers in all aspects of the inquiry...then you should approach your project form a collaborative action research or collabortive inquiry approach ...[with the] emphasis on building networks... (Chenail, 2000, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/sevencs.html>).

In deelnemende navorsing is die onderhoud 'n belangrike deel van die aksienavorsingsproses. Die onderhoud kan verskeie vorme aanneem wat wissel van gestruktureerd tot ongestruktureerd (Smit, 1985). In hierdie navorsing is hoofsaaklik van semigestruktureerde onderhoudvoering gebruik gemaak. 'n Vooronderhoud word met elke verhoudingspaar gevoer. Dit kan beskou word as 'n semigestruktureerde onderhoud daarin dat die navorser die aard van die studie aan die hand van 'n duidelike uiteensetting van die prosesse daarby betrokke aan die verhoudingspaar

verduidelik. Tydens hierdie semigestruktureerde onderhoud identifiseer die navorser ook saam met die betrokke verhoudingspaar konfliktsituasies waarin hulle sterk emotiewe belewenisse het en wat later as elemente vir die REP-toets gebruik kan word.

'n Tweede onderhoud word afsonderlik met elkeen van die individue binne die spesifieke verhouding gevoer. Tydens hierdie onderhoud word 'n meer gestruktureerde benadering gevolg aangesien van die individu verwag word om die elemente te konstrueer soos wat dit aan hom of haar deur die navorser of toetsafnemer aangebied word. Daar is 'n duidelike prosedure by die afneem van die tegniek betrokke en die onderhoud verloop streng volgens hierdie prosedure. Tydens die tweede onderhoud hou die navorser telkens aan die individu 'n kombinasie van drie elemente voor wat hy of sy dan emotief moet konstrueer. Die tweede onderhoud word op dieselfde wyse maar afsonderlik met albei individue van elke verhoudingspaar gevoer.

Aangesien daar in hierdie ondersoek ook vasgestel wil word hoe verhoudingsmaats mekaar se emotiewe belewenisse konstrueer, is 'n derde onderhoud met albei individue onderskeidelik gevoer. Tydens hierdie onderhoudssessie voltooi elke individu die uitrustrooster. Die individue konstrueer nou die elemente soos wat hy of sy dink dat die verhoudingsmaat dit sal konstrueer. Weereens hou die navorser telkens

aan die individu die spesifieke kombinasie van elemente onderskeidelik voor (in dieselfde volgorde as tydens die tweede onderhoud) wat die individu dan vir sy of haar verhoudingsmaat moet konstrueer. Die proses om 'n verbale etiket te vind om die konstruering van die verhoudingsmaat uit te beeld, is dikwels nie so problematies as wat dit ten opsigte van die individu se eie konstruering van die elemente is nie.

Die finale onderhoud word met die onderskeie verhoudingspare gevoer om aan hulle terugvoer te gee met betrekking tot hul konstrueringsproses. Hiertydens word net gefokus op die emotiewe konstruksies soos dit onderskeidelik deur die individue in die konstrueringsproses na vore gekom het. Die navorser gee ook terugvoer aan die individue met betrekking tot die kennis wat hulle van mekaar se konstruksisteme in die uitruilroostertoets openbaar het.

4.5 Geldigheid en betroubaarheid van die repertoriumtegniek

In kwalitatiewe navorsing is geldigheid en betroubaarheid in baie opsigte kontroversiële konsepte. Kvale (1983) meen dat geldigheid daarop dui dat 'n metode meet wat dit veronderstel is om te meet, terwyl Kelly (in Banister, 1986, p.177) geldigheid definieer as “the capacity of a test to tell us what we already know”. Winter (2000) beweer dat “‘validity’ is not a single, fixed or universal concept, but rather a contingent construct, inescapably grounded in the

processes and intentions of particular research methodologies and projects” (<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/winter.html>).

Die geldigheid van die repertoriumtegniek kan ook nie sonder meer aanvaar word nie. Die navorser wil ook nie daarop aanspraak maak nie. Weens die abstrakte aard van die emotiewe beleweniswêreld soos in hierdie studie vanuit 'n fenomenologiese oogpunt bestudeer word, kan die geldigheid van die tegniek verantwoord word daarin dat dit 'n proses is “for developing sounder interpretations of observations” (Kvale, 1983, p.4). Daar word gepoog om 'n akkurate en geloofwaardige voorstelling te gee van die fenomeen wat ondersoek is.

Eksploratiewe en verduidelikende navorsing is egter tentatief van aard. Hierdie navorsing is nie gegrond op verklarende heuristieke nie en daar kan nie aanspraak gemaak word op eksterne of konstrukgeldigheid nie. Die doel van die studie is ook nie om te veralgemeen nie omdat “qualitative research almost exclusively limits itself to ‘internal’ generalisations” (Winter, 2000, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/winter.html>). Die geldigheid van hierdie ondersoekende en verduidelikende navorsing is dus eerder geleë in die navorser se vermoë om aan die hand van die tegniek wat gebruik word die emotiewe konstrakte van individue in 'n diadiese verhouding bloot te lê en hulle emotiewe beleweniswêreld korrek en geloofwaardig te konstrueer.

Die repertoriumroostertegniek as 'n metode is reeds op verskeie maniere vir kliniese en navorsingsdoeleindes toegepas. Daar is ook 'n groot variasie van elemente in hierdie studies gebruik. Bannister en Mair (1968, p.52) meen dat die repertoriumrooster nie bloot as 'n toets of meetinstrument gesien moet word nie, maar eerder as 'n metode "which for many purposes, is extremely variable. It allows for the use of many different types of elements, constructs and scoring systems".

Hoewel daar nie spesifieke kriteria vir die versekering van geldigheid van die repertoriumtegniek bestaan nie, kan geldigheid verkry word deur die konsekwente toepassing van die proses. In hierdie opsig moet die navorser verseker dat al die individue wat aan die navorsing deelneem op dieselfde wyse benader word. Daar moet noukeurig gelet word daarop dat die proses vir die voltooiing van die REP-rooster, telkens op dieselfde wyse uitgevoer word. Hierdeur kan verseker word dat die beskrywings en konstruering wat uiteindelik aan die hand van die response gemaak word, die leser sal oortuig van noukeurige ondersoek en die herhaalbaarheid van die studie moontlik maak.

Betroubaarheid het hoofsaaklik te make met die herhaalbaarheid van navorsing deur gebruik te maak van dieselfde metode van ondersoek. Hoewel die herhaalbaarheid van die toepassing van die tegniek sover moontlik deur noukeurige beskrywing van die navorsingsproses verseker kan word, identifiseer Bannister en Mair (1968) verskeie faktore wat die roostermeting se

betroubaarheid affekteer. 'n Aspek wat die betroubaarheid problematies maak, het veral te make met die veranderlikheid van konstrukte. "The experience corollary states that a person's construction system varies as he successively construes the replications of events" (Bannister & Mair, 1968, p.166).

Aangesien enige konstruering intrinsiek 'n voorspelling is wat binne die konteks van 'n spesifieke situasie gemaak word, kan die persoon wat konstrueer drie basiese uitkomstes verwag. Die eerste moontlike uitkomst kan wees dat dit 'n akkurate konstruering is. Met ander woorde die voorspellingswaarde van die bepaalde konstruk is hoog. Tweedens kan dit gebeur dat die bepaalde konstruk nie effektief in die konstruering van die situasie is nie. Die voorspellingswaarde van sodanige konstruk is met ander woorde nie doeltreffend met betrekking tot die spesifieke situasie nie. Derdens kan dit wees dat die situasie buite die reikwydte van toeganklike konstrukte lê. Konstrukte is ook nie noodwendig kernkonstrukte wat op 'n vaste wyse gebruik word nie, maar is eerder plooibaar en veranderlik. Dit is juis hierdie veranderlikheid wat problematies is ten opsigte van die betroubaarheid van die repertoriumtegniek.

Bogenoemde beskrywing van die konstrueringsproses dui op die belangrike probleemfaktore met betrekking tot die betroubaarheid van roostermentings.

- Die eerste faktor wat deur Bannister en Mair (1968) geïdentifiseer is, is **subsisteemvariansie**. Volgens die reikwydtestelling in Kelly (1955) se teorie word bepaal dat 'n konstruk net van pas is vir die antisipasie van 'n beperkte

reeks van gebeurtenisse. Verder het reikwydte nie net te make met die konstrukte self nie. Konstruksisteme as geheel kan gesien word as dat dit uit 'n aantal subsisteme bestaan wat elkeen weer 'n eie reikwydte van bruikbaarheid het. Strukturele verskille tussen subsisteme is onvermydelik en subsisteamvariansie problematies. Dit blyk dus waarskynlik dat betroubaarheidsverskille ook tussen roosters wat ontwerp word om die verskillende subsisteme te ondersoek, sal bestaan (Bannister & Mair, 1968).

- Die tweede faktor wat deur Bannister en Mair (1968) identifiseer is, is **konstrukvariansie**. Die idee van verandering is 'n intrinsieke eienskap van konstruksisteme en impliseer dat spesifieke konstrukte differensiële grade van stabiliteit oor tyd vertoon. Hier word verwys na die idee dat konstrukte voortdurend aan verandering en aanpassing onderwerp is ten einde hulle funksionaliteit te verhoog. Dit sal daarom raadsaam wees om aan te neem dat enige individu beide stabiele en minder stabiele konstrukte in sy of haar konstruksisteam het en dat dit lei tot konstrukvariansie.
- Bannister en Mair (1968) identifiseer as derde probleemfaktor **individuele variansie**. Een van die vernaamste beginsels van die konstrukteorie is dat individue verskil met betrekking tot die wyse waarop hulle gebeurtenisse konstrueer (individualiteitstelling).

- In aansluiting met die individuele variansie, identifiseer Bannister en Mair (1968) ook **groepvariensie**. Die sosialiteitstelling sê dat “to the extent that one person construes the processes of another, he may play a role in a process involving the other person” (Kelly in Bannister & Mair, 1968, p.173). Individue kan dus mekaar se konstrueringsproses beïnvloed en bydra tot die verandering daarvan. Dieselfde geld ook vir die wederydse invloed van groepe op mekaar se konstrueringsprosesse.

Die waarskuwing wat Bannister en Mair (1968) dus tot navorsers rig wat die repertoriumtegniek wil gebruik, is dat daar nie veralgemeen moet word met betrekking tot die betroubaarheid van die roostertegniek vir verskillende individue en groepe waarop die rooster geïmplimenteer word nie. Dieselfde geld ook vir verskillende konstrueringsprosesse.

Die fokus van hierdie studie is egter op die identifisering van emotiewe konstruksie en die rol wat musiek vir die uitbreiding van sodanige konstrueringsprosesse kan speel. Verder is die voorstelling wat van die individuele konstruksisteme gegee word, die konstruering deur die navorser van die emotiewe beleweniswêreld van die individue binne die verhoudings. Dit is dus nie van belang dat die betroubaarheid moeilik vasgestel kan word nie. Wel van belang is dat die repertoriumrooster geloofwaardige konstruering deur die navorser moontlik sal maak.

4.6 Geloofwaardige konstruering

Van Schalkwyk (1998) meen dat geloofwaardigheid in musieksielkundige navorsing van groot belang is. Dit kan verseker word deurdat die navorser deurlopend bewus bly daarvan dat beide syself en die fenomeen wat ondersoek word, deel vorm van die prosesse wat in die navorsingskonteks na vore kom. Elkeen dra by tot die interaksies en verhoudingspatrone wat in die konteks ontvou. In die model wat Van Schalkwyk voorstel, onderskei sy tussen (i) 'n navorser wat (ii) 'n navorsingsfenomeen waarneem of ondersoek sodat (iii) 'n uitkoms in 'n (iv) begrensde ruimte in tyd (konteks) tot stand kom.

Al vier dimensies is komplementêr en interafhanklik verweef met mekaar en met die fenomeen wat ondersoek word en die intensies, doelwitte en verskillende navorsingsaktiwiteite van musieksielkunde navorsing kom na vore in die geheel van die navorsingskonteks. Die navorsingsproses is dus dinamies (Van Schalkwyk, 1998, p.135).

Met betrekking tot hierdie studie kom daar in die konteks van die onderhoude wat met die onderskeie lede van die verhoudingspare gevoer word, 'n spesifieke verhouding tussen die navorser en die deelnemende respondente tot stand in die proses waar die respondente se emotiewe konstruksie deur die navorser op die REP-rooster ingevul word. Die uitkoms is die navorser se uiteindelijke konstruering van die emotiewe konstruksisteme van die individuele respondente. Vanuit die deelnemende proses word sekere realiteite gekonstrueer, interpreteer

en betekenis gegee wat 'n geloofwaardige weergawe van die volledige proses moet wees. "Rather, the process of establishing the trustworthiness of any study comes down to the quality of the relationship built between the researcher and the community of readers and critics who examine the study" (Atkinson, Heath & Chenail, 1991 in Chenail, 1995, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/presenting.html>).

Hanson (1995), Mead (1962) en Van Schalkwyk (1998) meen dat geloofwaardigheid verband hou met die proses van selfverwysing wat 'n inherente eienskap van kwalitatiewe navorsing behoort te wees. Selfverwysing is uiteraard 'n subjektiewe proses wat van persoon tot persoon of navorser tot navorser sal verskil. "Refleksiwiteit, as meganisme van selfverwysing...[is] veral relevant vir die begroning van die navorsingsproses in geloofwaardige, ko-konstrueerde navorsingsrealiteite" (Van Schalkwyk, 1998, p.142).

Verskillende navorsingsrealiteite is moontlik volgens elke navorser se eie unieke verwysingsraamwerk en betrokkenheid by die konteks van die navorsing. Hierdie navorsingsrealiteite verskil volgens die verwysingsraamwerk, evaluering en interpretasies wat deur die navorser van die waarnemings in die konteks gemaak word. Geloofwaardige konstruering van die fenomeen wat waargeneem is, is dus geleë in die navorser se vermoë om sensitief te wees vir die wyse waarop inligting in die navorsingskonteks na vore kom sodat dit noukeurig

gerapporteer kan word en die navorsingsrealiteit so getrou moontlik weergegee kan word. Dit moet die leser kan oortuig.

In hierdie navorsing is geloofwaardigheid dus meer relevant as geldigheid en betroubaarheid. Geloofwaardigheid is ook van belang in die konstruering van ons eie en mekaar se konstruksisteme sodat dit funksioneel in verskillende situasies kan wees. Indien verhoudingsmaats geloofwaardige konstruerings van mekaar se emotiewe konstruksisteme kan maak, sal dit bydra tot groter begrip van mekaar se verwagtinge in die verhouding en die emosies wat moontlik ervaar kan word. Dit is ook die navorser se taak om die emotiewe konstruksisteme van die respondente wat aan die studie deelgeneem het, so goed en akkuraat as moontlik te konstrueer.

4.7 Proses

Ten einde data vir hierdie studie in te samel, is 'n kombinasie van die REP-rooster en die REP-toets as tegnieke gebruik. Dit stem ooreen met die toepassing wat Kelly (1955) oorspronklik voorgestel het. Die REP-toets se adminstrasie en die identifisering van konstrukte word gekombineer met die REP-rooster vir die uiteensetting van die konstrukte.

Die rasionaal vir die gebruik van albei metodes is geleë in die aard van die elemente wat in die konstrueringsproses gebruik word. Soos reeds aangetoon is

die fokus van die studie om emotiewe konstrunkte wat in spesifieke situasies ter sprake is, te ontlok. Hiervoor is die REP-toets veral geskik. Die REP-rooster is egter geskik vir die notering van sodanige konstrunkte ten einde die verband tussen die konstrunkte te kan vasstel en insig in die konstruksisteem van 'n individu te verkry.

Daar gaan vervolgens gekyk word na die administrasie van die repertoriumtegniek, spesifiek met betrekking tot die gebruik daarvan in hierdie studie. Die wyse waarop die elemente gekies is en die proses waarvolgens die data ingesamel en noteer is, word ook bespreek.

4.7.1 Keuse van elemente vir die REP-toets

Die elemente vir die REP-toets in hierdie studie is verkry vanaf 'n semigestruktureerde vooronderhoud wat met elkeen van die verhoudingspare wat aan die studie deelgeneem het, gevoer is. Konfliktsituasies is geïdentifiseer wat as elemente gebruik is. Soos aangetoon in Hoofstuk 2 is konfliktsituasies gekies as verwysingsraamwerk vir die konstruering van emotiewe belewenisse omdat dit intense emosies ontlok en tot probleemsituasies in 'n verhouding aanleiding kan gee. Hierdeur word ander emosies wat in verhoudings ervaar word nie ontken nie, maar bloot vanweë die beperkte omvang van hierdie studie nie by die konstrueringproses ingesluit nie.

Die verhoudingspaar besluit gesamentlik oor die spesifieke situasies wat in hulle verhouding aanleiding tot konflik kan gee. Daar is telkens vyftien situasies geïdentifiseer. Slegs tien van hierdie situasies soos dit na afloop van die eerste onderhoud deur die navorser in oorleg met die respondente geselekteer is, is as elemente vir die REP-toets gebruik. Die seleksie is gedoen op grond van die emotiewe inhoud wat die situasies vir die individue in die verhouding het. Situasies waarin albei respondente in die betrokke verhouding intense emotiewe betekenis aandui, is dus geselekteer. Hierdie geïdentifiseerde konfliktsituasies dien as twee van die elemente vir die REP-toets wat in opvolgonderhoude afgeneem word.

Musiek is telkens as derde elemente in die toets gebruik. Die musiek is deur die navorser self gekies. Daar bestaan nie enige kriteria vir die seleksie van musiek vir die versterking van emotiewe konstrakte nie en die navorser moes hiervoor haar subjektiewe oordeel gebruik. Daar is egter gepoog om 'n verskeidenheid van musikale style en genres te inkorporeer sodat dit in meer mense se smaak sal val en wel 'n mate van versterking van emotiewe belewenisse kan dien.

Verder is uitsluitlik instrumentale musiek gebruik ten einde te verseker dat respondente nie deur die lirieke in die musiek gelei word nie. Laasgenoemde is die enigste werklike kriterium waarvolgens musiek

geselekteer is om as elemente vir die REP-toets te dien. Die volgende musieksnitte is as elemente op die REP-rooster gebruik:

1. Rachmaninov
Klavierconcerto no 2, Adagio sostenuto
Pianis: Abby Aimon met die St Louis Symphony
orchestra onder leiding van Leonard Slatkin
The Great composers and their music series
2. Gary's funeral: Thirty Something
Gekomponeer en uitgevoer deur Snuffy Walden,
GEFD24413
3. As if there was no tomorrow uit Shine, Starcd6289
4. Chi mai
Gekomponeer en uitgevoer deur Enrico Morricone,
CDVIR(WF)307
5. Albinoni, Adagio in g mineur
Verwerk deur Giazotto

Elke musieksnit duur ten minste 5 minute hoewel langer snitte van tot 20 minute ook ingesluit is. Die rede vir die duur van die musieksnitte is om aan te pas by die administrasie van die repertoriumtegniek as geheel en om nie té veel tyd van die respondente op te neem nie. Die musieksnitte is egter wel lank genoeg om aan respondente die geleentheid te gee om die emotiewe ervaring wat met die musiek assosieer word, te kan identifiseer. Dit was nie altyd nodig om die hele snit te speel nie aangesien die musiek net gespeel is vir solank as wat dit vir die individu nodig is om 'n emotiewe konstruk te identifiseer.

4.7.2 Administrasie van die repertoriumtegniek

Die repertoriumtegniek is gebruik met die musiek en die situasionele beskrywings van konfliktsituasies as elemente van die domein van konstruering op die REP-toets. Daar is van die respondente verwag om die emosionele assosiasie wat met die musiek verband hou en die emotiewe belewenisse van die konfliktsituasies te vergelyk en die ooreenkomste en verskille aan te toon. Hiervolgens kan elke individu 'n aanduiding gee van sy of haar eie emotiewe konstruk wat met die elemente verband hou.

Die vraag wat aan elkeen van die respondente gevra is, is om die emosie of gevoel wat hulle ervaar wanneer hulle na die stuk musiek luister te vergelyk met die emosies wat hulle in die onderskeie konfliktsituasies ervaar. Daarna besluit die individu watter twee van die drie emotiewe belewenisse meer dieselfde is en watter een anders is. Hierdeur is gepoog om vas te stel hoe die individu die emotiewe konstrunkte in alledaagse situasies gebruik.

Die navorser of toetsafnemer gee met ander woorde elke keer vir die respondent 'n kombinasie van drie elemente om te konstrueer. Die elemente bestaan uit twee situasionele beskrywings en een musieksnit. In ooreenstemming met die oorspronklike toepassing van die tegniek, is

daar geen spesifieke aanduiding van hoe die elemente saamgevoeg word nie. Die navorser kombineer dus die elemente volgens 'n subjektiewe persepsie van die emotiewe inhoud wat deur die betrokke situasies ontlok kan word.

In die toepassing van die tegniek is telkens agt konstruerings gedoen. Soos hierbo aangedui is daar geen vaste patroon vir die aanbieding van die elemente nie en kan die navorser haar eie kombinasie maak (sien ook Hoofstuk 5 vir die volgorde waarin die konfliktsituasies as elemente vir elke verhoudingspaar ingesluit is). Vir die eerste vyf konstruerings is die volgende kombinasie van elemente aangebied:

- Musieksnit 1 tesame met situasies 1 en 2 (1, 6 en 7 op REP-rooster).
- Musieksnit 2 tesame met situasies 3 en 4 (2, 8 en 9 op REP-rooster).
- Musieksnit 3 tesame met situasies 5 en 6 (3, 10 en 11 op REP-rooster).
- Musieksnit 4 tesame met situasies 7 en 8 (4, 12 en 13 op REP-rooster).
- Musieksnit 5 tesame met situasies 9 en 10 (5, 14 en 15 op REP-rooster).

'n Mate van kruiskontrolle is ingebou deur tydens die laaste drie konstruerings alternatiewe kombinasies van die elemente aan die respondente voor te hou. Musieksnitte 1 tot 3 is willkeurig met die konfliktsituasies 1 tot 10 (6 tot 15 op REP-rooster) gekombineer. Daar is deurgaans van die respondent verwag om te dink aan sy of haar emotiewe belewenisse ten opsigte van die musiek en die twee situasionele beskrywings en dan die emotiewe konstrukte aan die hand van hierdie stimulus te konstrueer. Beide die situasionele beskrywing en die musiek kan dus as stimulus vir die respons dien.

Die respondent kan dus dink aan die emosies wat hy of sy in die situasies ervaar, sowel as aan die emotiewe belewenis wat ervaar word wanneer daar na die spesifieke musiekstuk geluister word. Die respondent moet uiteindelik besluit watter twee emotiewe belewenisse meer ooreenstemmend is en hoe dit van die derde element se emotiewe belewenis verskil.

Ten einde vas te stel wat die wedersydse begrip van mekaar se emotiewe konstrukte in die konfliktsituasies is, voltooi die verhoudingspare die REP-toets ook volgens die uitruilroostermetode. Die uitruilrooster "enables two people to enter each other's phenomenological world by exchanging and using each other's constructs" (Mendoza in Beail, 1985, p.171). Daar word hiervolgens aanvaar dat verhoudingsmaats wat 'n goeie begrip vir mekaar

se emotiewe konstrueringsprosesse het, die elemente en kombinasies van elemente vir sy of haar maat op ooreenstemmende wyse sal konstrueer as wat die maat dit self sal konstrueer. Dit bly egter 'n subjektiewe proses en elke individu in die verhouding konstrueer die elemente van die toets volgens sy of haar eie persepsie van die ander se konstruksisteem.

Bogenoemde beskrywing van die administrasie van die repertoriumtegniek, impliseer dat die volgende datastelle vanuit die onderhoude met die individuele lede van die drie verhoudings afsonderlik en met die verhoudingspare gesamentlik bekom is:

- Een stel gemeenskaplike elemente (musiek en situasies). Hierdie stel elemente verwys na die konfliktsituasies wat saam deur die paar geïdentifiseer is en die musiek wat deur die navorser gekies is. Dieselfde kombinasies van elemente word ook aan die twee individue gegee om onderskeidelik te konstrueer.
- Twee stelle emotiewe konstrunkte. Die konstrunkte verwys na die konstrunkte op die ontluikende en die implisiete pool. Die ontluikende pool is die manifeste emotiewe konstrunkte, terwyl die implisiete pool na latente emotiewe konstrunkte verwys.

- Twee graderings van die self en die ander persoon in die verhoudingspaar. Dit verwys na elke individu se konstruering van die elemente en die emotiewe konstrunkte soos wat hy of sy dink dat die verhoudingsmaat die elemente sal konstrueer.

4.7.3 Opsomming van die verloop van die data-insamelingsproses

Die verloop van die data-insamelingsproses kan as volg saamgevat word:

1. Tydens 'n semigestruktureerde vooronderhoud met die respondente word konfliktsituasies geïdentifiseer wat vir die repertoriumtegniek gebruik gaan word.
2. Die toetsafnemer selekteer saam met die verhoudingspaar die tien verteenwoordigende situasies wat as elemente vir die REP-toets.
3. Die toetsafnemer/navorsers selekteer vyf stukke musiek (sien 4.7.1 hierbo) wat as die derde element vir die REP-toets dien.
4. Tydens opvolgende gestruktureerde individuele onderhoudsessies met elkeen van die respondente word die gekose elemente deur die respondent gekonstrueer (sien 4.7.2 hierbo). Die instruksie is om na die musiek te luister en bewus te raak van die emotiewe belewenis wat ervaar word wanneer na die musiek geluister word. Terselfdertyd moet die persoon ook dink aan die twee situasies wat deur die toetsafnemer voorgehou word. Die respondent moet besluit watter twee ervaarde emosies meer ooreenstemmend is en

watter een anders is. Hierdie konstrukte word elkeen afsonderlik op die REP-**rooster** aangeteken.

5. Die prosedure by 4 word herhaal totdat al die elemente gekonstrueer is en al die respondente die toets vir hul eie konstruksisteme voltooi het.
6. Met 'n volgende reeks gestruktureerde onderhoude word die uitruilroostermetode met dieselfde respondente gedoen ten opsigte van hul persepsie van hul verhoudingsmaat se emotiewe konstrueringsproses. Die uitruilrooster impliseer dat dieselfde proses as by 4 in dieselfde opeenvolging van elemente (4.7.2 hierbo) herhaal word. Die respondente moet egter nou poog om die verhoudingsmaat se konstruering van die musiek en die situasies weer te gee. Hierdie konstruerings word op 'n afsonderlike REP-**rooster** aangeteken.
7. Die prosedure by 6 word herhaal met al die deelnemers.
8. Vervolgens word die konstrukte wat deur elke individuele respondent identifiseer is, asook die uitruilrooster, vergelyk en analiseer.
9. Terugvoer word aan die verhoudingspare gegee ten opsigte van hulle klaarblyklike kennis en insig van hul eie en mekaar se emotiewe konstrueringsprosesse.

Bogenoemde proses van data-insameling duur ongeveer 5 ure, maar dit is nie aaneenlopend nie. Die eerste onderhoud waarin die konfliktsituasies geïdentifiseer word, duur omtrent een uur en die vier sessies waartydens die individuele konstruerings gedoen word, een uur elk. Die tydsduur sal varieer afhange van hoe maklik of moeilik die betrokke respondente die emotiewe konstrueringsproses ervaar. Hoewel dit oënskynlik 'n lang proses is, is dit belangrik dat al die stappe noukeurig gevolg word ten einde die doel van die studie te verwesenlik en geloofwaardigheid te verseker. Wanneer al die stappe noukeurig nagevolg is, kan die verhoudingsmaats sowel as die navorser insig en begrip verkry vir die wyse waarop elkeen sy of haar eie emotiewe konstruerings doen, asook hoe die voorspelling van die verhoudingsmaat se konstrueringsproses daar uitsien.

Dit is belangrik om daarop te let dat die volgorde waarin die elemente aan die individue in 'n spesifieke verhoudingspaar vir beide die individuele konstruering en vir die konstruering op die uitruilrooster aangebied word, telkens dieselfde is. Hierdeur word 'n mate van betroubaarheid in die proses verseker en kan die navorser aanspraak maak op 'n geloofwaardige beskrywing van die proses van emotiewe konstruering.

4.8 Metode van analise

Verskeie metodes bestaan vir die analise van die repertoriumtegniek. Daar word hoofsaaklik onderskei tussen 'n kliniese analise wat betrekking het op die repertoriumtoets, terwyl 'n analise van die onderlinge verhoudings tussen konstrunkte vanuit die repertoriumrooster gedoen word. Dit is ook moontlik om van 'n faktoranalise gebruik te maak ten einde die konstrunkte en die verband tussen konstrunkte te analiseer. Laasgenoemde is 'n metode van analise wat eerder in 'n kwantitatiewe navorsingsbenadering van toepassing is.

Alhoewel hierdie nie 'n kliniese studie is nie, is dit wel 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering en vereis die analise van die data dat 'n kwalitatiewe metode gebruik word vir die interpretasie en beskrywing van die data. Chenail (1995) beweer dat openheid 'n belangrike doelwit vir kwalitatiewe data-analise en "the reader should have ample opportunities to examine the particulars of the inquiry" (Chenail, 1995, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/presenting.html>). Die interpretasie en beskrywing van die data sal dus fokus op die detail van die onderhoude en die uitbreiding van emotiewe konstrunkte in interaksie met musiek soos dit tydens hierdie onderhoude deur die respondente aangebied is.

Aangesien die individu se konstruksisteem altyd 'n subjektiewe konstrueringsproses is, kan die navorser nie daarop roem dat sy die konstruksisteme van die respondente volledig kan weergee nie. Die analise van

die data is dus eerder die navorser se konstruering van die emotiewe konstrukte wat deur die respondente tydens die onderhoude geverbaliseer is. Derhalwe sal 'n inhoudsanalise van die onderskeie protokolle gedoen word. Hiervolgens kan die respondente se emotiewe konstrukte soos hulle dit self aangebied het, ontbloot word en kan die navorser poog om 'n beeld te skep van die wyse waarop musiek 'n rol gespeel het in die uitbreiding van sodanige emotiewe konstrukte. Die analise van die uitruilrooster kan ook uitgebrei word om vas te stel wat die wedersydse kennis is wat die paar van mekaar se konstrueringsprosesse het.

Die elemente, die konfliktsituasies en die musiek, en die konstrukte wat in die ontluikende en implisiete pole geïdentifiseer is, word vir doeleindes van analise op die REP-rooster uiteengesit (Fig.4-2). Die protokolle sal noukeurig ten opsigte van die emotiewe belewenisse wat in die ontluikende en implisiete pole na vore kom, interpreteer word. Sodoende sal die data op 'n natuurlike wyse, soos wat die fenomeen vir die navorser deur die loop van die navorsingsproses ontvou het, aangebied word (Chenail, 1995; Van Schalkwyk, 1998).

Verder moet daar deurgaans in gedagte gehou word dat die uitkoms van hierdie navorsingsproses die navorser se eie konstruering van die navorsingskonteks en die fenomeen wat ondersoek word, is. In hierdie opsig moet daar aandag gegee word aan die navorser se eie rol en subjektiewe betekenisgewing in die proses. Dit kan dus beskou word as die navorser se refleksie op die navorsingsproses en

haar waarneming van die realiteite en emotiewe konstrunkte wat vir die respondente in die proses ontvou het.

Die fokus verskuif van die “observed world as object to a focus on the observing person as subject, to a focus on the place between subject and object, that is, the intersubjective domain where interpretation occurs in community with others” (Freedman & Combs, 1996, p.20). Hiervolgens moet die proses van data analise ook beantwoord aan die eise van ondersoekende en deelnemende navorsing. Die navorser bly oop vir nuwe inhoude wat vanuit die proses na vore mag kom en laat die respondente binne die grense van die repertoriumtegniek toe om hulle eie konstruering van hul emotiewe beleweniswêreld weer te gee.

Wanneer die navorser tydens die laaste onderhoudsessie terugvoer aan die respondente gee, word daar ‘n geleentheid geskep om die analises te verifieer en seker te maak dat die konstrunkte wat op die REP-rooster aangeteken is, in ooreenstemming is met die wyse waarop die individu sy of haar eie konstrueringproses beleef het. Hierdie terugvoerproses aan die respondente verhoog die geloofwaardigheid van die uitkoms van hierdie studie.

4.9 Slotsom

Deur middel van die ondersoekende en deelnemende navorsingsontwerp en die repertoriumtegniek van Kelly (1955) is ‘n uiteensetting gegee van die wyse

waarop musiek en situasionele beskrywings van konfliktsituasies as elemente van die domein van konstruering in hierdie ondersoek dien. Die tegniek stel die navorser in staat om vas te stel hoe die individu sy of haar emotiewe belewenisse in konfliktsituasies konstrueer. Sodoende kan inligting bekom word ten opsigte van hoe elkeen self die konstruering van sy of haar eie emotiewe beleweniswêreld doen, sowel as hoedanig musiek in die konstrueringsproses speel. Die proses vir data-insameling volgens die REP-toets en die gebruik van die REP-rooster vir die notering van informasie, is ook duidelik uiteengesit.

Vanuit die ondersoekende benadering van eksploratiewe navorsing, is dit moontlik dat verskeie navorsingsrealiteite na vore kan kom. Vervolgens is die uitdaging vir die navorser om die insig en kennis wat ten opsigte van die rol van musiek in die uitbreiding van emotiewe konstrukte bekom is, op geloofwaardige wyse aan die leser oor te dra. In aansluiting by hierdie hoofstuk word die protokolle van die respondente in die volgende hoofstuk weergegee en die interpretasie en bespreking van die relevante gegewens gedoen.

HOOFSTUK 5

DATA-ANALISE EN BESPREKING

5.1 Inleiding

Die datainsamelingsproses en die interpretasie van die data is die fokus van hierdie hoofstuk. Die navorser wil poog om deur middel van haar openheid ten opsigte van die data as die 'ster' van hierdie hoofstuk te laat uitstaan en die hoofokus "is the data itself, in all its richness, breadth, and depth" (Chenail, 1995, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/presenting.html>). Daar sal onderskeidelik na die konstruerings van elk van die individue binne die drie verhoudingspare en die individu ten opsigte van die verhoudingsmaat aandag gegee word, waarna 'n samevattende konstruering gegee sal word.

In die proses om die rykheid en diepte van die data weer te gee, gaan die navorser telkens die verloop van die data-insamelingsproses weergee. Hiervolgens sal eerstens aandag gegee word aan die eerste onderhoud waartydens die tien konfliktsituasies as elemente vir die REP-tegniek geïdentifiseer is. Hoewel die respondente telkens gevra is om 15 situasies te identifiseer, het die navorser in oorleg met die respondente die situasies gereduseer tot die tien situasies wat vir die betrokke verhoudingspaar die mees intense emosies ontlok het. Hierdie konfliktsituasies het as twee elemente op die

REP-toets gedien. Musiek wat vooraf deur die navorser geselekteer is (sien Hoofstuk 4) het as die derde element op die REP-toets gedien.

Die protokolle word daarna volledig weergegee en deur gebruik te maak van inhoudsanalise, poog die navorser om die mees relevante emotiewe konstrukte op die ontluikende en implisiete pole te ontbloot. Dit is die konstrukte en betekenis wat deur die respondente self aan die situasies en musiek wat volgens die REP-toets aan hulle voorgehou is, geïdentifiseer is. Soos voorheen aangetoon (sien Hoofstuk 2) ontwikkel 'n emosie vanuit 'n vae gemoedstoestand wat die respondente in hulle beleweniswêreld binne die verhouding ervaar. Tydens die data-insamelingsproses word daar aan die hand van kognitiewe etikette of verbalisering van die bepaalde gevoel of gemoedstoestand betekenis gegee wat as emotiewe konstrukte op die REP-rooster aangeteken is. Derhalwe kan elke individu se protokol deur die navorser interpreteer word as 'n voorstelling van sy of haar konstrueringsproses en emotiewe konstruksistiem.

5.2 Biografiese agtergrond van respondente

Drie verhoudingspare het aan die studie deelgeneem. Hulle word vervolgens na verwys as verhoudingspare 1, 2 en 3, terwyl die onderlinge lede van die pare onderskeidelik bekend sal staan as:

- Verhoudingspaar 1 – respondente A en B
- Verhoudingspaar 2 – respondente C en D

- Verhoudingspaar 3 – respondente E en F

In die drie verhoudingspare was respondente A, C en E manlik en respondente B, D en F vroulik. Verhoudingspaar 1 en 3 was getroud, terwyl verhoudingspaar 2 nog ongetroud was.

In aansluiting by die tweede kriterium vir seleksie van deelnemers en Kelly (1955) se benadering dat drie elemente telkens in die konstrueringsproses en die vorming van 'n konstruksisteem gebruik word, is **drie** verhoudingspare by die studie ingesluit. Hierdie drie verhoudingspare het as 'elemente' in die navorsing gedien ten einde op metavlak aan te sluit by die teoretiese onderbou. Van die drie verhoudingspare wat aan die studie deelgeneem het, het twee deelgeneem vir die verryking van hulle verhoudings en een paar omdat hulle huweliksprobleme ervaar het.

In die poging van die individu om eie en ander se response te voorspel en beheer oor sy of haar ervaringswêreld uit te oefen, is kennis en begrip van mekaar se emotiewe konstruering in 'n verhouding baie belangrik. Dit het ook waarde vir die verryking of verbetering van die verhouding. Die individue wat aan die ondersoek deelgeneem het, was almal tussen 24 en 30 jaar oud. Dit is met ander woorde almal jongmense met redelike jong verhoudings waar daar nog ruimte was vir meer insig en kennis met betrekking tot hul eie en mekaar se emotiewe konstrueringsprosesse binne die konteks van die verhouding.

Alhoewel dit nie die primêre doel van die studie was nie, sou die uitkoms wel die moontlikheid laat dat verhoudingsmaats deur die deelname aan die konstrueringsproses wedersydse kennis van mekaar se emotiewe konstrakte kon opdoen. Hulle sou ook kon sien wat die waarde van hierdie verbeterde kennis vir hulle inhoud en hoe die kennis aangewend sou kon word om hul verhoudings te verbeter of te verryk.

5.3 Konstruerings van Verhoudingspaar 1 (*Respondente A en B*)

Verhoudingspaar een was reeds vyf jaar getroud. Ten tye van die studie het hulle huweliksprobleme ervaar, alhoewel hulle dit as nie baie ernstig van aard beskryf het nie.

5.3.1 Identifisering van konfliktsituasies

In die aanvanklike semigestruktureerde onderhoud het die navorser die doel van die navorsing, sowel as die navorsingsproses en prosedures aan albei respondente verduidelik. Hulle toewyding ten opsigte van hulle huwelik was duidelik en albei was bereid om aan die ondersoek mee te doen. In die onderhoud het die navorser aan die verhoudingspaar gevra om situasies te identifiseer waarin hulle dikwels konflik ervaar. Klem is daarop gelê dat die situasies alledaagse situasies moet wees, met ander woorde situasies waarin hulle op 'n gereelde basis konflik ervaar.

'n Voordeel van hierdie studie is dat die verhoudingspaar beheer behou ten opsigte van hoe persoonlik hulle wil wees met betrekking tot die situasies wat hulle aan die navorser kommunikeer. Dit is nie 'n vereiste vir die studie dat die respondente uitermate ontblotend teenoor die navorser moet wees met betrekking tot die situasies wat hulle aanbied nie.

Die tien situasies wat deur Verhoudingspaar 1 en die navorser as potensiële konfliktsituasies met intense emotiewe betekenis geïdentifiseer is, word vervolgens in die navorser se verwoording daarvan saamgevat.

1. **Respondent A** werk dikwels laat, iets wat hy op 'n gereelde basis doen.
2. **Respondent A** is nooit betyds vir afsprake wat die egpaar het nie, met die gevolg dat **Respondent B** ook laat is vir hierdie afsprake.
3. **Respondent B** beweer dat **Respondent A** haar nie met die huistake help nie.
4. Wanneer **Respondent A** en **Respondent B** in 'n ernstige gesprek betrokke raak, ervaar **Respondent B** dit dat **Respondent A** nie werklik luister nie.
5. **Respondent A** voel dat **Respondent B** hulle persoonlike probleme té maklik met ander mense **buite hulle verhouding bespreek**.

6. Wanneer die Verhoudingspaar op sosiale funksies is en die gesprek gaan oor verhoudings, interpreteer **Respondent B** die opmerkings van **Respondent A** as direkte **kritiek teenoor haar**.
7. As **Respondent A** en **Respondent B** alleen is, maak **Respondent A** grappies met **Respondent B**. Volgens **Respondent A** interpreteer sy nie hierdie grappies soos wat hy dit bedoel nie en hy beweer dat sy nie sy **humorsin verstaan nie**.
8. **Respondent B** sê dat **Respondent A** baie **impulsief** is ten opsigte van die beplanning van hulle **sosiale aktiwiteite**.
9. **Respondent A** is ook van mening dat **Respondent B** **té reguit** is in haar manier om veral met ander mense te praat. Hy beweer dat wanneer sy konflik met iemand anders ervaar of 'n meningsverskil met iemand anders het, sy ontaktvol is.
10. **Respondent A** en **Respondent B** het verkillende behoeftes met betrekking tot die tyd wat hulle alleen en saam spandeer. **Respondent A** het 'n sterk behoefte daaraan om **tyd alleen** met homself te spandeer, terwyl **Respondent B** se behoefte eerder is om soveel tyd moontlik saam met haar eggenoot te spandeer.

Hierdie tien konfliktsituasies soos deur die navorser en die respondente geïdentifiseer is, is gebruik as elemente 6-15 op die REP-toets. Die ander element was die musiek (1-5 op die REP-toets) soos in Hoofstuk 4 uiteengesit is.

5.3.2 Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 1

Tydens die tweede onderhoud is daar van elkeen van die individue (**Respondent A** en **Respondent B**) verwag om die elemente emotief te konstrueer soos wat dit aan hom of haar deur die navorser aangebied is. In hierdie opsig is telkens drie van die elemente, twee vanuit die konfliktsituasies en een musieksnit, aan die respondent voorgehou (sien Hoofstuk 4) waarna hy of sy die emotiewe konstruke moes konstrueer. Vervolgens word die emotiewe konstruke van die onderskeie respondente op die REP-rooster uiteengesit en bespreek.

Respondent A

Die emotiewe konstruke wat deur **Respondent A** geïdentifiseer is, word in Tabel 5-1 op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Die uiteensetting op die REP-rooster toon aan hoedat **Respondent A** twee elemente as ooreenstemmend beskou (op die rooster met 'n ⊗ gemerk), terwyl die derde element as teenstellend of kontrasterend beskou is. Die emotiewe konstruke vir die bepaalde elemente is in die twee kolumme aan die regterkant aangedui as onderskeidelik die **ontluikende** en die **implisiete pool**.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					⊗	○									1	Rustig, vreedsaam	Gejaag
	⊗						○	⊗							2	Rustig, betrokke, stil	Alleen
		⊗							○	⊗					3	Onrustig, bedreig, beledig	Uitgesluit, minderwaardig, disrespek
			⊗								⊗	○			4	Misverstaan	Deurmekaar
				⊗									○	⊗	5	Rustig, tevrede	Beledig, minderwaardig
	⊗								○					⊗	6	Rustig	Opgewonde, deurmekaar
		○								⊗			⊗		7	Beledig, tenagekom	Rustig
			⊗					○			⊗				8	Opgewonde	Neerslagtig, ernstig

Tabel 5-1: Emotiewe konstrukte van **Subjek A**, Verhoudingspaar 1

Respondent A gebruik dikwels die woord **rustig** as 'n konstruk om sy emotiewe belewenisse te konstrueer. Hierdie herhaalde gebruik van die konsep 'rustig' in beide die ontluikende en die implisiete pool, dui enersyds daarop dat hy dit as 'n kernkonstruk gebruik en dat rustigheid sentraal staan in sy emotiewe konstruering. Dit blyk egter andersyds dat **Respondent A** probleme ervaar om emotiewe konstrunkte te simboliseer. In die vooronderhoud het dit reeds na vore gekom dat hy probleme ervaar met die verbalisering van betekenis. Dit dui moontlik op 'n gebrek aan verbale etikette om werklik betekenis aan sy emotiewe konstrunkte te gee.

Although the examples that are given in a written explanation of constructs are inevitably of a verbal kind, the constructs which a person actually use do not always consist of verbal poles. In fact, most people frequently use non-verbal constructs, or constructs that they could not easily express in words (Meyer *et al.*, 1989).

Die inkonsekwentheid van die onderlinge verband tussen **Respondent A** se emotiewe konstrunkte dui moontlik daarop dat hy hierdie konstrunkte op 'n losse wyse gebruik wat kan lei tot verwarring. Dit laat min ruimte vir buigbaarheid en soepelheid. Wanneer hy situasies konstrueer vir voorspelling van handeling, kan dit dus lei tot onsuksesvolle voorspelling van die toepaslike gedrag in die situasie.

Hy gebruik ook 'n kontrasterende pool van rustig, naamlik onrustig. Dit blyk dat dit vir hom belangrik is om op 'n emotiewe vlak sy leefwêreld as rustig of vreedsaam te ervaar. Situasies wat moeilik voorspel word, word bloot met 'n teenstellende woord aangedui, sonder dat daar aan die emosie werklike betekenis gegee kan word. Tydens die data-insamelingsproses het **Respondent A** ook baie klem gelê op rustigheid as 'n spesifieke behoefte wat hy ervaar. Hy voer dit as die rede aan vir sy behoefte om tyd alleen saam met net homself deur te bring.

Nog twee emotiewe konstrunkte wat deur **Respondent A** aan situasies toegeken word, is **beledig** en **minderwaardig**. Dit blyk dat hierdie konstrunkte ook op 'n losse wyse met mekaar in verband staan, sodat **Respondent A** moeite het om situasies korrek te voorspel. Die misverstande wat as gevolg van hierdie konstruering na vore kom, blyk uit **Respondent A** se beskuldigings dat **Respondent B** nie sy gedrag of response korrek interpreteer nie. Wanneer konfliktsituasies as gevolg hiervan ontstaan, is dit waarskynlik dat **Respondent A** gevoelens van minderwaardigheid en belediging kan ervaar.

In die toepassing van die REP-toets met musiek as een van die elemente, het die musiek telkens die emotiewe konstrueringproses versterk. Die musiek het in **Respondent A** se geval telkens die emotiewe betekenis

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
○					⊗	⊗									1	Kwaad, onbelangrik	Rustig
	○						⊗	⊗							2	Magteloos	Rustig, kalm
		⊗							⊗	○					3	Terapeuties, ontlading	Fyngevoelig, alleen, nie ondersteunend
			⊗								○	⊗			4	Ontstuiwig, nie in beheer	Verward, onveilig
				⊗									⊗	○	5	Oop, eerlik, opreg, beheer	Alleen, geïsoleerd, verward, onseker
	⊗								○					⊗	6	Afgesny, alleen, verward	Naby ander, interaksie, simpatie/begrip
		⊗								○			⊗		7	Oop, skoon, deel	Ontstuiwig
			○					⊗			⊗				8	Apart, teenoorgesteld van mekaar, twyfel, onseker	Verandering, berus

Tabel 5-2: Emotiewe konstrunkte van **Subjek B**, Verhoudingspaar 1

van die situasie wat daaraan gekoppel is, versterk sodat hy wel betekenis aan die emosie wat met die situasie verband hou, kon gee.

Respondent B

Die emotiewe konstrakte wat deur **Respondent B** geïdentifiseer is, word in Tabel 5-2 op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Die uiteensetting van **Respondent B** se emotiewe konstrakte op die REP-rooster toon aan hoe sy twee elemente as ooreenstemmend beskou (op die rooster met 'n ⊗ gemerk), terwyl die derde element as teenstellend of kontrasterend beskou word. In die regterkantse kolom is die ontluikende en implisiete pole van die emotiewe konstrakte aangetoon.

Respondent B gebruik 'n groter verskeidenheid van verbale etikette vir haar konstrueringsproses. Een van die prominente emotiewe konstrakte wat **Respondent A** gebruik, hou verband met **alleenheid en verwarring**. Die teenoorstaande konstrak dui telkens op 'n behoefte aan kontak met ander persone. Haar ervaring dat **Respondent A** nie toeganklik is of haar emotiewe konstruerings verstaan nie, lei daartoe dat sy hierdie konstrakte op 'n vaste wyse gebruik. Dit kan ook verband hou daarmee dat sy haar emosies dikwels op 'n meer kognitiewe wyse uitdruk en nie werklik die emotiewe betekenis met ander kan deel nie.

Verder wil dit voorkom asof sy konstruëte op 'n preëemptiewe wyse gebruik wat telkens meebring dat 'n sekere konstruëte nie tegelyk 'n element van 'n ander konstruëte kan wees nie. Hierdie wyse van emotiewe konstruëring kan daarop dui dat **Respondent A** situasies redelik betroubaar kan voorspel, hoewel sy nie noodwendig alternatiewe wyses van konstruëring gemaklik kan gebruik nie. "When a person uses a construct preemptively, he obliges himself to choose one of its two alternatives and to act accordingly" (Meyer *et al.*, 1989).

In die geval van **Respondent B** was dit tydens die data-insamelingsproses ook duidelik dat die musiek telkens op twee wyses in die konstruëeringsproses gebruik is. Die musiek is enersyds gebruik as stimulus om die gemoedstoestand van die situasie te ontlok (situasies 1, 2 en 8), terwyl dit andersyds die emotiewe belewenis van die situasie versterk het (situasies 3, 4, 5, 6 en 7). Op hierdie wyse kon sy kontak maak met die gemoedstoestand wat deur die situasie ontlok was en wat sy dan as 'n emotiewe konstruëte geformaliseer het.

5.3.3 Emotiewe konstruëring op die uitruilrooster

Die uitruilrooster is gebruik om vas te stel tot watter mate die verhoudingspaar insig en begrip van mekaar se emotiewe konstruëte het.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					⊗	○									1	Alleen	Sien dit op haarself gemik
	⊗						○	⊗							2	Hartseer	Kwaad, dink ek stel nie belang nie
		⊗							⊗	○					3	Voel verstaan, ondersteun	Hartseer
			⊗								⊗	○			4	Opgewonde, kry nie meer aandag	Vies wil beplan, voorspel en beheer
				⊗									○	⊗	5	Hartseer, voel onbelangrik	Wil eie sin hê – standvastig
	⊗								○					⊗	6	Hartseer, voel onbelangrik	Kwaad
		⊗									⊗		○		7	Ongelukkig, eenkant	In beheer, dominerend
			⊗					○			⊗				8	Wil rustig wees	Opgewonde, onbelangrik

Tabel 5-3: **Subjek A** se konstruering van **Subjek B** se emotiewe konstruksistiem

Begrip en kennis van mekaar se emotiewe konstruksisteme sou kon bydra tot korrekte voorspelling van die ondersteunende gedrag wat in die situasie nodig is.

Tydens 'n derde onderhoudssessie met elkeen van die individue (**Respondent A** en **Respondent B**) ongeveer 1 week na die eerste konstrueringsessies, is die respondente onderskeidelik gevra om die elemente op die REP-toets te konstrueer soos wat hulle meen die maat dit emotief sou konstrueer. Die drie elemente, twee vanuit die konfliktsituasies en een musieksnit, is in dieselfde volgorde as vir die vorige sessies aan die respondente voorgehou waarna hy of sy die emotiewe konstrunkte van die verhoudingsmaat moes konstrueer.

Vervolgens word die emotiewe konstrunkte van die respondente van die verhoudingsmaat op die REP-rooster uiteengesit en kortliks bespreek.

In Tabel 5-3 word **Respondent A** se konstruering van **Respondent B** se emotiewe konstruksisteme uiteengesit.

Bespreking:

In sy konstruering van sy verhoudingsmaat se emotiewe konstrunkte vertoon **Respondent A** weer eens dat hy nie oor die nodige verbale etikette beskik om die emotiewe beleweniswêreld van **Respondent B**

ooreenstemmend te kan konstrueer nie. 'n Voorbeeld van sy onvermoë om emotiewe belewenisse ooreenstemmend te konstrueer, is die gebruik van woorde met teenstrydige betekenis. So byvoorbeeld gebruik hy die konstruk "opgewonde" om te verwys na **Respondent B** se gevoelens dat sy nie aandag kry nie of onbelangrik is. Hy gebruik oorwegend die konstruk "hartseer" om verskillende situasies namens **Respondent B** te konstrueer, beide op die ontluikende en die implisiete pole.

Mendoza (in Beail, 1985) verwys daarna dat die konstruerings op die uitruilrooster meer kognitief van aard is en dus nie noodwendig 'n emotiewe konstruering is nie. **Respondent A** dra wel kennis van daardie emotiewe konstrunkte wat **Respondent B** aan hom bekend gemaak het. Hy kan egter nie die emotiewe betekenis van onbekende of nuwe konfliktsituasies ooreenstemmend voorspel nie en voel dan self ontmagtig. Sy onvermoë om **Respondent B** se emotiewe beleweniswêreld suksesvol te konstrueer, kan moontlik 'n verklaring bied waarom hy sodanige situasies probeer vermy deur byvoorbeeld laat te werk of alleen te wil wees.

Hierdie ontoereikende voorspellings gee dikwels daartoe aanleiding dat die gedrag wat **Respondent A** openbaar die ontstaan van verdere konfliktsituasies eerder versterk as om 'n oplossing te bied. **Respondent A** sal byvoorbeeld hulle verhoudingsprobleme voor **Respondent B** in die

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					⊗	○									1	In beheer, rustig, kalm	Onbetrokke, onbelangrik
	○						⊗	⊗							2	Misverstaan	Rustig, kalm
		○							⊗	⊗					3	Kwesbaar, blootgestel, seergemaak	Oop, lig, vry
			⊗								○	⊗			4	Verandering, ontlading, afwisseling	Verontwaardig, misverstaan
				⊗									○	⊗	5	Genesing, katarsis	Ongevoelig, maak seer
	⊗								○					⊗	6	Ontbloot	Onbelangrik
		○								⊗			⊗		7	Seergemaak	Kalmeer
			⊗				○				⊗				8	Gemoedelik, lekker	Inspanning

Tabel 5-4: *Subjek B* se konstruering van *Subjek A* se emotiewe konstruksisteem.

geselskap van ander bespreek, terwyl hy ongelukkig is indien **Respondent B** in die privaatheid haar ongelukkigheid met 'n vriend of familielid bespreek. **Respondent A** konstrueer ook sy verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteem op 'n losse wyse wat min ruimte laat vir buigbaarheid en soepelheid en tot onsuksesvolle voorspelling van toepaslike gedrag in die situasie kan lei. Hierin word dit duidelik dat die gebrek aan insig en kennis van die verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteem kan lei tot ontoepaslike gedrag of 'n gebrek aan sosiale ondersteuning.

In Tabel 5-4 word **Respondent B** se konstruering van **Respondent A** se emotiewe konstruksisteem op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Die wyse waarop **Respondent B** haar verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse telkens met verbale etikette in albei pole identifiseer wat grootliks ooreenstem met sy (**Respondent B**) se eie emotiewe konstrukte, dui moontlik daarop dat sy werklik insig het in **Respondent A** se emotiewe konstruksisteem. In vyf van die agte situasies het sy die emotiewe betekenis van die elemente op dieselfde wyse gekonstrueer as wat **Respondent A** dit self gedoen het. Sy kan wel die kognitiewe betekenis en die veronderstelde emotiewe belewenis deur haar

konstruering van **Respondent A** se gemoedstoestand in die situasies weergee.

Die konstrukte wat **Respondent B** kies om **Respondent A** se konstruksisteem te konstrueer dui egter in sommige gevalle daarop dat sy eerder haar eie emotiewe belewenis op 'n vaste en rigiede wyse aan **Respondent A** toeskryf. **Respondent B** maak steeds gebruik van 'n preëmtiewe wyse van konstruering wat daarop kan dui dat sy meestal haar verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld ooreenstemmend voorspel. **Respondent B** se konstruering van haar verhoudingsmaat se konstruksisteem dui ook op 'n vaste gebruik van konstrukte wat met konsekwentheid en stabiliteit in verband gebring kan word.

Hoewel **Respondent B** kennis dra daarvan dat **Respondent A** soms voel dat hy verkeerd verstaan word en hierdie emotiewe konstrukte namens haar verhoudingsmaat konstrueer, kan sy nie **Respondent A** se emotiewe belewenis in alle gevalle ooreenstemmend konstrueer nie. 'n Voorbeeld van sodanige verskil in konstruering, is **Respondent B** se gebruik van die konstrukte "ontbloot" (ontluikende pool 6) en "onbelangrik" (implisiete pool 6) vir 'n situasie waarin **Respondent A** onderskeidelik "beledig" en "minderwaardig" as konstrukte gebruik het. In ander gevalle het **Respondent B** egter meer omvattende konstruerings vir **Respondent A** se emotiewe belewenisse gegee as wat hyself daaraan kon gee.

Opsomming:

Soos vroeër aangetoon, was die doel van die uitruilrooster om verhoudingsmaats se insig in en kennis van mekaar se emotiewe konstruksisteme te ontsluit. Dit blyk uit die uitruilroosters wat verhoudingspaar 1 voltooi het, dat **Respondent A** wel insig verwerf het in sy onvermoë om **Respondent B** se emotiewe beleweniswêreld te kan voorspel. Hy het selfs te kenne gegee dat die REP-toets 'n bewustheid van **Respondent B** se emotiewe beleweniswêreld by hom geskep het, hoewel hy nog nie haar emotiewe konstruksie ooreenstemmend kan konstrueer nie.

Respondent B het te kenne gegee dat die REP-toets vir haar 'n sinvolle en insiggewende ervaring was. Die waarde was vir haar meer geleë in haar bewuswording van haar eie konstrueringsproses. Sy het baie van haarself en haar eie onsekerhede geleer en die rol wat dit in haar konstruerings en belewenis van haar verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteme speel.

Verder blyk dit uit die uitruilroostermetode dat die verhoudingspaar wel deernis met en begrip vir mekaar se emotiewe beleweniswêreld het. Die verhoudingspaar het ook te kenne gegee dat hulle met meer kennis en insig in mekaar se emotiewe konstruksisteme baie meer ondersteunende gedrag ten opsigte van mekaar sal kan openbaar as voorheen.

5.4 Konstruerings van Verhoudingspaar 2 (*Respondent C* en *Respondent D*)

Verhoudingspaar 2 was nie getroud nie, maar het beplan om in die nabye toekoms verloof te raak met die oog op 'n huwelik. Hulle was reeds vir vier jaar in die verhouding betrokke en het toewyding tot mekaar en hulle verhouding vertoon. Die onderskeie individue het ten tye van die studie nie in dieselfde stad gebly nie en mekaar slegs oor naweke te sien gekry. Hulle deelname aan die studie was gerig op die verryking van hulle verhouding en om meer begrip vir mekaar in hulle verhouding te fasiliteer.

5.4.1 Identifisering van konfliktsituasies

In die semigestruktureerde aanvangsonderhoud het die navorser die doel van die navorsing, sowel as die navorsingsproses en prosedures aan hulle verduidelik. Net soos in die geval van Verhoudingspaar 1, is aan hierdie paar gevra om konfliktsituasies te identifiseer wat hulle in hul alledaagse lewe ervaar. Die konfliktsituasies word hieronder saamgevat.

1. ***Respondent D*** identifiseer 'n konfliktsituasie as tye wanneer ***Respondent C*** sy humeur verloor oor goed wat **ekstern** ten opsigte van hulle verhouding is. Sy voel dat hy sy woede wat vanuit 'n nie-verbandhoudende situasies spruit op haar uithaal.

2. **Respondent C** en **Respondent D** ervaar konflik wanneer **Respondent D** kritiek lewer op sy kleredrag wanneer hulle mekaar na 'n week se afwesigheid vir die eerste keer weer sien. Dit is volgens hom een van die eerste goed wat sy vir hom sê wanneer sy hom sien.
3. Volgens **Respondent C** beweer hy dat hy meer moet gee in die verhouding en dat **Respondent D** slegs aan die ontvangkant is. Dit skep die gevoel dat **gee en neem** in die verhouding baie eensydig is.
4. Wanneer die verhoudingspaar by **Respondent C** se familie kuier, beleef **Respondent D** dit dat **Respondent C** meer **aandag** aan sy jonger **suster** gee as aan haar en dit laat haar uitgesluit voel.
5. **Respondent D** ervaar dit dat sy dikwels deur **Respondent C** in die **verleentheid** gestel word, veral wanneer hulle byvoorbeeld 'n restaurant besoek en **Respondent C** is ongeskik met die kelner en oormatig puntenering rakende die dienslewering.
6. Volgens **Respondent C** het **Respondent D** die gewoonte om hom te **terg** totdat hy uiteindelik kwaad word.
7. **Respondent C** beweer dat daar soms **inkongruensie** bestaan ten opsigte van **Respondent D** se **verbale en nie-verbale kommunikasie**. **Respondent D** ontken dit gewoonlik wanneer **Respondent C** dit onder haar aandag bring

8. Omdat **Respondente C en D** ver van mekaar af bly en mekaar net naweke sien, bestaan daar 'n reëling tussen hulle dat **Respondent C** vir **Respondent D** 'n verrassing sal bring wanneer hy haar weer sien. Dit gebeur egter dat hy soms nie in die week tyd kry om so 'n verrassing te koop nie. **Respondent D** is dan intens teleurgestel wat **Respondent C** weer laat voel asof sy nie verstaan dat hy nie tyd daarvoor gehad het nie, maar tog waarde heg aan hulle verhouding.
9. Wanneer **Respondente C en D** T.V. kyk, sal **Respondent D** wil T.V. kyk én gesels, terwyl **Respondent C** meen dat hulle óf moet T.V kyk óf moet gesels. Dit lei gewoonlik tot 'n konflik.
10. Aangesien **Respondente C en D** nie in dieselfde stad woon nie, gebeur dit soms dat **Respondent C** saam met sy vriende sal uitgaan, terwyl **Respondent D** alleen by haar huis bly. Dit lei tot konflik omdat **Respondent D** dan jammer vir haarself voel omdat sy alleen by die huis moet bly, terwyl haar vriend uit is saam met sy vriende.

5.4.2 Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 2

Die tweede onderhoud met die onderskeie individue van verhoudingspaar 2 was gestruktureerd en is gewy aan die individuele konstruerings van hulle emotiewe konstruksisteme. Daar is van **Respondent C** en

Respondent D onderskeidelik verwag om die elemente te konstrueer soos wat dit deur die navorser aan hom of haar voorgehou is.

Respondent C

Die emotiewe konstrukte wat deur **Respondent C** geïdentifiseer is, is hierlangsaaan in Tabel 5-5 op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Respondent C se emotiewe konstruering dui daarop dat hy redelik konsekwent is in die wyse waarop hy die emosionele betekenis van 'n konfliktsituasie konstrueer. Hy gebruik telkens dieselfde verbale etikette in 'n bepaalde kombinasie as emotiewe konstrukte. Hierdie struktuurering van konstrukte dui op bogeskikte konstrukte (ontluikende pool) wat telkens met dieselfde ondergeskikte konstrukte (implisiete pool) in verband staan.

Respondent C se keuse van ondergeskikte konstrukte dui daarop dat hy die ondergeskikte konstrukte op 'n konstellatoriese wyse konstrueer (Meyer *et al.*, 1989). Sodra 'n konfliktsituasie in 'n bepaalde kategorie ingedeel word, word 'n konstellasië van ander eienskappe of emotiewe konstrukte met die situasie in verband gebring en "subordinate constructs are strongly associated with superordinate constructs" (Meyer *et al.*, 1989, p.428).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
○					⊗	⊗									1	Misverstaan, ongelukkig, hartseer	Ontspannend
	⊗						○	⊗							2	Onheil, ongelukkig, met afwagting	Kwaad
		⊗							○	⊗					3	Konflik onnodig, nie gerespekteer, geïrriteerd	Misverstaan, onaanvaar
			⊗								○	⊗			4	Hartseer, teleurgesteld in self	Voel sy dink hy is onbekwaam om haar emosies te hanteer
				⊗									⊗	○	5	Hartseer, hulpeloos, onnodige konflik	Sy is dubbelsinnig, magteloos, geen wen situasie
⊗								⊗						○	6	Misverstaan, onaanvaar, gedomineer	Dubbelsinnig, deurmekaar, magteloos
	○								⊗				⊗		7	Geïrriteerd, gefrusteerd	Onseker, afwagkend
		⊗					⊗			○					8	Beledig, ongelukkig, gefrusteerd	Dink ek is onnosel, vertrou my nie

Tabel 5-5: Emotiewe konstruering van **Subjek C**, Verhoudingspaar 2.

Dit blyk verder dat **Respondent C** telkens emosies van onbekwaamheid, hulpeloosheid, magteloosheid en selfs telleurstelling in homself beleef en assulks konstrueer wanneer hy meen dat hy misverstaan word. Konfliktsituasies word ook juis met hierdie emosies in verband gebring wat dui op 'n wederkerigheid tussen die emosie en die situasie.

Ten opsigte van die musiek as element in die REP-toets, het **Respondent C** telkens die emosie wat deur die musiek in verband gebring met 'n konfliktsituasie. Die musiek het dus die emotiewe belewenis van die situasie versterk (situasies 2, 3, 4, 5, 6 en 8) en bygedra tot die uitbreiding van die emotiewe konstrukte. Daarnaas het die musiek in situasies 1 en 7 die gemoedstoestand ontlok en op hierdie wyse as 'n oorbrugging gedien tussen die situasie en die emotiewe konstruering van die situasie.

Respondent D

Emotiewe konstrukte wat deur **Respondent D** tydens die REP-toets gekonstrueer was, word in Tabel 5-6 op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

In die vooronderhoud het dit reeds geblyk dat **Respondent D** haar wêreld op 'n redelike vaste en selfs rigiede wyse konstrueer ten einde voorspellings te kan maak vir toepaslike gedrag. Haar voorspellings is egter dikwels kontrasterend ten opsigte van die ervaarde 'realiteit', wat

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					○	⊗									1	Hartseer, seergemaak, weerspreek persoonlikheid	Bang vir aggressie
	⊗						○	⊗							2	Uitgesluit	Hartseer, teleurgesteld
		⊗							○	⊗					3	Teleurgesteld	Rustig
			⊗								○	⊗			4	Irritasie	Wantrouig, teleurgesteld
				○									⊗	⊗	5	Selfbejammerend, seergemaak	Rustig, ontspanne
⊗									○					⊗	6	Alleen, hartseer	Bang, skrikkerig
	○									⊗			⊗		7	Verward, verwerp, wil nie hê ek moet myself wees nie	Alleen
		⊗						⊗			○				8	Uitgesluit alleen	Geïrriteerd

Tabel 5-6: Emotiewe konstrakte van **Subjek D**, Verhoudingspaar 2.

dan lei tot ongemak en teleurstelling. Ten tye van die individuele konstruering identifiseer **Respondent D** telkens emotiewe konstrunkte wat met hierdie tema verband hou. Sy konstrueer konfliktsituasies aan die hand van bogeskikte konstrunkte soos “alleenheid” en “verwerping”. Hierdie bogeskikte konstrunkte staan telkens in verband met spesifieke ondergeskikte konstrunkte soos wantroue, vreesagtigheid en onsekerheid.

Dit blyk dat **Respondent D** haar emosionele beleweniswêreld op 'n preëemptiewe wyse konstrueer. Hiervolgens word 'n situasie of gebeurtenis tot 'n spesifieke konstruk deurgelaat en dan van ander konstrunkte uitgesluit (Möller, 1993). Situasies wat kon bydra daartoe dat sy die verhouding en haar gemoedstoestand in 'n ander perspektief kan sien, word ontken. **Respondent D** ervaar as gevolg hiervan angs omdat sy nie die situasies in hulle verhouding korrek kan voorspel nie en haar emotiewe konstrunkte se reikwydte nie die ervarings in sodanige konfliktsituasies kan insluit nie. Dit wil ook voorkom asof **Respondent D** die verwagting het dat **Respondent C** verantwoordelikheid moet aanvaar om binne die reikwydte van haar konstruksiesisteam op te tree ten einde haar in staat te stel om haar beleweniswêreld meer ooreenstemmend ten opsigte van die uiteindelijke belewenis te kan voorspel.

Respondent D het in die REP-toets die musiek op dieselfde wyse gebruik vir die uitbreiding van emotiewe betekenis as wat **Respondent C** dit

gedoen het. Die musiek is gebruik om die emosie in situasies 5 en 7 te ontlok sodat dit dan in verband gebring kon word met die emosie wat in die konfliktsituasie ervaar word. In die ander situasies het die musiek hoofsaaklik 'n versterkingswaarde gehad sodat die emotiewe konstruksie van die konfliktsituasies duideliker herken kon word.

5.4.3 Emotiewe konstruering op die uitruilrooster

Verhoudingspaar 2 het tydens die derde onderhoudsessie onderskeidelik mekaar se emotiewe konstruksie op die uitruilrooster konstrueer. Daar moet deurentyd in gedagte gehou word dat elke individu steeds sy of haar eie subjektiewe wyse van konstruering gebruik wanneer die verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld en konstruksie gekonstrueer word. Dit is veral duidelik by Verhoudingspaar 2 waar beide respondente hul bekende wyse van konstruering (**Respondent C** = konstellatories; **Respondent D** = preëemptief) gebruik wanneer die verhoudingsmaat se emotiewe konstruksie konstrueer word.

Tabel 5-7 is 'n uiteensetting van **Respondent C** se konstruering van **Respondent D** se emotiewe konstruksie

	Musiek A	Musiek B	Musiek C	Musiek D	Musiek E	Humor verloor	Klere kritiseer	Gee en neem eensydig	Sussie meer aandag	Restaurant	Speel tot kwaad word	Verbaal en Nie-verbaal inkongment	Vergeet verrassings	TV kyk	Uitgaan, sy tuisbly	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
1	⊗					⊗	○									1	Hartseer, verlang, ongelukkig	Misverstaan
2		⊗						⊗	○							2	Onbetrokke	Afgeskeep
3			⊗							⊗	○					3	Afwaglend, senuweeaglig	Ongelukkig
4				⊗								○	⊗			4	Hartseer, vergeete, geïsoleerd	Geïrriteerd
5					⊗									○	⊗	5	Teneergedruk, bedruk	Verward
6	⊗									○					⊗	6	Alleen, afgeskeep	Bang, verleë
7		○									⊗			⊗		7	Hartseer	Teleurgesteld, afgeskeep
8			⊗						⊗			○				8	Kwaad, hartseer, afgeskeep	Ontwykend, beskermend, onseker

Tabel 5-7: **Subjek C** se konstruering van **Subjek D** se emotiewe konstruksistiem.

Bespreking:

In sy konstruering van **Respondent D** se emotiewe beleweniswêreld gaan **Respondent C** op dieselfde wyse te werk as vir sy eie emotiewe konstruksisteem. Daar is 'n duidelike gebruikmaking van 'n bogeskikte konstruk, naamlik "hartseer" vir die verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld. Hierdie konstruk word konsekwent verbind met ondergeskikte konstrukte soos "ongelukkig", "afgeskeep" en "teleurgesteld". **Respondent C** gebruik ook die konstrukte op 'n konstellatoriese wyse ten einde sy verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteem te konstrueer.

Respondent C toon verder dat hy wel insig en begrip het vir **Respondent D** se emotiewe beleweniswêreld en konstruksisteem. Hiermee gee hy ook te kenne dat hy bewus is van die verwagtinge wat **Respondent D** van hom het en dat sy afgeskeep, hartseer en teleurgesteld voel wanneer hy nie aan haar verwagtinge voldoen nie. Die kennis en begrip vir **Respondent D** se emotiewe konstruksisteem versterk egter **Respondent C** se gevoel van onbekwaamheid, magteloosheid en teleurstelling met homself wanneer hy nie aan haar verwagtinge kan voldoen nie. Dit word veral duidelik in sy konstruering van situasie vier waarin hy te kenne gee dat hy die volle verantwoordelikheid vir sy verhoudingsmaat se geluk en die sukses van hulle verhouding moet dra.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					○	⊗									1	Hartseer, seergemaak, sensitief	Geïrriteerd, mik dit nie op my nie
	⊗						⊗	○							2	Hartseer, seergemaak	Geïrriteerd, teenstrydig
		○							⊗	⊗					3	Kwaad, word onderdruk	Onrustig
			⊗								○	⊗			4	Hartseer, teleurgesteld in self	Moedeloos
				○									⊗	⊗	5	Geïrriteerd	Rustig
○									⊗					⊗	6	Moedeloos, onderdruk, sien nie wat verkeerd is nie	Intens, onrustig
	○										⊗		⊗		7	Geïrriteerd, kwaad	Klam, dalk hartseer
		⊗						○			⊗				8	Hartseer, teleurgesteld	Tussen 2 pole, gedomineer, kan nie self wees nie

Tabel 5-8: *Subjek D* se konstruering van *Subjek C* se emotiewe konstruksisteen

In Tabel 5-8 word **Respondent D** se konstruering van **Respondent C** se emotiewe konstruksisteem op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Respondent D se konstruering van haar verhoudingsmaat se emotiewe konstrunkte op die REP-toets toon dat sy nie werklik insig en begrip in sy emotiewe beleweniswêreld het nie. Sy konstrueer **Respondent C** se emotiewe konstrunkte op 'n preëemptiewe wyse, net soos met haar eie konstruksisteem, waardeur sy die moontlikheid van alternatiewe konstruerings uitsluit. Slegs in twee van die agt situasies (4 en 7) identifiseer sy die emotiewe waarde ooreenstemmend met die emotiewe betekenis wat **Respondent C** daaraan gegee het.

Respondent D gebruik verder die bogeskikte konstrunkte van “hartseer” en “geïrriteerd” op 'n ondeurdringbare wyse om verskillende situasies en musiek te konstrueer en sluit sodoende ander konstrunkte uit. Sy toon ook in haar konstruering van **Respondent C** se emotiewe beleweniswêreld dat sy nie emotiewe konstrunkte wat buite die reikwydte van haar eie konstruksisteem lê by voorspellings kan insluit nie.

5.5 Konstruerings van Verhoudingspaar 3 (*Respondente E en F*)

Verhoudingspaar 3 was ten tye van die ondersoek twee jaar getroud en het mekaar voor die huwelik vir twee jaar geken. Hulle was dus reeds vir vier jaar in die verhouding betrokke en het 'n opregte behoefte uitgespreek vir die verryking van hulle verhouding en die uitbreiding van insig in mekaar se beleweniswêreld.

5.5.1 Identifisering van konfliktsituasies

Die konfliktsituasies wat Verhoudingspaar 3 tydens die aanvanklike semigestruktureerde onderhoud geïdentifiseer het, word hieronder saamgevat.

1. ***Respondent F*** ervaar dit soms dat haar man haar soos 'n **kind behandel**.
2. Volgens ***Respondent E*** deel ***Respondent F*** nie haar **verwagtinge** met hom ten opsigte van hoe sy hulle tyd saam wil spandeer nie.
3. ***Respondent F*** sê dat haar man soms op 'n spottende wyse aan ander mense **sê dat sy lui is**.
4. Volgens ***Respondent E*** lê sy vrou meer klem op sy woordkeuse wanneer hulle konflik het en word **wat hy sê** gevolglik heeltemal **verkeerd geïnterpreteer**.

5. **Respondent F** sê dat sy soms innerlik konflik ervaar wanneer hul **huis deurmekaar is**. Wanneer sy dit dan wil regpak, word haar man vies vir haar omdat dit volgens hom soms ontydig is.
6. **Respondent E** is volgens sy vrou **perfeksionisties** wat daartoe lei dat hy volgens haar onnodig baie tyd aan goed spandeer om dit af te handel.
7. Daar is soms kere waar **Respondent F** en haar skoonma konflik ervaar met mekaar ervaar. Sy voel dat haar man in hierdie situasies **eerder sy ma ondersteun as vir haar**.
8. **Respondent E** vind sy vrou se manier van **kosmaak ongeorganiseerd**.
9. Volgens **Respondent F** is haar man soms 'n **roekelose motorbestuurder** wat konflik tot gevolg het.
10. Wanneer **Respondente E en F** alleen is en rustig raak, sal **Respondent E doelbewus** sy vrou op 'n speelse wyse **irriteer**.

5.5.2 Individuele emotiewe konstruerings van Verhoudingspaar 3

Tydens die tweede onderhoud met die onderskeie individue van verhoudingspaar 3 is daar van **Respondent E** en **Respondent F** onderskeidelik verwag om die elemente van die REP-toets te konstrueer soos wat dit deur die navorser aan hom of haar voorgehou is. Hierdie inviduele emotiewe konstruerings word vervolgens bespreek.

															Musiek A	Musiek B	Musiek C	Musiek D	Musiek E	Kwaad as soos 'n kind behandel	Nie verwagting deel nie	Beskuldig van luiheid	Word verkeerd verstaan	As huis deurmekaar is	Perfeksionisties met take	Vat ma se kant met konflik	Ongeorganiseerde kosmaak	Motor bestuur	Doelbewus irriteer	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	☒												1	Langdradig, uitgerek	Kwaad, dit is onnodig			
																☒											2	Irrelevant, onnodig, nie-geraak	Nie vertsaan nie			
																	☐										3	Gekritiseer, nie ruimte gegun	Rustig			
																		☒									4	Frustreerd	Onregverdig			
																											5	Humoristies	Voel asof sy dink ek is onverantwoordelik, te na gekom			
															☒												6	Goed, positief	Humoristies			
																☒											7	Moedeloos	Frustreerd			
																	☐										8	Onregverdig	Ontspanne, nie gejaag			

Tabel 5-9: Emotiewe konstrukte van **Subjek E**, Verhoudingspaar 3

Respondent E

Die emotiewe konstrukte van **Respondent E** is in Tabel 5-9 uiteengesit.

Bespreking:

Respondent E het tydens die individuele sessie die toets besonder vinnig afgehandel in teenstelling met die ander respondente wat telkens heelwat langer geneem het om die toets te voltooi. Hy gee verder baie kriptiese verbale etikette vir sy emosionele belewenisse en sê ook dat hy die emotiewe konstruering van situasies as 'n onnodige tydverkwisting sien. Hoewel **Respondent E** oënskynlik die emosies van 'n situasie wil ontken, blyk dit tog vanuit die konstruering dat hy konsekwent sekere emotiewe konstrukte wat op die onnodigheid van die konflik vir hom dui, by sy voorspellings van situasies insluit.

Die uiteensetting van **Respondent E** se emotiewe konstrukte op die REP-rooster toon dat hy konstrukte onderskeidelik in albei pole gebruik, óf as ontluikende pool óf as implisiete pool. Geen konstruk kom egter meer as een keer in 'n spesifieke pool voor nie. Dit wil voorkom asof **Respondent E** nie kognitief betekenis aan gemoedstoestande in konfliktsituasies wil gee nie, omdat hy dit as onnodig beskou en die reikwydte van sy emotiewe konstruksisteem nie hierdie belewenisse kan insluit nie. **Respondent E** kan nie met

behulp van die sirkumspeksie die situasie korrek voorspel nie en wend oënskynlik geen poging aan om sy konstruksisteem uit te brei nie.

Pervin (1993, p.242) meen in hierdie opsig:

People protect themselves from anxiety in various ways. Confronted by events they cannot construe – that is that lie outside the range of convenience – individuals may broaden a construct and permit it to apply to a greater variety of events, or they may narrow their constructs and focus on minute details.

Respondent E se oënskynlike onvermoë om emotiewe situasies ooreenstemmend te voorspel, kan verder daartoe lei dat hy die emosies eerder probeer onderdruk as om die situasie emotief te wil konstrueer. Sy kognitiewe betekenisgewing skep die indruk dat hy sy onvermoë om konfliktsituasies te kan hanteer, wil verberg deur afstand te skep met ontoepaslike verbale etikette soos humoristies, irrelevant, ontspanne, langdradig en andere. Hiermee wil hy selfs sy aandeel aan die konfliktsituasie ontken deur te sê dat die konflik onnodig en onregverdig is.

Hoewel die konstrakte soos dit vanuit die REP-rooster na vore kom nie op 'n duidelike patroon in **Respondent E** se konstrueringsproses dui nie, het

die REP-toets wel waarde gehad om sy emotiewe beleweniswêreld bloot te lê. Dit blyk dat **Respondent E** sy emotiewe belewenisse op 'n alternatiewe wyse simboliseer, as om van verbale etikette gebruik te maak. Dit is dus nie dieselfde onvermoë tot verbalisering wat by **Respondent A** geïdentifiseer was nie, maar eerder 'n alternatiewe etikettering.

Respondent E het telkens baie kort na die musiek geluister voordat hy 'n emotiewe konstruk daarmee en met die situasie verbind het. Dit musiek is telkens as versterker van die situasie gebruik en slegs in twee gevalle (situasies 3 en 8) het die musiek gedien as ontlokking van die emotiewe belewenis van die situasies. Hoewel **Respondent E** oënskynlik die emotiewe betekenis van die musiek en 'n situasie baie vinnig identifiseer het, wil dit egter voorkom asof hy nie werklik aandag gee aan die emotiewe waarde van die musiek of die situasie nie.

Respondent F

Die emotiewe konstruksie wat deur **Respondent F** geïdentifiseer is, word in Tabel 5-10 op die REP-rooster uiteengesit.

Bespreking:

Respondent F se emotiewe konstruksie skep die indruk dat sy telkens terugval op twee kernkonstruksie, naamlik "vervreemding" en "isolasie". Al

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					○	⊗									1	Alleen, eensaam, geïsoleerd	Onbekwaam, kwaad, verontwaardig
	⊗						⊗	○							2	Seergemaak, nie genoeg nie, verraai	Voel hy dink ek is onnosel of "paranoid", nie gerespekteer nie, geïsoleerd
		⊗							⊗	○					3	Hartseer, alleen, moedeloos	Geïrriteerd, gefrusteerd
			⊗								⊗	○			4	Eenkant, 2e liefste, opsy geskuif, onsensitief teenoor my gevoelens	Gekritiseer, soos 'n kind tereggewys, nie ruimte vir "ek" wees nie
				⊗									⊗	○	5	Verkeerd verstaan, wil nie hê hy moet iets oorkom nie, wil onttrek	Geïrriteerd, gefrusteerd, moedeloos
○										⊗				⊗	6	Geïrriteerd, vies, gefrusteerd	Vreedsaam, "at peace", kalm
	⊗											○	⊗		7	Bang vir dood – om hom te verloor, hulpeloos, onheispeleend, doods	Onvoldoende, kinderlik, stout
		⊗							○		⊗				8	Alleen, teleurgesteld, eenkant, onbelangrik	Nie waardeer, misbruik, kwaad

Tabel 5-10: Emotiewe konstrukte van **Subjek F**, Verhoudingspaar 3.

die emotiewe konstrunkte wat sy aanbied, soos byvoorbeeld alleen, eenkant, onvoldoende, hulpeloos en onbelangrik, sou as ondergeskikte konstrunkte van hierdie kernkonstrukte beskou kan word. Sy kontrueer haar emotiewe beleweniswêreld as los van die werklike situasie ten einde die hantering van die konflik te probeer voorspel.

Die wyse waarop **Respondent F** konfliktsituasies op 'n oënskynlike eng manier probeer voorspel, skep die indruk dat haar konstruksisteem se reikwydte beperk is. Sy neig om dieselfde konstrunkte op 'n rigiede en beperkende wyse te gebruik ten einde haar emotiewe beleweniswêreld en haar gedrag in interpersoonlike verhoudings te voorspel. Konstrukte word op 'n konstellatoriese wyse gebruik en ondergeskikte konstrunkte word streng aan bogeskikte konstrunkte as kernkonstrukte gekoppel.

Verder het **Respondent F** telkens langer na die musieknitte geluister wat dan as stimulus gedien het vir die emosie wat sy daarna aan 'n konfliktsituasie gekoppel het. Dit blyk dat sy telkens die emosie wat deur die musiek versterk is, op 'n konstellatoriese wyse aan haar kernkonstrukte gekoppel het. Die musiek het in **Respondent F** se geval duidelik bygedra tot die uitbreiding van haar emotiewe konstrunkte. Sy vertoon egter 'n onvermoë om die emotiewe betekenis wat deur die musiek versterk was, suksesvol te onderskei en **Respondent F** gebruik

eerder dieselfde emotiewe konstruk om die verskillende musiek en situasies mee te voorspel.

5.5.3 Emotiewe konstruerings op die uitruilrooster

Tydens die derde onderhoudsessie was Verhoudingspaar 3 gevra om onderskeidelik mekaar se emotiewe konstruksisteme op die uitruilrooster te konstrueer. Hierdeur sou insig verkry kon word hoedanig die individue kennis dra van mekaar se emotiewe beleweniswêreld en konstrueringsprosesse.

Respondent E het in sy konstruering van sy verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteam voortgegaan om **Respondent F** se beleweniswêreld op soortgelyke wyse te konstrueer as wat hy vir sy eie konstruering gebruik het (Tabel 5-11).

Bespreking:

In sy konstruering van **Respondent F** se emotiewe konstruksisteam het **Respondent E**, net soos met sy eie emotiewe konstruksisteam, besonder vinnig die toets voltooi. Hy gee weer eens baie kriptiese verbale etikette waarmee hy **Respondent F** se emotiewe belewenisse verskraal tot enkele woorde. Dit is moontlik dat sy verhoudingsmaat se emotiewe

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					○	⊗									1	Moedeloos	Verergd
	⊗						○	⊗							2	Moedeloos, misverstaan	Nie waardeer nie
		⊗							⊗	○					3	Verveeld	Jaloers
			⊗								⊗	○			4	Verkeerd verstaan	Nie ruimte gun nie
				⊗									○	⊗	5	Frustrasie	Angs
○										⊗				⊗	6	Frustreerd	Rustig
	○											⊗	⊗		7	Neem nie in ag nie	Rustig
		○							⊗		⊗				8	Moedeloos, nie verstaan nie	Spelerig, ontspanne

Tabel 5-11: *Subjek E* se konstruering van *Subjek F* se emotiewe konstruksisteem

beleweniswêreld buite die reikwydte van sy eie konstruksisteem lê waarvolgens hy konfliktsituasies as onnodig en 'n tydverkwisting beskou.

Net soos wat **Respondent E** nie aan sy eie gemoedstoestand kognitief betekenis kan gee nie, blyk dit dat hy ook nie begrip en insig het in **Respondent F** se emotiewe beleweniswêreld nie. Dit blyk verder dat **Respondent E** nie van die sirkumspeksie-preëmpsie-kontrole siklus of die kreatiwiteitsiklus gebruik kon maak om sy konstruering van sy verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteem uit te brei nie. Derhalwe ervaar **Respondent E** probleme om die emotiewe betekenis van situasies ooreenstemmend te voorspel en kan dit daarop dui dat hy ook sy verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse wil onderdruk.

Indien **Respondent E** se konstruering op die uitruilrooster met **Respondent F** se konstruering van haar eie konstruksisteem vergelyk word, blyk dit dat die konstrukte wat hy vir **Respondent F** se emotiewe belewenisse aanbied, nie ooreenstem met die intensiteit van die konstrukte wat **Respondent F** vir haar eie ervarings gebruik nie. Hoewel **Respondent E** in vier van die agt situasies die emotiewe waarde van die situasie soortgelyk konstrueer as wat **Respondent F** dit gedoen het, blyk dit dat die emotiewe betekenis nie noodwendig op dieselfde vlak is nie. Die emotiewe konstrukte is byvoorbeeld nie van dieselfde intensiteit as dié wat deur sy vrou in haar konstrueringsproses gebruik is nie.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	No.	Ontluikende pool	Implisiete pool
⊗					○	⊗									1	Moedeloos, gefrustreerd, onregverdig	Verkeerd verstaan, eintlik besorgd
	⊗						○	⊗							2	Moedeloos, gefrustreerd, ongelukkig	Selfvoldoen, verlig, tevrede
		⊗							⊗	○					3	Gefrustreerd, kwaad, teenstrydig met behoefte	Trots
			⊗								⊗	○			4	In twee geskeur, verdedigend, ongemaklik	Lagwekkend, behierend, dominerend
				⊗									⊗	○	5	Seergemaak, gekritiseer, beskuldig	Teleurgesteld, verwerp, erbaar my as koud
⊗										○				⊗	6	Verwerp	Tevrede. Trots, selfversekerd
	⊗											○	⊗		7	Vooroordeel, verdedigend, onregverdig; verkleineer	Meerderwaardig, selfversekerd, "bossy"
		⊗							○		⊗				8	Verward, senuweeagtig, beskermend oor ma	Vies, misbruik

Tabel 5-12: *Subjek F* se konstruering van *Subjek E* se emotiewe konstruksisteem

Respondent F se konstruering van **Respondent E** se emotiewe konstruksisteem is op die REP-rooster in Tabel 5-12 uiteengesit.

Bespreking:

In haar eie emotiewe konstruering gebruik **Respondent F** twee kernkonstrukte met verskillende ondergeskikte konstrukte om die intensiteit van haar beleweniswêreld te konstrueer. Dit blyk dat sy op dieselfde wyse te werk gaan wanneer sy **Respondent E** se emotiewe konstruksisteem konstrueer. Die kernkonstruk wat na vore kom, is “frustrasie”. Die ander konstrukte word op ondergeskikte wyse aan frustrasie gekoppel om telkens haar verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld te konstrueer.

Respondent F se neiging om dieselfde konstrukte op 'n rigiede en beperkende wyse te gebruik, ook wanneer sy **Respondent E** se emotiewe konstruksisteem konstrueer, dui op die konstellatoriese wyse waarop ondergeskikte konstrukte streng aan bogeskikte konstrukte gekoppel word. Sy slaag slegs in twee gevalle daarin om die elemente op dieselfde wyse as **Respondent E** te konstrueer. Net soos met die ander elemente slaag sy egter ook in hierdie gevalle nie daarin om die emotiewe konstrukte van **Respondent E** ooreenstemmend te voorspel nie.

Deurgaans gebruik sy haar eie konstrueringsproses om 'n ander betekenis en meer intensiteit aan **Respondent E** se konstruksisteem te heg as wat hy self sou doen. Die ondergeskikte konstrunkte wat sy gebruik om **Respondent E** se konstruksisteem te konstrueer stem byvoorbeeld ooreen met die ondergeskikte konstrunkte in haar eie emotiewe konstruksisteem.

Opsomming:

Verhoudingspaar 3 toon in hulle konstruering van mekaar se emotiewe konstruksisteme dat hulle nie veel insig in en begrip vir mekaar se beleweniswêreld het nie. Hulle is geneig om aan die hand van hul eie konstrueringsproses mekaar se konstruksisteme óf te onderskat (**Respondent E** ten opsigte van **Respondent F**) óf te oorskat (**Respondent F** ten opsigte van **Respondent E**). Hierdie verhoudingspaar het in die derde onderhoud-sessie (vir die uitruilrooster) onderskeidelik aangetoon dat hulle wel emotiewe belewenisse van situasies met mekaar bespreek, veral wanneer hulle konflik ervaar. Die data-insamelingsproses het vir beide respondente daartoe bygedra dat hulle meer insig in mekaar se emotiewe konstruksisteme verkry het, maar dit was nie, soos vir die ander verhoudingspare in hierdie studie, 'n ontblotende ervaring nie.

5.6 Die navorser se konstruering

Die konstrueringsproses vir hierdie studie is nie voltooi sonder 'n samevattende konstruering deur die navorser van die drie verhoudingspare se protokolle nie. Daar is van drie verhoudingspare gebruik gemaak wat in ooreenstemming is met die drie elemente van die REP-toets. Twee pare was getroud en die derde paar was ongetroud. Vervolgens gaan daar gepoog word om die repertoriumtegniek toe te pas ten einde 'n globale konstruering van die navorsingsproses te gee.

The conflictual process is the process whereby two or more members of the family negotiate a solution to conflicting beliefs (i.e., that what one desires is incompatible with what the other wants)...Conflict will develop when a person's self-esteem is threatened (Family Crisis, 2000, <http://www.uakron.edu/hefe/fc/fcnote5a.htm>).

Dit blyk vanuit die konfliktsituasies wat deur die respondente tydens die semigestruktureerde aanvangsonderhoud geïdentifiseer is, dat die konflik vir elkeen van die verhoudingspare hoofsaaklik geleë is daarin dat hulle verskillende persepsies van werklike situasies het. Die intieme, romantiese verhouding is 'n konteks waarbinne die sterk- en swakpunte van elke individu grootliks vergroot word en 'n bose kringloop van misverstande kan word (Lingren, 1997). Misverstande ontstaan veral ten opsigte van konflikterende houdings en waardes en die emotiewe konstrukte wat aan die hand van hierdie waardes gekonstrueer

word. Hierdie gebrek aan insig in en begrip vir mekaar se emotiewe konstrueringsproses het in die toepassing van die repertoriumtegniek vir die konstruering van emotiewe konstrukte na vore gekom.

'n Analise van die onderskeie uitruilroosters van Verhoudingspare 1, 2 en 3 toon dat die respondente telkens in hul konstruering van hul verhoudingsmaat se konstruksisteam van hul eie wyse van konstruering gebruikmaak sonder om noodwendig insig in mekaar se konstrueringsproses te openbaar. By al drie verhoudingspare is daar 'n oënskynlike onvermoë om hul verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse korrek te konstrueer. Hulle gebruik hul eie konstrukte en kognitiewe konstrueringsproses ten einde die verhoudingsmaat se gedrag te voorspel sonder om hul verhoudingsmaat se emotiewe konstruering van situasies in ag te neem. Konflik ontstaan dikwels uit verwagtinge wat teleurgestel word en dit word ook duidelik in die gebrek aan insig in die maat se konstrueringsproses.

Verhoudingspaar 3 toon oënskynlik meer insig in mekaar se konstrueringsprosesse alhoewel hulle nie die intensiteit van mekaar se emotiewe belewenisse ooreenstemmend konstrueer nie. Dit blyk byvoorbeeld of **Respondent E** die intensiteit van sy verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse onderskat, terwyl **Respondent F** die intensiteit van haar verhoudingsmaat se emotiewe beleweniswêreld oorskot. Vanuit die uitruilrooster wil dit egter voorkom asof **Respondent E** meer insig in sy verhoudingsmaat se emotiewe

konstruering het as wat **Respondent F** in haar maat se konstruering het. In vier van die agt situasies was **Respondent E** se konstruering ooreenstemmend met wat **Respondent F** in haar individuele konstruering aangebied het.

Dieselfde mate van insig word waargeneem by **Respondent C** se konstruering van sy verhoudingsmaat (**Respondent D**) se emotiewe konstruksisteem. In vier van die agt situasies het **Respondent C** die emotiewe belewenisse ooreenstemmend met **Respondent D** se individuele konstruering gekonstrueer. Daarteenoor vertoon **Respondent B** in Verhoudingspaar 1 dat sy groter insig in haar verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteem openbaar. **Respondent B** het in vyf van die agt situasies die emotiewe belewenis ooreenstemmend met **Respondent A** se individuele konstruering gekonstrueer.

Dit blyk dus op die uitrustrooster dat by Verhoudingspare 2 en 3 die mans (**Respondente C en E**) groter insig openbaar as die vrouens (**Respondente D en F**), terwyl by Verhoudingspaar 1 die vrou (**Respondent B**) groter insig openbaar as die man (**Respondent A**). Ten einde ondersteunende gedrag in hierdie verhoudings te fasiliteer, sal dit nodig wees dat die verhoudingspare begelei word om groter insig in mekaar se emotiewe konstrueringsprosesse te verkry. Die konfliktsituasies hou grootliks verband met die verskil in konstruering van emotiewe belewenisse en die belangrikheid wat hul emotiewe leefwêreld in hul alledaagse lewe het.

Die rol van musiek as 'n element van die REP-toets word deur die navorser as tweeledig konstrueer. Musiek het beide as versterking en vir die ontlokking van emotiewe konstrukte in die toets opgetree. In die meeste gevalle (50 van die totale 72 response) het die musiek 'n bepaalde gemoedstoestand versterk soos wat dit in 'n bepaalde konteks beleef was en het dit die betekenisgewing van daardie gemoedstoestand vir die respondente vergemaklik. Die emosie is in die musiek herken en dan in verband gebring met die emotiewe waarde van die konfliktsituasie. Sodoende kon die musiek dus 'n rol speel in die uitbreiding van die emotiewe konstrueringsproses.

In die oorblywende gevalle (22 van die totale 72 response) het die musiek die emotiewe betekenis van die stuiasies ontlok en is stuiasies wat oënskynlik nie 'n emotiewe konstruk gedeel het nie, wel met mekaar in verband bring. Musiek was die element wat verskil het, terwyl die emotiewe betekenis van die stuiasies met mekaar verband gehou het. Die musiek het dus bygedra daartoe dat daar deur kognisie betekenis aan die gemoedstoestand gegee kon word en die emotiewe konstrukte op hierdie wyse uitgebrei kon word.

Die doel van die studie was om die waarde van musiek vir die uitbreiding van emotiewe konstrukte te ondersoek. Dit blyk dat die musiek die emotiewe bewuswordingsproses vir die respondente tydens die REP-toets, beide vir die individuele konstruering en op die uitruilrooster, vergemaklik het. Die musiek het die emotiewe belewenisse van die konfliktsituasies versterk en sodoende die

respondente in kontak gebring met hulle emotiewe beleweniswêreld. Dit is nie noodwendig 'n vereiste dat musiek as element vir die toepassing van die REP-toets gebruik word nie. Die musiek het egter deurgaans die proses vergemaklik. Musiek is 'n unieke vorm van kommunikasie wat die grense van taal oorskry (Van Schalkwyk, 1998) en is in hierdie studie as 'n gemeenskaplike element gebruik ten einde die konstruering van emotiewe konstrunkte te fasiliteer.

5.7 Slotsom

Volgens Kelly (1955) moet 'n teorie nie beoordeel word ten opsigte van hoe dit ooreenstem met die werklikheid nie, maar eerder ten opsigte van die praktiese nut daarvan. Dit sluit aan by die postulaat van pragmatisme en die funksionaliteit wat voorspelling en beheer vir die mens behoort te hê. Emotiewe konstruksisteme ontwikkel dus wat doeltreffend vir verskillende situasies behoort te wees en wat verander kan word wanneer dit nie behoorlik funksioneer nie (Meyer *et al.*, 1989). Die REP-tegniek is in hierdie studie gebruik om vas te stel hoe individue verskillende emotiewe belewenisse in interaksie met musiek konstrueer. Aangesien dit 'n redelik gestruktureerde tegniek is, kan dit die navorser en die respondente in staat stel om insig in die emotiewe konstrueringsproses te verwerf. Die individu kan ook aan die hand van die tegniek insig in hul eie konstruksisteme verkry en die navorser hoop dat hulle ook die nodige aanpassings kan maak ten einde situasies meer suksesvol te kan voorspel en beheer.

Die uitruilrooster, as deel van die proses, het die potensiaal om individue te help om meer insig te verkry in die wyse waarop hulle hul verhoudingsmaat se emotiewe konstruering van situasies verstaan en kan voorspel. Dit sluit aan by Kelly (1955) se sosialiteitstelling dat effektiewe sosiale interaksie vereis dat 'n individue in staat moet wees om hul verhoudingsmaats se konstruksisteem te verstaan (Möller, 1993) ten einde suksesvol in die verhouding te kan optree.

Die laaste hoofstuk is 'n reflekering ten opsigte van hierdie studie. Die leemtes en bruikbaarheid van die studie sal ook aangespreek word.

HOOFSTUK 6

REFLEKTERING EN AANBEVELINGS

6.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk gaan 'n samevatting gegee word van die studie en die prosesse wat daarby betrokke was. Die waarde van die studie en die moontlike gebruikswaarde sal aangetoon word. Die navorser poog om in hierdie hoofstuk te reflekteer op die proses en 'n integrasie te gee van die teoretiese beginsels wat die studie onderlê. Daar sal ook aandag gegee word aan die praktiese toepassing van die metode vir die uitbreiding van emotiewe konstrunkte.

6.2 Die rol van musiek

Die rol van musiek in die uitbreiding van emotiewe konstrunkte is die titel van hierdie studie en het aanleiding gegee tot die navorsingsvraag wat in Hoofstuk 1 gestel is. Die proses van emotiewe betekenisgewing is dikwels vir die individu vaag en onduidelik en betekenis word nie met gemak kognitief konstrueer nie. Derhalwe kan die individu dit ervaar dat sy of haar verwagtinge onbeantwoord bly omdat die emotiewe betekenis beide vir hom of haarself en vir die verhoudingsmaat nie duidelik konstrueer is nie. Dit kan uiteindelik aanleiding gee tot misverstande en konfliktsituasies wanneer die verhoudingsmaat nie die

emotiewe beleweniswêreld van die individu korrek kan voorspel en toepaslik optree nie.

In Hoofstuk 3 is aangetoon dat musiek emosies by die mens kan ontlok en versterk, veral as daar 'n bepaalde assosiasie aan verbonde is. Daar is 'n ooglopende ooreenstemming met die emosie wat deur die musiek ontlok word en die ervaarde emosie van die luisteraar. Hiervolgens kan musiek dien as 'n bevestiging van die luisteraar se emosies in 'n bepaalde situasie en kan musiek ook dien as uitbreiding van die emotiewe beleweniswêreld van die individu in bepaalde situasies.

Musiek is derhalwe as 'n element op die REP-toets gebruik ten einde respondente te help met die konstruering van hul emotiewe konstrukte (Hoofstuk 5). Dit het geblyk dat musiek in die uitbreiding van emotiewe konstrukte beide versterkend en ontlokkend van aard was. Wanneer die musiek 'n versterkende rol gespeel het, was die konstruering van die situasies (die ander elemente op die REP-toets) beïnvloed deur die musiek. Die musiek het die emotiewe belewenis van die situasies versterk en die respondente het 'n passing gevind tussen die emotiewe konstruering van die musiek en die situasie.

Daarnaas het musiek ook emotiewe konstrukte ontlok wat eie was aan die respondente se emotiewe konstruering van die bepaalde situasies. Hierdie emotiewe konstruering het die emotiewe bewuswordingsproses "geaktiveer". Dit

was gevolglik vir die respondente makliker om die emotiewe konstrunkte wat hulle in die konfliktsituasies beleef het, te konstrueer. Deurlopend was dit duidelik dat musiek vir elke respondent die betekenisgewing en konstruering van emotiewe konstrunkte vergemaklik het en die respondente in kontak gebring het met hulle emotiewe leefwêreld.

6.3 Die emotiewe bewuswordingsproses

In Hoofstuk 2 is 'n model daargestel waarvolgens die navorser gepoog het om sin te maak van die emotiewe bewuswordingsproses by die mens. Hiervolgens word die individu eers vaagweg bewus van 'n gemoedstoestand wat dan deur kognisie betekenis gegee word en in taal uitgedruk word. Dit was duidelik in die toepassing van die repertroriumtegniek dat hierdie bewuswordingsproses deel is van die konstruering van emotiewe konstrunkte.

Kognisie was byvoorbeeld deurgaans deel van die proses. Alhoewel die respondente dit nie pertinent geverbaliseer het nie, het hulle telkens eers bewus geword van 'n vae gemoedstoestand wat nog aan hulle onbekend was en moeilik was om te verwoord. Deur middel van kognisie het hulle dan betekenis gegee aan die emotiewe belewenis totdat daardie belewenis as 'n emotiewe konstrunkte betekenis gekry het en geverbaliseer kon word. Die verbale etikette kon dus die emotiewe belewenisse van situasies reflekteer.

Die vermoë om emotiewe konstruke in taal te verbaliseer was egter nie vir al die respondente ewe maklik nie. Soms het 'n respondent met 'n beperkte woordeskat of met kriptiese verbale etikette betekenis aan sy of haar emotiewe beleweniswêreld gegee. Die proses wat deur die repertoriumtegniek gefasiliteer is en waarvolgens die respondente hul emotiewe konstruke moes verbaliseer, het egter bygedra daartoe dat elke individu groter insig in sy of haar emotiewe konstrueringsproses verkry het. Verbale etikette kon ook uitgebrei word wanneer die musiek die emotiewe belewenisse versterk of ontlok het en sodoende kon nuwe konstruke tot hulle konstruksisteme toevoeg word.

6.4 Die waarde van die repertoriumtegniek

Probleme in verhoudings ontstaan dikwels vanuit 'n onvermoë om die beleweniswêreld van 'n verhoudingsmaat in perspektief te kan sien. Kelly (1955) se sosialiteitstelling en die noodsaaklikheid daarvan om kennis van 'n verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteam te dra is in Hoofstuk 2 uiteengesit. Die subjektiewe belewenis en voorstelling wat elke mens van sy of haar wêreld het, is die geleefde werklikheid vir die individu (Meyer *et al.*, 1989). In verhoudings skep dit soms probleme omdat daar nie 'n ware realiteit is waarvolgens situasies geïnterpreteer en gedrag beplan kan word nie. Elke belewenis van elke situasie is 'n subjektiewe belewenis en slegs die wedersydse kennis van mekaar se emotiewe konstruksisteme kan insig en begrip in sulke situasies fasiliteer. Sodanige insig en begrip in 'n verhoudingsmaat se

konstruksisteen kan ondersteunende gedrag tot gevolg hê en konflik wat weens misverstande ontstaan, verminder.

Die waarde van die repertoriumtegniek en veral die toepassing van die uitruilrooster lê daarin dat dit wedersydse insig in mekaar se emotiewe leefwêreld vir verhoudingsmaats in 'n intieme, romantiese verhouding moontlik maak. Deur die konstrueringsproses wat met die repertoriumtegniek fasiliteer is, het individue insig in hul eie konstruering van die verhoudingsmaat se emotiewe konstruksisteme en kan hulle hul gedrag dienooreenkomstig aanpas of verander. Voorspelling en beheer word dus vir die individu gefasiliteer en die probleemsituasies in die verhouding kan met toepaslike response op die emotiewe beleweniswêreld van die maat verminder word.

Verder beweer Kelly (1955) in sy tweede uitgangspunt dat die konstruering van situasies in die individu se konstruksisteen pragmaties van aard is. Hiervolgens moet die konstruksisteen vir die individu werk in die veelvuldige situasies waarin hy of sy hom of haarself bevind. Ten opsigte van die repertoriumtegniek kan daar dus eerder gefokus word op die praktiese nut van die tegniek as op die ooreenstemming van die tegniek met die sogenaamde werklikheid. Die praktiese waarde van die tegniek het in hierdie studie na vore gekom en die toepassingsmoontlikhede van die repertoriumtegniek is dermate uitgebrei.

6.5 Probleme en leemtes van die studie

'n Belangrike faktor in die emotiewe bewuswordingsproses sowel as die konstruering van emotiewe konstrukte was die verbalisering van emotiewe belewenisse volgens die kognitiewe betekenis wat daaraan gegee word. Die navorser het egter gevind dat taal problematies was wanneer emotiewe konstrukte verbaal uitgedruk moes word. McNamee en Gergen (1992, pp.2-3) meen ook dat “our constructions of the world and ourselves are limited by our languages”.

Alle individue gebruik nie noodwendig verbale simbole om hul emotiewe beleweniswêreld uit te druk nie. Dit beteken egter nie dat hulle nie tot hierdie bewuswordingsproses in staat is nie. Daar kan eerder aanvaar word dat sommige individue hulle emotiewe leefwêreld op 'n alternatiewe wyse uitleef en simboliseer. So kan 'n individu byvoorbeeld deur musiek, selfs ook die luister na musiek, gestalte gee aan sy of haar emotiewe beleweniswêreld sonder dat dit geverbaliseer word.

Die repertoriumtegniek vereis egter dat subjekte verbale etikette vir hul emotiewe belewenisse moet gee. In hierdie opsig kon die tegniek nie reg laat geskied aan individue se alternatiewe wyses van simbolisering nie. Verdere navorsing sou gedoen kon word om ook voorsiening te maak vir alternatiewe konstruerings van emotiewe belewenisse en die uitbreiding van die emotiewe konstruksistiem.

Sodanige navorsing behoort voorsiening te maak vir die emotiewe bewuswordingsproses en die kognitiewe betekenisgewing, hetsy geverbaliseer of andersins gesimboliseer, wat met die proses saamgaan.

Aangesien die assosiasies wat individue in interaksie met musiek ervaar ook baie subjektief van aard is en vir elke luisteraar na dieselfde musiek kan verskil (Van Schalkwyk, 1998), kan daar ook aanvaar word dat die musiek in hierdie studie verskillend deur elke individu benut was vir die uitbreiding van sy of haar emotiewe konstrakte. Die musiek wat deur die navorser geselekteer is, reflekteer verder ook 'n subjektiewe keuse van die navorser self en dit is moontlik dat ander musiek heel ander emotiewe konstrakte kan ontlok en versterk.

Hoewel die repertoriumtegniek nie voorsiening maak vir alternatiewe konstruerings van emotiewe belewenisse nie, het die navorser tog gevind dat die deelname aan die tegniek vir die subjekte reflektering van hul emotiewe leefwêrelde moontlik gemaak het. Hierdie refleksie het bygedra daartoe dat verhoudingsmaats insig bekom het met betrekking tot hoe hulle hul eie emotiewe belewenisse simboliseer en situasies emotief konstrueer. Dit bly 'n subjektiewe konstruering en selfs op die uitrustrooster het die respondente hul eie wyse van konstruering toegepas om die verhoudingsmaat se emotiewe belewenisse te konstrueer. Insig in 'n ander persoon se konstrueringsproses kan verwerf word, maar daar kan nie konstrueer word soos wat die ander persoon dit doen nie.

6.6 Ten slotte

Die fokus van hierdie studie was die uitbreiding van emotiewe konstruksisteme met musiek as een van die elemente op die REP-toets. Daar is geslaag daarin om aan te toon dat musiek 'n bydrae lewer tot die uitbreiding van individue se emotiewe konstruksisteme. Verder is aangetoon dat musiek ook 'n rol kan speel om verhoudingsmaats te help om mekaar se emotiewe konstrueringsprosesse beter te verstaan. Die toepassing van die repertoriumtegniek het die konstrueringsproses gefasiliteer en data gegee waarvolgens die navorser groter insig in die emotiewe konstruksisteme van verhoudingspare kon verwerf.

Die studie het nie ten doel gehad om ondersoek in te stel na die spesifieke analitiese waarde van die repertoriumtegniek vir terapeutiese situasies nie. Die navorser is egter van mening dat die tegniek die beginpunt van die terapeutiese proses kan wees. Wanneer 'n verhoudingspaar aanklop vir berading, kan hierdie tegniek aan beide die terapeut en die paar begrip gee vir die emotiewe konstruksisteme van die individue. Insig kan ook verwerf word ten opsigte van die wyse van konstruering en hoe hierdie konstrueringsprosesse bydra tot interpretasie van gebeurtenisse en die emotiewe beleweniswêreld van die verhoudingspaar. Dit is juis daardie ervarings wat somtyds tot misverstande en konfliktsituasies bydra wat kan lei tot die verbrekking van 'n verhouding.

In verhoudingsberading sou die terapeut of berader die emotiewe konstrunkte kan analiseer en met behulp van die emotiewe konstrunkte meer inligting ten opsigte van die subjekte se konstruksisteme kon bekom. Die bruikbaarheid van die tegniek is ook nie beperk tot romantiese verhoudings nie, maar kan gebruik word om insig te bekom in enige diadiese verhouding.

Musiek is 'n nie-bedreigende element op die REP-toets wat emotiewe assosiasies ontlok en versterk. Dit kan dus nuttig aangewend word in die konstrueringsproses wanneer emotiewe betekenis geverbaliseer moet word. Verder het musiek waarde vir die uitbreiding van die emotiewe konstruksisteam en kan dit nuttig in beradingsituasies aangewend word om individue te help met die emotiewe konstrueringsproses.

BRONNELYS

Aiello, R. (1994). **Musical perceptions**. New York: Oxford University Press.

Ballentine, C. (1984). **Music and it's social meanings**. Glasgow: Gordon and Breach Science Publishers.

Bannister, D. & Mair, J.M.M. (1968). **The evaluation of personal constructs**. London: Academic Press.

Beail, X.I. (1985). **Repertory Grid technique and Personal constructs**. London: Croom Helm

Benjafield, J.G. (1993). **Cognition**. Eaglewood cliffs: Prentice Hall.

Berger, P.C. & Luckmann, T. (1967). **The social construction of realities**. Harmondsworth: Penguin.

Berscheid, E., Christensen, E. Harvey, A., Hutson, T.L., Kelly, H.H., Levinger, G., Peplau, L.A.I. & Petersen, D.L. (1983). **Close relationships**. New York: W.H. Freeman and Company.

Chenail, R.J. (1995). **Presenting Qualitative Data** [On-line]. Beskikbaar by: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR2-3/presenting.html> toegang verkry September 2000.

Chenail, R.J. (2000). **Navigating the “Seven C’s”: Curiosity, Confirmation, Comparison, Changing, Collaborating, Critiquing, and Combinations** (On-line]. Beskikbaar by: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR4-3/sevencs.html> toegang verkry September 2000).

Christensen, A. & Pasch, L. (1993). The sequence of marital conflict: an analysis of seven phases of marital conflict in distressed and nondistressed couples. **Clinical Psychology Review**, 13, 3-14.

Davies, J.B. (1978). **The Psychology of music**. London: Hutchison and Co. Publishers.

Davies, S. (1994). **Musical meaning and expression**. Ithaca: Correll University Press.

De Riviera, J. (1991). Emotions as motivational dispositions. **Contemporary psychology**, 36(7), 568-570.

Family Crisis: Conflict Theories and Symbolic Interaction Theory [On-line].

Beskikbaar by: <http://www.uakron.edu/hefe/fc/fcnnote5a.htm> toegang verkry 18 Desember 2000.

Fincham, F.D. (1999). Conflict in marriage: implications for working with couples. **Annual Review of Psychology** [On-line]. Besikbaar by: <http://www.findarticles.com/cf-0/m0961/1999-Annual/54442293/print.jhtml> toegang verkry 18 Desember 2000.

Fincham, F.D., Garnier, P.C., Cano-Phillips, S. & Osborne, L.N. (1995). Pre-interaction expectations, marital satisfaction and accessibility: a new look at sentiment override. **Journal of Family Psychology, 9**, 3-14.

Freedman, J. & Combs, G. (1996). **Narrative therapy: The social construction of preferred realities**. New York: W.W. Norton.

Giorgi, A. (1983). Concerning the possibility of phenomenological research. **Journal of Phenomenological Psychology, 14**(2), 129-168.

Greenberg, L.S. & Mateu-Marques, C. (1998). Emotions in couples systems. **Journal of Systemic Therapies, 17**(2), 93-107.

Hanson, B.G. (1995). **General Systems Theory beginning with Wholes.** Toronto: Taylor & Francis.

Hargreaves, D.J. (1986). **The development of psychology of music.** Cambridge: Cambridge University Press.

Hinde, R.A. (1979). **Towards understanding relationships.** San Fransisco: Jessy Bass Publishers.

Hjelle, L.A. & Ziegler, D.J. (1992). **Personality theories. Basic assumptions, research and applications.** New York: McGraw Hill Inc.

Holmes, J.G. & Murray, S.L. (1996). Conflict in close relationships. In E.T. Higgins & A. Kruglanski (Eds), **Social Psychology: Handbook of Basic Principles** (pp.622-654). New York: Guilford.

Izard, E., Kagan, J. & Zajonk, R. (1984). **Emotions, cognition and behaviour.** Cambridge: Cambridge University Press.

Johnson, S.M. (1998). Listening to the music: emotion as a natural part of systems theory. **Journal of Systemic Therapies**, 17(2), 1-15.

Kelly, G. (1955). **The psychology of personal constructs (vol 1)**. New York: W.W. Norton and Company.

King, E. (1998). Role of affect and emotional context in solution-focussed therapy. **Journal of Systemic Therapies**, 17(2), 51-63.

Kruger, D. (1988). **An introduction to phenomenological psychology**. Cape Town: Juta and Co Publishers.

Kvale, S. (1983). Validity in the qualitaive research interview. **Journal of Penomenological Psychology**,14, 37-69.

Lazarus, R. & Lazarus, B. (1994). **Passion and reason, making sense of our emotions**. New York: Oxford University Press.

Lewis, M. & Brooks-Gunn, J. (1979). **Social cognition and the acquisition of self**. New York: Plenum Press.

Lingren, H.G. (1997). **“Fighting Fair” in marriage** [On-line]. Beskikbaar by: <http://www.ianr.unl.edu/pubs/family/heg193.htm> toegang verkry 18 Desember 2000.

Madell, G. (1996). What music teaches about emotion. In A. O'Hear (Ed.), **Philosophy: Journal of the Royal Institute of Philosophy**, 71, 63-82.

Marital conflict [On-line]. Beskikbaar by <http://mymindfield.com/marital-conflict.htm> toegang verkry 18 Desember 2000.

Mayer, F.S. & Sutton, K. (1996). **Personality an intergrative approach**. New York: Prentice Hall.

McNamee, S. & Gergen, K.J. (1992). **Therapy as social construction**. London: Sage Publishers.

Mead, M. (1962). **Male and Female: A study of the sexes in a changing world**. Harmondsworth, Middlesex: Penguin.

Meyer, L.B. (1956). **Emotion and meaning in music**. Chicago: University of Chicago Press.

Meyer, W.F., Moore, C. & Viljoen, H.G. (1989). **Personolgy: From Freud to Frankl**. Johannesburg: Lexicon Publishers.

Möller, A. (1993). **Perspektiewe oor Persoonlikheid**. Durban: Butterworths.

Neisser, U. (1976). **Cognition and reality. Principles and applications of cognitive psychology.** San Fransisco: W.H. Freeman and Company.

Newcomb, A. (1984). Sound and feeling. **Critical Inquiry**, June, 614-643.

Niedenthal, D.M. & Kitayama, S. (1994). **The heart's eye.** San Diego: Academic Press.

Neuman, W.L. (1994). **Social research methods. Qualitative and Quantitative approaches.** Boston: Allyn and Bacon.

Oatley, K. & Jenkins, J.M. (1996). **Understanding emotions.** Cambridge: Blackwell Publishers.

Parry, T.A. (1998). Reasons of the heart: The narrative construction of emotions. **Journal of Systemic Therapies**, 17(2), 64-79.

Palmer, J. & Alock, J.E. (1991). Two views of Parapsychology. **Contemporary Psychology**, 36(7), 570-574.

Pavlicevic, M. (1997). **Music therapy in context. Music, meaning and relationships.** London: Jessica Kingsley Publishers.